UNIVERSAL LIBRARY
OU_204311
UNIVERSAL LIBRARY

అన్నీ తగాదాలే

భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు

తెలుగు-వ్యాకరణం; పద్యం-రాగం; పద్యం-అర్థం; వేషం;
తుక్కుముక్కల హాస్య చిక్కు

రు 1/-

పబ్లిషర్సు : అడ్డేపల్లి అండ్ కో
సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్
రాజమహేంద్రవరము

అన్ని స్వామ్యాలూ
గ్రంథకర్తవి

మొదటి ముద్రణం, నవంబరు 1946

Saraswathi Power Press, Rajahmundry
Printed and Published by
A. Lakshmanaswamy Naidu
For Addepally & Co., Educational Publishers
No. 4210/1946

హెచ్చరిక

కేవలం వినోదం నిమిత్తమైనా సరే, లేక సొమ్ము వసూలు చేసుకునే నిమిత్తమైనా సరే, ఈ ప్రహసనాలలో ఏదైనా సభ ఎదట ఆడదలుచిన ప్రతి సంఘం వారున్నూ, ముందుగానే, గ్రంథకర్తకి వ్రాసి లిఖితానుమతి పొందక పోవడం కాపీరైటు చట్ట ప్రకారం ఒక నేరం గనుక, ఆ సంగతి గమనించి లిఖితానుమతి పొంది తరువాతనే ఆడుకోవాలి.

భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు
రాజమండ్రి

ఉపోద్ఘాతము

ఇది నాలుగు తగాదాల గురించిన వాదోపవాదములు గలది. 2 – 9 – 24 తేదీని, మెట్కాఫ్ వసతిగృహ వార్షికోత్సవ సందర్భంలో మ. రా. శ్రీ పానగంటి లక్ష్మీనరసింహరావుపంతులుగారి అధ్యక్షతక్రింద రాజమండ్రి ఆర్ట్సు కాలేజీలో జరిగిన సమావేశంలో, ఇది ప్రదర్శించడం అయింది.

ఇందులో, పాలగుమ్మి వీరభద్రేశ్వరరావుగారు, బోడపాటి రాజగోపాలరావుగారు, రావూరి చిట్టిసుబ్రహ్మణ్యంగారు, దొడ్డిపట్ల కామేశ్వరరావుగారు, సెక్రటరీ గవరరాజుగారు, మరికొందరూ పాల్గొన్నారు.

అన్నీ తగాదాలే

తెలుగు - వ్యాకరణం

(రత్నశాస్త్రి యిల్లు. ఒకప్రక్క కృష్ణాజినం, రాగిచెంబు వగైరా. మరొక వేపున తాళపత్ర గ్రంథాలు. ఒక గ్రంథం చదవడం అప్పుడే ముగించి, శాస్త్రిగారు ఆలోచనలో పడతాడు.)

శాస్త్రి—(తనలో) ఏముంది! వెనకటి కాలం కాదు, వెనకటి కథ గాదు. రోగాలకి మాత్రలు లేవు ఇప్పుడు. గజ్జికురుపేసినా సరే, ప్రతీ వాడూ సీసా చీటీ పుచ్చుగుని బయల్దేరుతాడు. తగాదాలు పైసలా చేసుగునే వాళ్ళు లేరు; ప్రతివాడూ వకాల్తీ, దావా, డామేజీ అనేవాడే గాని చదువుల్లో అనుస్వరం వల్లెవేసే చవట ఎవ్వడూ కనపడ్డు, ప్రతివాడూ బి.ఎ.డి., యమ్.ఎ.డి. అంటూ యింగిలీషు. పోనీ పాఠాల పుస్తకాలు చూద్దాం అంటే, "మంగలి తలగొరుగును" అంటూ మొదట్లోనే కుర్రాడికి వపనక్రియ బోధిస్తాయి. శరీరానికి బలంగాని, మనస్సుకి వికాసంగాని, ఆత్మకి శక్తిగాని వెనకటికి మల్లే లేవు. కూరలూ అవీ వెనకే బాగుండేవి. గాళ్ళుపులు వెనకేసినవే గొప్పవి. అప్పటి వర్షాలే వర్షాలు. పూర్వపు దీపావళి పండుగలాంటిది ఇటీవల ఒక్కటీ రాలేదు. వెనక చెడుగుడి ఎల్లా ఆడేవారూ! వెనక ఒక్కొక్కడికి ఎన్నెన్ని తెలివితేటలుండేవి! వెనకటి వాళ్ళు తిన్నట్టు ఇప్ప

టి రకాలు తినలేరు. వాళ్ళకి మల్లే నడవలేరు, కష్టపడలేరు, ఆ మాటకొస్తే ఏమీకూడా చెయ్యలేరు. ఆ తిండీ ఆ తిప్పలూ వెళ్ళాయి, ఆ తెలవీ ఆ తేటా నడిచాయి, ఆ నీతి ఆ జాతీ చచ్చాయి! యుగధర్మం! ఒకర్ననవలసిన పనేమిటి! అంతా యిల్లా పాడైపోతుందని పురాణాల్లో స్పష్టంగా వివరంగా రాసేశారు. ఆ రాతప్రకారం జరక్కుండా బ్రహ్మరుద్రులు చేయగల్రా? అయ్యో! అడ్డమైన గడ్డీ కరిచి, సకలమైన అనుభవములున్నా అయిన మీదట తాము గ్రహించగలిగిన జీవిత విజీతాంతరాలయొక్క రహస్యాలు ఇమిడిఉన్న జ్ఞానవిజ్ఞానాల్నీ, అజ్ఞానులైన ఇప్పటివారికి శాశ్వతంగా ఆ దేవభాషలో పూర్వులు ఇచ్చిపోలేదూ! వాళ్ళకావ్యాలు ఇప్పటివారు చూడరుగదా! చదవరుగదా! చదవలేరుగదా! వినరుగదా! కనలేరుగదా! తప్పనిసరిగా వీళ్ళచేత చదివించే విద్యావిధానమేనా లేదుగదా! ఆ నాగరవాక్సాగరం చాలావరకు, నాటకాలంకారాలూ, గణితతర్కాలూ, నిఘంటు వైద్యాలూ కూడా, పద్యమయం గదా! అందు విస్తరింపబడని జ్ఞానభాగమున్నూ ముచ్చటింపబడని విషయమున్నూ ఉండబోవుగదా! వల్లమాలినన్ని శాస్త్రాలూ విద్యలూ చెరుకుపానకంవంటి ఆ సంస్కృతంలో చిరస్థాయిగా ఆకారం దాల్చి ఉంటూండగా, ఏదో తెలుగంటూ దేవుళ్ళాడతారు కొందరూ! తెలుగులో ఏముందీ? మృత్తిక! తెలుగు వొత్తిపిప్పి, తేలిక– సంస్కృతంయొక్క బరువులో నాలుగోవంతేనా ఉండదు. అందుకనే నేను తెలుగు

పుస్తకం అనేది ఇల్లా చూడలేదు, ఎన్నడూ చూడను. ఇందు లో "భాగున్నా" యంటూన్న గ్రంథాలు, పూర్ణంగా తల్లిభాషలోని కావ్యనాటకాలంకారాలు జిహ్వాగ్రమం దున్నవారివే. తెలుగులో ఉన్న జీవం అంతా ఆ సంస్కృతాందే! తెలుగు రచనలో హాయిగా ఉండేపట్టులని జనం మెచ్చుకొని రొట్టెలు వేస్తూండే ఘట్టాలన్నీ, ఆ సంస్కృత సమాసాలు జటిలంగా ఉన్నవే. కాని, ఆరోజుకారోజు అన్నిటితోపాటు భాషకూడా తగులడి పోతోంది. ప్రతీవాడూ భాషతో కలగచేసుకోడమే. ఈ అచ్చురావడం మరీ పుట్టిమునక అయిపోయింది! ప్రతీవాడూ కవే! పాండిత్యం లేదు, పీర్ఘతలకాయూ లేదు! పాండిత్యం అంటే సంస్కృతంలో అన్నమాట, కడంవి పాండిత్యాలే కావు! ఒక పత్రిక తాలూకు స్వకీయ విలేఖరి ఒక ఆయన్ని ఎవర్నైనా పట్టుకొని పత్రికలో "పండితుడు" అని అచ్చుకొట్టిస్తే, ఆయన ఆక్షణాన్నించి పండితుడుగా మారిపోనా! "తెలుగు పండితుడు" అంటూంటారు, వారు నిజంగా, ఏ కొంతవరకో, సంస్కృతపండితులే. తెలుగులో—అసలు తెలుగేదీ పాండిత్యానికీ! అపశంగా, ఏదోరాశాం అంటూండడం, హైసరమజ్జా అని అచ్చుపడుతూండడం! అచ్చుకి ఒంపేటప్పుడు, రచన, కాకితానికి ఒకవేపునే వ్రాయాలట. కాని, కొందరు పత్రికలు నడిపేవారు, ఒకవేపునరాసి ఉన్నదైతే చాలు, ఏమిటైనాసరే, అచ్చుకొట్టి పారేస్తారు! ఇక నెన్నిచిత్రాలు! కవిత్వం లేకుండానాటకాలుట, సంగీతంలేకుండా పద్యంట, పద్యంఛందస్సూ లేకుండా కవిత్వంట,

అర్థం తెలియకుండా కవిత్వంట! అయ్యయ్యో! ఏం చెప్పను! కాల్నాగు తినేస్తున్నారు, వీళ్ళ మొహం తీర్థానికెళ్ళా! తెలుగువాఙ్మయంట, దానికి కొన్ని కొత్తకొత్త అలంకారాలుట. అందులో నవలట—చెవలన్నట్టు! [illegible] చక్కగా కల్పనలుంటాయిట, [illegible] ఇప్పటి కాలంవాళ్ళు, వీళ్ళు ఏం కొంపలంటి ఏడవగట్టు వీళ్ళ పిండాకూడూ నా [illegible] గ్రామ్యగ్రంథమూనా! ఇదివరకే సర్వమూ వ్రాయబడి చక్కగా సంస్కృతంలో ఉండగా కొత్తేముంది వ్రాయడానికి! [illegible] వీళ్ళు పదో [illegible] వ్రాస్తూండడం ఎందుకో నాకు బోధపడలేదు. కొందరు ఆ దివ్యభాషలోంచి తర్జుమా చేశాం అంటూంటారు, పద్యానికి పద్యం, వచనానికి వచనం, పుస్తకానికి పుస్తకాను! [illegible] చెయ్యలేరు. ఆ సారస్యం చచ్చిపోడమైనా కాదు. తెలుగు ముక్కలు వాడితే, సంస్కృతంలోఉండే మజా కాస్తా అంతా పూర్తిగా దిగదుడుపు, అందుచేత. కొందరు అసలులో సమాసాలు అన్నానే ఉంచి డు, ము, న్, లు లాంటివి చివర్లకి తగిలి తెలుగు చేస్తాము అని పద్యం కాకుండా వచనం కాకుండా, తెలుగు కాకుండా సంస్కృతం కాకుండా పలుకు[illegible] పరిణమిస్తూంటుంది. పోనీ సహజంగా కొత్తవైతే ఊరుకోవచ్చు—కొన్ని కొత్తవి లాంటివి గోకేవాళ్ళున్నా, వ్యాకరణం మాట్టం సరి వీళ్ళ మొహం యూడ్చా! ఆ నన్నయా, అథర్వణుడూ, వాళ్ళూ, ఆ తెలుగువ్యాకరణాన్ని సుబ్బరంగా నాగరంలో వ్రాసిపోతే, తెలుగులో రాస్తే ఆట్టే విలవుండదనీ! సంస్కృతప్రాకృతాలకూ, వేదాధ్య

యనాదులకూ ఖనియై ఒప్పుచున్నట్టి ఆ యొక్క నన్నయ్య భట్టును ఆపిని ప్రాచీన చింతామణి మింగేసి, మరియుతెం మైనవి గ్రోలిస్సి, పైడిపాటి, అడిదం, కస్తూరి, గణపవరపు వారల నిఘంటువులు తినేస్సి కాకపోతే, తెలుగులో అసలు 'కవి' అనేవాడు జనించి ఉండునా? (కుడి పక్కకి చూచి) ఎవరో వస్తున్నాడు!

(సభాపతి వస్తాడు)

సభాపతిగారూ ఊరుకొన్నారు, సభాపతి ఏనా ఏమిటి? సభాపతే! సరే, గడ్డం పెంచడమైంది, పెదవికింద కొంత ఉంచడమూ గడ, దొరవేషమూ సరే, ఇప్పుడు మరి ఇదొహోవేషంలోకి రావు! ఇతర హిందువుల్ని ఎన్నేనా వీడు అరవ, వీడు పంజాబీ, వీడు బంగాలీబాబు. అని అనవాలు పట్టవచ్చును కాని, మన తెలుగు ఆసామిని చూచి పోల్చడానికి కొంచబుద్ధి ప్రయోగిస్తేగాని లాభంలేదు. తెలుగువాళ్లలో నూటికి తొంభై తొమ్మిది అనుకరణాలు. ఒకడు బెయ్యంగుడుకోడిలే అంతా ఆ మనిషి ఒకటే కుంటూరుకారు వేస్తే, అంతా ఆ కారే; ఒకడు ఓ బాజ్జేస్తే, అంతా అదే. దండకారణ్యానికి దగ్గరవడంచేత గాంధర్వగా ఏరిగా మన బ్రమించి ఉంటుంది. ఈమాత్రం ఆలోచించేవారు, ఏమంటా, అంతే ప్రతిదానికీ "ఎందుకూ? ఎందుకూ?" అంటూ నిత్యం రాగా కారణాలడుగుతారు. అయినా గాని, నాకెందుకులే, నీవేషం జోలి! నీ కాలు బాల్యపు తిక్క వదిస్తే నువ్వే తిన్న పడతావు! వేషాని కేమీ అనలేదు. కాని, భాష పాడుచెయ్యడానికి

బయలు దేరావు ఏమిటి నువ్వుకూడాను !

స - మీ " ట " కారప్రయోగాన్ని బట్టి, మీరు ఏదో మోస్తరుగా విన్నారని తెలియబడుతోంది. ఈ భాషావ్యవహారం స్థిరపరచడానికి రాసి ఉన్నదాల్లో లేశమైనా మీ రెరుగరు. ఎరిగిఉంటే, పాడుచెయ్యడం పుణ్యం ఎవరు కట్టుకున్నారో గ్రహించి మరీ మాట్లాడి ఉందురు !

శా - సరిపోయింది ? ధ్వంసం చెయ్యడం మొదలెట్టింది నువ్వా! ఆ మాట నిన్ను అని పోతారని, ఇతరులమీద ఆ అక్షతలు ముందే వేస్తున్నావ్ ? అయితేనూ, పండితుల్ని పట్టుకొని దుయ్యపుతున్నావు ఏమిటి, మొహంఎదటే, ఏమీ అట్టే పెట్ట కుండాను !

స - అందుకనే మీరు సత్యంచూడకుండా అభిప్రాయా లిస్తున్నారని చెప్పింది ! అసలు ముందు "పండితుడు" అంటే ఏమిటో నిర్వచించి, ఆతరవాత మరేమన్నా కానివ్వండి. పండితుడికి నేను దాసోహం చేస్తాను.

శా - ఓహోహో ! మతిగానీ పోతోందాఏమిటి నీకు, సభాపతీ ! ప్రతీదానికీ నిర్వచనం అంటూ కూచుంటే ఎల్లా ఏడుస్తుందీ ? పదాలయొక్క నిర్వచనాలు ఆయాశాస్త్ర సందర్భాల్ని బట్టి ఉంటాయి,మారాయిస్తాయి. గోరంతలు కొండంతలు చెయ్యరాదు. మామూలుగా "పండితులు" అని మనం ఎవర్ని అంటామో నీకు తెలియనే తెలియదూ ? అధమం సంస్కృతంలో పంచ.........

స - తెలుగులో మాట నే అడుగుతూన్నది !

శా - తెలుగులో మాటే నే చెబుతూన్నది ! ముందు, సంస్కృతంలో పంచ......

స - అక్కడికి ఆ పంచశిఖలూ ఎవరేనా తెలుగులో ధరిస్తే చాలదూ, ఆ ఒకర్ని తెలుగు పండితుడు అనడానికీ ?

శా - ఎడిసినట్టే ఉంది, ఏడుపు. ముందు దేవభాషలో కావ్యాలు చదివి, శాస్త్రినా వ్యాకరణం, అలంకారం గాలించి, నాటకాంతం చూచి, అప్పుడు తెలుగులో పంచ......

స - మీరు చెప్పే సంస్కృతాభ్యాసానికి. పైగా, అన్నింటికీ శిఖరప్రాయంగా ఆ నాటకాలు ఉద్భవించడం చేత నన్నూ, ఆనాటకాలు రాసినవాళ్లు తర్క-వ్యాకరణాలంకారాములలో మునిగి తేలి ఉన్నవాళ్ళవడం చేతనన్నూ, చదివే వాడుకూడా ఆక్రమంగానే చదువుకోవాలి. కాని, తెలుగులో నాటకాంతం అన్నా నాటకప్రారంభం అన్నా విశేషం లేడా ఉండదు. మనం మాట్లాడేది ఆ చదువుకోడం ప్రశంసకాదుగా !

శా - బాగానేవచ్చింది, కొన్నాటి కుతర్కం ! నీకు మాట్లాడ భయం, ఎ్రటపడ భయం. నీకు ప్రతీదీ తప్పే ! అల్లాయితే పంచ ..

స - ఉండవయ్యా, పంచాలేదు, ఉత్తరీయంలేదూ ! అదా ! తప్పులు కనపరచడమూ నీకు కోపంవస్తా ! ఉన్నదున్నట్టు చెప్పడమేనా, నువ్వింరాకా తిట్టడమన్నావ్ ! తప్పు అనేమాట నిర్వచించు. భాషలో తప్పు ఒప్పు నిర్ధరించగలవాడెవడు ?

“ఇతరులంతా తప్పులుపట్టుకునేవాళ్ళేను” అనుకునే వాళ్లా పండితులు !

శా - అనుకొన్నాను ! ఇల్లా చెక్కుచెదరని మాటల్లో తప్పులు [illegible] నీ అభిప్రాయం ఏమిటి ? ఎన్నైతే ఏవరి [illegible] ? ఆ [illegible] అక్కరకురా వచ్చేదని ? “ఏకోహిదోషో గుణసన్నిపాతే” అంటాడే ! “ప్రబంధము నా [illegible], దాని [illegible] గమనిస్తుంటే, అపారమైన [illegible] [illegible]” అనలేదా ! “కాళిదాస మయూరాది కవులకైన గలవు తప్పులు [illegible], సత్కవులకు లేనె !” అంటాడా అప్పకవి ?

స - అదా ! నేను పండితుణ్ణి కాను, విద్యార్థిని. పదస్వరూపం, పదప్రయోగం, [illegible] గాగల [illegible] సూత్రానుసారంగా [illegible] [illegible] వేసి చెతికి [illegible]. [illegible] అనుసరిస్తాం [illegible] అనుసరించక పోవడంవల్ల [illegible] [illegible] తప్పులుగా [illegible] [illegible] [illegible] టంటే, పండితుల్ని [illegible] ఎడాపెడా, [illegible] కవిత్వం చేసి, [illegible] పాండిత్యానికీ [illegible]! ఇప్పటి గ్రంథకర్తల్లో ఉన్నారు ఒకటిరెండు [illegible] కృషి చేస్తూన్నవాళ్లు. వాళ్ళతప్పులు ‘ఏకోహిదోషో’ అయితే ఇంకేం. నిక్షేపంలాగ ఎన్నెన్నో అన్నా ఏమున్నది, వేలవేలుగా ఉన్నాయి కర్మం. వాటితో మహామహాగ్రంథాలు, మాకు ఆవశ్యంగా రాసిపారేశారు. ఆ తప్పులన్నీ వాళ్లు దిద్దుకోడం ఎప్పుడు ? అవి

రాసేకుండా వాడు గ్రంథాలు రచించడం ఎప్పుడు? ఇంకా ఇన్నేళ్ళొచ్చి చదువుకోక మున్నుకొచ్చాగోనా, అన్నట్టు! మనల్ని ఒకరు అఘాతంలో దింపుతూంటే, ఆమాట అనుకోడం తప్పా? వాఙ్మయంలో పర్వతాలుంటాయి, అఘాతాలూ ఉంటాయి. పర్వతాలమీదికెళ్ళి ఆనందించడం గురించి పాఠకులకి చెప్పడం విమర్శించేవాడిపని ఎల్లాగో, అల్లాగే అఘాతాల్లో వాళ్ళు పడిపోకుండా కాపుపెట్టడంకూడా వాడిపనే. తప్పులైతేనేం? పెద్దవాళ్ళ తప్పులు గ్రంథాల్లోకి వచ్చి [illegible] వహిస్తాయి. వాటిని తప్పులుగా చూపితే, పోనీ, విశేషాలనండి. కనక, ఈ గ్రంథకర్తల నెత్తిమీదే ఇన్ని ఎగుడుదిగుడులు ఊగుతున్నాయి కాబట్టి, అంతకాకుండా, నన్నయ్య [illegible] రాసిన వ్యాకరణం అవతలెట్టి, ఉపయోగిస్తూన్న భాష పెరుగుతూన్న కొద్దీ గ్రంథస్థం చేస్తే చక్కగా ఉంటుంది.

శా - (తలగోక్కుని చెయ్యి కడుక్కుని, ఆచమనం చేసి) అయ్యయ్యో, కర్మమూ! కలియుగాదిని నన్నయ్య వ్రాసింది కాదంటున్నావు, కళ్ళోతా నయ్యా!

న - ఏమీ పోవు! నన్నయ్య ఇప్పుడుంటే వెనక తను రాసింది కట్టిపెట్టి మరోదస్త్రం తీసి ఉండేవాడు. అంచేత ఇప్పుడు నన్నయ్యానద్దు, మరి చిన్నయ్యానద్దు!

శా - వ్యాకరణం అక్కర్లేకపోతే ఎల్లాగయ్యా ఏడవడం ప్రతీ వ్యాకరణం రాని చవటాగూడా, వ్యాకరణం వదిలేసి రాళ్లా నంటూ బయల్దేరుతాడు, వచ్చి మానేసినట్టూ!

స - బయల్దేరితే ఏం? మీకెందుకు కోపం? జీవభాషంటే మీకంత ఆగ్రహం యెందుకూ? ఎంతమందినైనా రాయనీండి!

శా - మాల మాదిగ అష్టాదశవర్ణాలవాళ్ళైనా?

స - ఆ!

శా - ఆ రాతలన్నీ నేను చదవనా?

స - ఎవరన్నారు? అవి చదివే వాళ్ళు వాళ్ళకి ఉంటారు. రాయవద్దని అనడానికి మీరెవరు?

శా - నేనా? పండితుణ్ణి! నోటికొచ్చినట్టు రాసేవాడికి వాతెట్టిస్తా. ఆ రాత నాశనం చేయిస్తా!

స - రాతల్లో దేశానికి కావలసినవి కలుస్తాయి, అనగా మనుష్యులకి. "దేశమంటే మట్టికాదోయ్, దేశమంటే మనుష్యులోయ్!" అని కవి అన్నాడు. మనుష్యులకి అక్కరలేనివి నశిస్తాయి. కాబట్టి, మీరేదో బోస్తున పాండిత్యం పెట్టుకుని పుట్టి లేదు. అందర్ని ప్రయత్నించనీండి. ప్రయత్నానికేం? మనిషై మాటలొచ్చి, జన్మానికి శివరాత్రిలాగ చివరకి ఒక్కమాటైనా సర్లే ఎన్నో ఒక సందర్భంలోనైనా 'ఆహా!' అని అనుకోగలిగి ఉన్నవ్యక్తి అయిఉంటేచాలు! రాయచ్చు! అల్లాచేస్తే, క్రమేపీ, ఈ అపారవాఙ్మయంలో విశేషపరిచయం పదాలతో గలిగిన ఆతపు ఒకపు ఇయులు దేరి, కవిశబ్దం సార్థకం అయిపోయినవారి రచనల్లో ఉండే నిత్య ప్రయోగాలు చూసుకుని, వాటి ఆధారంతో లక్షణంగా వ్యాకరణం రాస్తాము.

శా - అప్పుడెందుకు ఏడవనూ, ప్రతీ పనికిమాలినవాడూ

హద్దులేకుండా పుస్తకాలు రాసి తగులడ్డాక ! అది రాయడం పూర్తి అయేటప్పటికి మళ్ళీ కొంత మార్పు మాట్లాడే మాటల్లో కలిసితే- కాకులలెక్కపోలాగ - ఆ వ్యాకరణాన్ని బట్టి వ్రాసింది కృతకభాష అయిపోతుంది ! చావొచ్చి పడిందయ్యా, వ్యాకరణం కాదుగాని ! అందుకనే దివ్యాంశ సంభూతులైన ఆపాణినీ, పతంజలీ........సరేకాని, వ్యాకరణం ఎందుకంటావ్, అసలూ !

స - వ్యాకరణం ఎందుకంటే, సజీవమైన భాషాస్వరూపాన్ని సమర్థించి, సకారణంగా సోదాహరణంగా నిర్ణయించడానికి; పదాలచరిత్రలో ఉండే మార్పు గ్రహించి, వాటి దారి సూచించడానికీ; వెనక ఓ పదం ఎల్లా ఉండేదో గ్రహించుకోడానికి; అనగా, పూర్వగ్రంథాలు చదువుకోడం వీలుగా ఉండడానికి; అన్యభాషవాళ్లు ఈభాష నేర్చుకోడానికి;

శా - అల్లాయితే, వైయాకరణి తనకాలంలో ప్రచురమై ఉన్న అడ్డమైనచెత్తా చదవాలనా నీమాట ? బాగుంది. జనసామాన్యం మూర్ఖులుగనక, వాడు శాసించి చేసిన వ్యాకరణప్రకారం వీళ్ళు మాట్లాడడం నేర్చుకోవద్దూ !

స - ఇల్లా అసందర్భంగా భీష్మించుకుని కూచునేవాళ్ళు భాషని తాము పెంచాలేరు. ఇంకోర్ని పెంచానివ్వరు.

శా - అలాగైతే సరాయేమిటి, బలుపో వాపో చూసుకోవద్దూ !

స - సజీవమై ఉందో లేదో చూసుకుంటే సరి.....

పెంచలేరు సరిగదా, పండితనామం తమరే జుట్టుతో వాలని వారనుకోవటం. అందుకనే, అందర్నీ రాయనియ్యొద్దంటారు. నాటికి చదువురానివాళ్లు తొంభైపైగా ఉన్నారు. ఇంతమాత్రానికే, ప్రతీవాడూ చదువేనా అని కొందరు గోలెత్తుతున్నారు. ఇల్లా గోలెత్తేవాళ్లు ఇతరభాషల్లో లేకపోవడంవల్లే అవి పెరిగి కొమ్మలైనాయి.

శా - సరేలెస్తూ ! నాకు తెలియదూ ఈమాత్రం ! మూలసూత్రాలు వొదిలి లేనిపోని పరుగులెత్తమంటావ్ ? ఏమీ వ్యాకరణం లేకుండా ప్రతీవాడూ రాయవచ్చుననా, నీ వుపదేశం. అహాహా ! నూనాయన్న ! పూనాయన్న ! అప్పుడు ఒకడి మాట ఒకడికి బోధపడ్డంఎలాగ ?

స - అక్కడే ఉంది మీపొరపాటంతా ! వ్యాకరణాలు ఈరోజున చింపిపారేస్తే, మనకందరికీ, భాష, బోధపడకం మానేస్తుందా ? పంచాంగాలుండకపోతే గ్రహణం పట్టడం ఆటంకం పడిపోతుందా ? భాషాభివృద్ధి సహజం ప్రపంచంలో చెవులెట్టుగుని విన్నప్రయోగాలతో, తెలుగు భాషాగ్రంథాలు కళ్ళెట్టుగుని విన్నప్రయోగాలతో,ముందు తనకేమన్నా విశేషభావం ఉండి, అది నాప్రజకి అందిస్తాను అనుకునేవాణ్ణి ప్రతీవాణ్ణీ రాయనీండి మీకు అక్కర్లేకపోతే ఊరుకోండి. ఒకరచన ఊళ్ళో వాళ్ళకి ఎవళ్ళకో తెలియడంలేదేమో అంటూ మీరుపూనుకొని రాకండి, వాళ్ళగుండెలన్నీ మీరుదూరి చూసినట్టు !

శా ! అల్లాఅయితే, మనిషికో వ్యాకరణమా ?

స - ఎవడేనా అఖండుడై, వాడి ఆలోచన జనానికి అవసరమైందయితే, వాడిభాషజ్ఞానం నేర్చుకోవలసిన పనొచ్చి, వాడి నిమిత్తం ఓ వ్యాకరణం లేవదీయవలసివస్తుంది. అల్లా ప్రత్యేకవ్యక్తులకోసం పుట్టిన వ్యాకరణాలు ఇతరభాషల్లో ఉన్నాయి.

శా - ఎన్నైట చెప్పు. ఊహించాస్తే రావచ్చు! ఎవరేం జేస్తారు వస్తుంటేనూ? "పరిగాదో" అన్నారు పెద్దలు. అంతమాత్రాన్ని ఆదర్శం ఎల్లాపోతుంది?

స - ఆదర్శం అంటే, ప్రపంచంలో లేదా? ప్రకృతిసంభవాలకి ఆదర్శం ఏమిటి? ఆదర్శం ఉపసర్శమూను!

శా - ఏమైనాసరేగాని, నూట్రామతూన్నట్టు ఉంటే మానవులు వింటారు లేకపోతే దేవతలు ఆలకిస్తారు, తీసుకుడిచూసుగుని.

శా - మానవులు పిసిపించుకోక పోయినాసరే, అవ్యాకరణం కంటె కువ్యాకరణం నయం.

స - మరిసెలవ్, ఒకేమాటకి వాడించేవారు వేర్వేరుగా నిర్వచనం చెప్పేటప్పుడునూ, లేపోయినచోట్లకూడా ఆదర్శాలు అంటూ మొదలెట్టేటప్పుడునూ, అపూర్వంధానతత్వాలు బయలుదేరినప్పుడున్నూ, వాదనలు కూడదు.

శా - అల్లాగయితే నువ్వు రాయమాకోయ్, వ్యాకరణం! నువ్వు శాసించు!

స - అబ్బ! ఆ మాటను వ్యాకరణం అంటే అనిచెప్పలేదూ! పోసిలెండి. దీనికి అంతే మరిక తెంపేమిటి! సభాపతి సామ్రాజ్యం, ఆనందం సంగీతరావుగారు వస్తున్నారు ఇహాను కూడారండి.

వాదం అనేది మనతోనే ఉంటోంది ఎంచేతోకాని!

(అని కుడివేపుకి వెళ్ళిపోతాడు)

శా - చూద్దాం! (నిష్క్రమిస్తాడు)

పద్యం - రాగం

[ఇంట్లో వీధిసావిడిలో బల్లదగ్గిర కూచుని భావరాజు కాగితాలు చూసుగుంటూ ఉంటాడు. ఇంకా కుర్చీలు ఉంటాయి. ఎడమవేపునుంచి వస్తూ, సంగీతరావు—]

సంగీత—ఏమండోయ్!

భావ—(అటుచూసి) ఎవరదీ! సంగీతరావ్

సంగీత—ఏంయ్!

భావ—రా, రా, రా,! (కుర్చీచూపించి) కూచో! మంచి తీర్థం కావాలా?

సంగీత—అక్కర్లేదు.

భావ—కాఫీ అయిందా? ఊఁ, విశేషాలు? ఇంకా నీకు ప్రమాణాలు ఏమన్నా దొరికాయా? పద్యం అన్నా, రాగం అన్నా ఒకటేనసీ!

సంగీత—ఓ! కోటి!

భావ—ప్రస్తుతం ఓటి చెప్పు!

సంగీత—ఆ మాటకొస్తే ప్రమాణాల ప్రాలుద్ధం నీకూ! నాకేం? జనవాక్యాన్ని అనుసరించిపోయే వాడికి ప్రమాణం

అదే గానరసం పశువులుకూడా తాగుతాయి. కాని గానార్థం మానవులకి తెలియదు. అంచేత జనం నాపక్షమే. ఆచారం ఊరికే ఏర్పడుతుందా? రాగంతో కలిపి పద్యం యథాశక్తిగా పాడకపోతే పద్యం చప్పగా చచ్చి ఊరుకుంటుంది.

భావ—నువ్వు చెప్పే పద్యం అసలు అదివరకే చచ్చిపోయి ఉన్న బాపతేమో?

సంగీత—కాదు లేమరి! నాకూ ప్రమాణా లున్నాయిలే!

భావ—ఓటి చెప్పు!

సంగీత—కుశలవులు వాల్మీకి రామాయణం——

భావ—అవును. అందులో తెలుగు పద్యాలా ఉంటూ?

సంగీత—భరతశాస్త్రంలోటా, మరి! ......

భావ—శ్లోకంలో ఉండే అక్షరం ఒక్కంటికి ఒకస్వరం చొప్పున నిర్ణయం చేసి, వేదంలోలాగ ఉదాత్త,......

సంగీత—అట్టెట్టె! ఆగు. అంటే పాడమనేగా!

భావ—కాదు. అందులో స్వరం పాటవ్యాపారం కాదు; అర్థం పరిష్కరించడానికీనూ, అక్షరచ్యుతి నివారించడానికీనూ!

సంగీత—అల్లాయితే నాకింకా మంచిప్రమాణం ఉంది.

భావ—చెప్పు!

సంగీత—నాగొంతిక బాగుండదు.

భావ—ఛ! బొంగురూ, కీచూవగైరా లేదే! నిక్షేపంలా ఉంది. అయినా నీగొంతిగ బాగుపడడానికి మనం ప్రస్తుతం ఏంచేద్దాం?

సంగీత—అదికాదోయ్! నాకు పాటరాదు. పైగా తగని సిగ్గు!

భావ—నీకు బోలెడు రావచ్చు, రాకపోవచ్చు. అందులో పాటకూడా ఉండవచ్చు. నీ పాటగొడవ ఎందుకొచ్చిందా? పోనీ, ఆ ఉన్నవన్నీ గిరవటెట్టి జనానికి సుస్తీచేసేదాకా పాడేయ్, నీకళ్లు చల్లగా ఉంటాయి!

సంగీత—పాడను. నా కనుకూలించే ఒక మంచిప్రమాణం పద్యరూపంలో ఉండిపోడం నాకు మాచెడ్డ చిక్కొచ్చింది. మంచి గాత్రంవాడొచ్చి అది పాడితే తప్ప ఆ పద్యానికి పూర్ణ జీవం ప్రకాశించదు. ప్రజ్వలించకపోతే ఏం అంటే, నా వాదన నెగ్గదేమో అని భయం.

భావ—సరిగాని, పద్యంఅంటే నీ అర్థంఏమిటి?

సంగీత—చాల్లేస్తూ! నువ్వో సర్వజ్ఞుడివైనట్టు గీర్వాణం కబుర్లు చెప్పకు, ఎవడేనా నవ్విపోగల్డు! నీఅర్థం?

భావ—పాదాలుకలిగింది అని.

సంగీ—ఎందుకు?

భావ—నడకవీలుకోసం.

సంగీత—ఎందుకు?

భావ—నడకెందుకు! నడవడానికే!

సంగీత—వచనంమాత్రం నడవదూ?

భావ—పద్యం నియమప్రకారం నడుస్తుంది. పద్యానికి తాళం పడుతుంది.

సంగీత—అదిగానమే పోవోయ్ !

భావ—రాగం కాదుగా ! పోనీ, నీ అర్థంఏమిటి పద్యం అంటే? నువ్వు వాడినదగ్గరాటేగా, దానిఅర్థం నీకు తెలియద్దూ! పద్యశాస్త్రం యావత్తూ చూసి పద్యకోటికి జీవం లేదని కనిపెట్టిన జ్ఞానివి !

సంగీత—ఓ! పద్యాలుకూడా కడ్తాను.

భావ—ఎల్లాంటివి ? వాటిల్లోజీవం లేదని కనిపెట్టి మళ్ళీ అల్లాంటివే తయారుచేస్తున్నావా ?

సంగీత—"సూర్య డోకడు మీద సురరాజు లిద్దరు—దనక పద్యయుంబు తేటగీతి" (అని పాడి) హేం, రావనే?

భావ— ఈపద్యం పేరు ?

సంగీత — లక్షణంగానే ఉంది. నీబోటిగాళ్ళకోసమే ఆపద్యం పేరు అంకులోనే రాసిచ్చాడు కవి!

భావ—ఆ లక్షణ సొగసెంది. ఇంకా?

సంగీత—"కంద యు త్రిశరగణంబుల—నందము గా" (అని పాడతాడు)

భావ—అంటే ?

సంగీత—'అందముగా' అంటే 'చక్కగా'.

భావ—భేష్ ! బాగా అన్వయించావు 'గా'!! ఇక్కడి కోటి ౨౬ ఛందాల ప్రస్తారం అయిపోయింది. అల్లానే నువ్వుతీసిన రాగంతోటి ౭౨ స్వరాల ప్రస్తారం అయిపోయింది. అప్పుడవి గనక, నువ్వు రాగాలు సంజ్ఞ

కుంటూ పద్యంలో ఉండే పదార్థం లగాయించు! నువ్వు ఒక్కడవ్ ఉన్నప్పుడు! అప్పుడేనా కాస్తంత తలుపులు బిడాయించి ఉండేట్టుగా చూసుకుని, పద్యాల్ని నీరాగంతో నీచి త్రప్రకారం పాకంపట్టుగో! వద్దన్నవాణ్ణి మాటని పిల్చి మరీకొట్టు. కాని నాకుగాని, మరోడికిగాని పద్యం వినిపించవలిసివచ్చినప్పుడు ఎల్లా వినిపిస్తే అది అందుతుందో అల్లా వినిపించు. పోనీ, పాడు. అనుభవిస్తాను.

సంగీత—నేను పాడనేపాడను. ఆ అసంగం పొందడానికి నువ్వు నోచుకోలేదు. అసలు నాపద్యాలు వందలూ వేలూ అవడంతోటే అవి జీవించేనిమిత్తం నేనే వాటిని పాడితీరతాను. అందుకు నారాగం చాలకపోతే రసశిద్ధి కలిగించే కంఠంగల వాణ్ణిగాని నా పద్యం ముట్టుకోనివ్వను. అల్లాంటివాడొచ్చి పాడినప్పటికీ నాపద్యం 'ఓమోస్తరుగా ఉంది' అని జనం చప్పళించి పాగేస్తే, ఆ ఓమోస్తరుగా ఉండడం ఆ పాడుపాఠకుడిది గాని నాపద్యానిది కాదంటాను. నాపద్యంలో లక్షసగుకు ఉందనిన్నీ, నేను అది పైకి అని చూపించలేననిన్నీ, దానికి శ్లాఘ ఏమాత్రం ఎవడు ఏం జేసి తెప్పించినా అది నాపద్యానిదే అనిన్నీ వాదిస్తాను. ఇంకా మంచికంఠం వాడొచ్చి ఇంకాబాగా పాడేసిఉంటే నాపద్యరత్నం ఇంకాబాగా ఉండేను, ఆ ఇంకాబాగుండడానికి నిమిత్తమాత్రుడుగా ఉన్న మంచికంఠంవాడు పెట్టేరాగం నాపద్యంలోంచే బయల్దేరిందిగనక దానిమెప్పుకి మొదటి వారసత్వం నాదే అని దెబ్బలాడి లాక్కుంటాను. గొప్పకవులందరికీ

గానంకూడా రావాలి, నాకు బోలెడువచ్చును, అయితేం నాకు మంచికంఠం భగవంతుడు ప్రసాదించకపోడంవల్ల నేను తగ్గిఊరుకున్నాను, నాతప్పులేదు అంటాను. మంచిపాట రానివాణ్ణి రాగరహితంగా నాపద్యం కాదు, ఎవడి పద్యంకూడా పఠించనివ్వను. ఎవడేనా పఠిస్తూంటే కూచోను, కూచున్నా వినను, విన్నా శ్రద్ధగా ఉందికదా అనుకుంటూ వింటాను, ఆప్యాయంగా వినే ఇతరులన్నీ చూసి కళ్లు నిప్పెట్టుకుంటాను. పాముకి పాట ఇష్టమంట, నీకు లేదే! గానంలో ఎంత మాధుర్యం ఉంది? ఎంత రసం ఉంది?

భావ—ఓహోయి! ఇప్పుడు నువ్వు రసం అన్నావుగదా! ఆ రసంయొక్క స్వభావం ఏమిటో చెప్పు! అది కవితారసమా, గానరసమా, గానకవిత్వాల మిఠాయింపురసమా?

సంగీత—నిమ్మకాయిరసం రా! లేకపోతే ఏమిటి నీ కుతర్కం! నేను 'రసం' అనే ఆ మురిపిమాటంటే ఆట్టే ఖాతరీచెయ్యను. గొప్పగొప్పవాళ్ళ ఊహ—అందులో ముఖ్యంగా నాఊహ— ఏమిటంటే, పద్యంతో రాగం సజావ్‌గా మిళావ్ చెయ్యవచ్చునని. అనగా, కవితాకన్య పల్లకీగా వెళ్లి గానరాజు ఒళ్ళోపడి "నన్నేలుకోరా నాకోడిరాజా!" అని నిత్యమూ గోలపెడుతూ ఉంటుందని. గానంలో ఉండే హుషార్, మజా లాంటివి నీకు తట్టినట్టు లేదే! నీకు గానపరిచయం ఏమాత్రం ఉన్నా గానం వద్దంటావా?

భావ—నేను అనటంలేదు. గానం గొప్పదని అంతా ఒప్పు

గుంటారు. "ఎవరిగానం?" అంటే మాత్రం అన్నీ తగాదాలే. గానం సంగతీ, సంగతులూ వగైరాలు నాకు మరీ తెలిసి ఉండవు. కాని, నేనేదో నిన్ను అంతంత పెట్టినట్టూ, బాగుండదని నువ్వు బాధపడ్డట్టూ సరేనంది నువ్వు అష్టంపడి నీ గానం మాత్రం మరి నామీద ప్రయోగించకు! నీ ద్వారా సంపాటీ నాకు అక్కర్లేదు. ఆ మిళావ్ నువ్వు ఎల్లా చెయ్యగలవో చూద్దాం అని నాకు కుతూహలం లేదు. నీదగ్గిర ఉన్నవి మాటలైతే, ఆమాటలు వినిపించు.

సంగీతం—మామూలు మనుషులు కావురా!

భావ—కాకపోతే మరీ జాగ్రత్తగా, మరీ స్ఫుటంగా వినిపించు.

సంగీత—ఆ బోడిమాటలు! బోడిగానా?

భావ—అవును.

సంగీత—ఒరేయ్! అంత రాగాలూ, ఆభరణాలూ ఉంటే ఆనందం ఎక్కువవుతుంది అని నేనంటే, అంతా బోడించమంటావేం రా? ఆబోడిని బోడిగా ఉంచమంటావ్!

భావ—భగవన్నామయొక్క బోడితనం గురించి నీ అంత ఎవ్వడూ గ్రహించలేడు. తెలుగుపద్యపు సముదాయం చూస్తూ అనాథస్థితిలో ఉందని గ్రహించి, దాన్ని పునిస్త్రీని చెయ్యడానికి నవరంలాంటి రాగం దానికి పెట్టి డాబు చేయించి నువ్వు గనక బాధపడుతున్నావు! నీ పరోపకారబుద్ధి మెచ్చతగ్గదే! కాని, నువ్వుచేసేపని మోసం గనక నేరంకిందికి వస్తుందేమో!

సంగీత—ఎక్కడేనా, ఉద్ధరించి బాగుచెయ్యడం నేరమా?

భావ—ఈ విషయంలో బాగుచేస్తున్నానని నువ్వు అనుకోడం మెచ్చతగ్గది కాదు. ఎందుకంటే, అసలు అది పాడుగా ఉంటుందని నువ్వు అంతకుముందే అనుకుని ఉన్నవాడవు గనక. అల్లా అనుకుని, అయిన పద్యానికీ కానిపద్యానికీ, అయిన రాగమూ కాని రాగమూ అయినకాడికి తగిలించి, కళాయిపెట్టి, అల్లా చెయ్యకపోతే ద్రోహం జరుగుతుందనుకుని అల్లా చేసి ద్రోహంచేస్తూ, పద్యాలయొక్క స్వత్వం తద్వారా చదివే వాళ్లకి సహజంగా ఉండే నాదసౌఖ్యం వగైరా పైకి రాకుండా చేసి, పైపెచ్చు నువ్వు చచ్చిచెడి చదివి చేసింది మహోపకారం అనుకుంటున్నావ్!

స. గీత—ఏం అవసరపు పేచీరా! పద్యం పాడకపోతే అందులో ఇహ నేం ఉంటుందిరా నా బొందా! అసలు పద్యం అనేది లేకపోయినా సరేగాదా వేదు కాని, ఉండడం పాడు పోడం ఏమిటి? ఎవళ్ళో పాడకుండా చేతకాని గడ్డాలు ఆ మాట అనాలి గాని, హాయిగా హిందూస్తానీ సంగతులు గుప్పగలిగి, గవ్వల గుత్తికిమల్లే గలగలలాడే శారీరం ఉండి, పావురాయికిమల్లే పల్లీలు కొడుతూ, 'జా' మని శ్రుతినొక్కుతూ, మళ్లీ పాటకచేరీ అంత రాగం వచ్చినాపదే పాడక ఉచితమైన రాగం తీస్తూ తగుమాత్రంగా ఆలపిస్తే, అప్పుడు పద్యంయొక్క శోభ ఉంటుం దొరీ? ఏం చెప్పను!

భావ—ఏపద్యం పాడకపోయినా ఏడిసినట్టే ఉంటుందా?

సంగీత—ఆ అక్షరాలా! ఏదుస్తూకూడా ఉంటుంది, మొహానునా తుడుచుగోనట్టు!

భావ—తెలుగు సారస్వతంలో ఏపద్యమైనా అంతేనా?

సంగీత—తెలుగే కాదు, ఏ భాషైనానాఅభిప్రాయం అంతే!

భావ—నిజమే! ఇతరభాషలు మనికి తెలియవు, వద్దు. మన భాషలో ఒకొక్క పద్యంలో గణాలతాలూకు శాస్త్రం మాత్రం మనికి లభిస్తుంది గాని, కవిత్వకళ కాగడావేసినా కనపడదు. అల్లాంటి పద్యం ఏడుపుగొట్టుపద్యం అన్నమాట. అందుచేత, అసలుపద్యం ఏడుపుగొట్టుపద్యం అయినా, చెప్పడపు రీతిఏడుపుగొట్టుగా ఉన్నా, ఉభయత్రా ఫలితం ఏడిసినట్టే ఉంటుంది. ఒకవేళ, ఏదేనా పద్యం చెప్పినప్పుడు ఏడిసినట్టు రాగం కలపగానే బాగుంటుంది అంటావా, ఆ బాగుండడం రాగానిది. అయితే, పద్యం గురించి మనవిషయం కదా, రాగం యొక్క బాగోగులు ఇప్పు డెందుకూ ?

సంగీత—సరే లేవోయ్ ! నువ్వుప్రతీది ఇంగ్లీషుగొడ్డకింకో పోలిస్తే ఎల్లాగా ? నువ్వు ఎల్లాగైతేం మనపొట్టకూటికోసం ఇంగ్లీషు చదువుకున్నావ్ కదా అని, అందులోవన్నీ తెలుగులోకి దింపుతే ఎల్లా ఏడుస్తుంది ! శాస్త్రం, కళ అంటూప్రారంభించా వేమిటి ?ఆంధ్రులికి అన్నీ ఒకటే. 'సర్వం జగన్నాథం'. మనమేకం. పైగా నువ్వుమన తెలుగుభాషకుండేప్రత్యేక అఖండత్వం కని పెట్టినట్టు కనపడవే! ప్రపంచంలో ఏ ఇతరభాషా ఇంత మధురంగా ఉండదు. అందుకని ఇది పాడుకోడానికి పెట్టింది పేరు.

అరవల్సి చూడు.

భావ—అవును, నీవాదన అల్లాంటిదే! కాని, ప్రకటన అవుతూన్న భావం జీవితానికి అవసరం అయినప్పుడు, ఏ భాషలో ఆ భావం ఉందీ, ఏ భాషా భాష కాకుండా మరో భాషలో లేదు కదా అని కనుక్కోడం గాని శంకించడం గాని తెలివితక్కువ. మంచిముక్క ఏభాషలో ఉన్నా మన్నించవలసిందే! నీకు అనుకూలించినచోట ఒక ఇంగ్లీషన్న మాటేమిటి ఏ ఎంగిలి భాషైనా సరే ఒప్పుకుంటావు. ప్రతికూలించేచోట ఇంగ్లీషు అరవం, అదివేహా ఇదివేహా అంటూ ఆరాలు తీస్తావు. కొందరు ఏదేనా సరే సంస్కృతంలో ఉంటే గాని ప్రమాణంగా స్వీకరించరు. కాని, వాళ్లు మెచ్చే సంస్కృతంలోనే ఒక శ్లోకం ఎవరిచేతో రాయించి మనం వాళ్లదగ్గిరికి పట్టికెడితే, అది ప్రమాణంగా వాళ్లే ఒప్పుకోరు. ఇష్టాయిష్టాల్ని బట్టి ఉంటుంది. ఎల్లా ఉన్నా—మొండి, బుద్ధి, తరవాత భాషా! నేను మన్ని గురించి కొన్ని విషయాలు నిన్ను అడుగుతూంటే, నేనేవో ఇంగ్లీషు ప్రమాణాలు తెలుసుకుని సంధించావంటావేమిటి? శాస్త్రం, కళ అనేవి ఇంగ్లీషులోనేనా ఉంటా? వాటిని నిర్వచించి అవి మనికి లేవు అని మనం పరిష్కారం చెయ్యగలమా? ఆ భావాలు మనకి ఉండిఉండకపోతే మన భాషలో ఆపదాలు ఎందుకు ఉత్పత్తించాయి? పోనీ, మన భాషకి అఖండత్వం ఉందన్నావే! అది తప్పకుండా ఇతరులు అనేమాట. వాళ్లకేం? డబ్బుఖర్చు కాకుండా ఉండేటప్పుడు మెప్పుకురిపించడం మానవులకి స్వభావం. మనంకూడా అల్లానే

అనుకోడం ఏం గొప్ప! తత్సంబంధాలుగాని, తద్భవాలుగాని కాకుండా తెలుగులో ఉన్న అపూర్వ గ్రంథాలు వందలున్నా, మా వేలున్నాయిగా? చెప్పం. అన్నాటిని ఉన్నమీదట భాషని ఇంకా పెంచడానికి చేసుకున్న భాషాంతరీకరణం గౌరవనీయం. లేకపోతే అది కక్కుర్తి. నేటి వరకు కక్కుర్తి తర్జుమా మూలిందా మనభాష! ఇక స్వతంత్రరచనలు జరుగుతుంటే, కావ్యాదులు ఉద్భవించడం ఎన్ని శతాబ్దాలకీ! వేమనని ఇంగ్లీషులోకి ఎక్కించి గెల్లాం. 'వసుచరిత్ర' సంస్కృతంలోకి తర్జుమా చేశాడొకాయన అని శాస్త్రుల్లుగారు చెబుతూంటారు. 'కన్యాశుల్కం' 'రాజశేఖర చరిత్ర' కూడా అరవం వగైరాల్లోకి చూస్తున్నారట. ఇలాంటి వి మినహాయించి, ఎంతంతగా తెలుగువాడే అన్యభాషల్లోకి గుంపిన రచనలు ఏమిటి ఉన్నాయి, తెలుగుమాతృత్వంవల్ల తెలుగు గ్రంథాల్ని దేన్నైనా ఇంకో భాషవారు పట్టిగెళ్ళి తమవాళ్ళకి చెప్తున్నట్లున్నారా? అసలింక నాగరికుల్లు తెలుగులో పద జాలం సమృద్ధిగా లేకపోయేటట్లుగా సాక్ష్యమా ఇంగ్లీషు పదాలు టంకంపెట్టి మాట్లాడ్డం! ఇహ, తెలుగుకొక్క అజంతత్వం ఏమిటట? అందుకని, భాష మధురం అన్నారు! అదియుక్తం ఎవరి భాష వాళ్ళకి మధురంగా ఉంటుంది. ఉండాలి. పోనీ, అన్యభాషల వాళ్ళకికూడా తెలుగుభాష మధురంగా వినిపించింది అనుకుందాం. అటువంటప్పుడు, భాషే మధురం అయినప్పుడు అతిమధురం, మహామధురం, అనిపించడానికి కా కవిత్వంలో రాగం సంప్రతిష్టించడం? ఏదేశా కలిసినప్పుడల్లా

పులకంమీద పప్పు అని అనం అనుకోకూడదు. ఒక్కొక్క ప్పుడు సౌఖ్యం కలవచ్చు, తిరుగు ఋణం కలగవచ్చు. అందుచేత తెలుగు కవిత్వంయొక్క సహజగమనం గమనించకుండా, పాడుకోవడం అనేది తెలుగుయొక్క ప్రత్యేకవిశేషం అనుకోవడంకంటె తెలుగుయొక్క ప్రత్యేక దౌర్భాగ్యం అని ఎంచడం మంచిది.

సంగీత—ఇదేమిట్రోయ్, మునిగేస్తావ్ !

భావ—అదుగో మళ్లీ వెక్కడలావేం ?

సంగీత—అబ్బ ! ఉండవోయ్ ! నువ్వూ నీ వెళ్లు ! మన శాస్త్రాలకి శౌస్త్యం పెట్టి మాట్లాడుతున్నావు ! రత్నశాస్త్రుల్లు బోధన శ్లోకాలు చదవాడురా మరి ! అంత గాక అఖిలక తెలుగులోకుడా నవరసచంద్రోదయం అన్యాయం కాంభోజలో పెట్టినదని ఉంటోటాగా ! అందుకని పద్యాన్ని పాడితీరాలి, పాడితీరాలి !

భావ—అయితే ప్రతి తెలుగు వాడూ ముందు కాంభోజ నేర్చుకుని, తర్వాతేగాని ఏదీ కాదు అని పెట్టాలంటే చాలాలి ! ఏడిపించి ట్టే ఉంటారా ! అది ఒక అన్యాయి పరుషు గురించి కవిభావన. అందుచేత తెలుగుపద్యాలన్నీ పాడాలని ఈ పద్యంలో ఎక్కడుంది ? 'కాంభోజి' అనే పదం ఆపద్యాలలో ఉండడం వల్లగానూ, అందాన్నే రాగసంజ్ఞా అని కొందరు కాంభోజిలో పెత్తుగుంటూటారు !

సంగీత—అల్లాయితే, పద్యాలు ఎందుకోయ్, పాడడాను

కాకపోతేనూ !

భావ—అనుకోడానికి, మననం చేసుకోడానికి, చెప్పుకోడానికి, స్వంతానికి ఎదేనాసరే చేసుకోడానికి, ఇతరులతో మాత్రం చెప్పడానికి !

సంగీత—చెప్పిఊరుకోడం కర్మమేమిటి ?

భావ—అక్కడ ఏ రాగంకుడా కవిచేత నిర్ణీతం కాలేదు గనక !

సంగీత—ఓరి వెఱ్ఱి ! అదే నీ అజ్ఞానం, కవి ఆ స్వేచ్ఛ పాడుకునేవాడి కిచ్చాడు.

భావ—పదాల్ని గణాలనే సంకెళ్ళల్లో వేసి, రాగంలో స్వేచ్ఛ ఇవ్వడం అంటే ఏమిటి ? ఎంతవరకు ?

సంగీత—ఉచితమైనంతవరకు.

భావ—ఎవరికి ?

సంగీత—సభవారికి.

భావ—ఏ సభమాట నువ్వనేది ?

సంగీత—పండితపామరు లుండేది. పండితులకి ఎల్లానూ తెలుస్తుంది. పామరులికి తెలియకపోయినా చెవికి ఇంపుగా నేనా ఉంటుంది.

భావ—తెలిపి హాయిఇచ్చేది కవిత్వం. రాగసంపుటివల్ల అర్థం ఎక్కువకాకపోవడం అటుంచి, ఉన్న అర్థమేనా జీవించి పైకొస్తుందనేనా నీ ఊహ ?

సంగీత—రాకపోతే, ఏమోరా ! ఊరికే తద్దినపు మాత్రం

లాగా చెప్పడమా?

భావ—అబ్బే! వివాహమంత్రంలాగ దరువేసి పాడు.

సంగీత—కాదురా! ఊరికే ఉన్నదున్నట్టా!

"ఉప్పు కప్పురంబు నొక్కపోలిక నుండు
చూడ చూడ రుచుల జాడ వేరు" అంటూను!

భావ—కాక, ఉన్నది లేనట్టా!

"హుప్పు కప్పూర్బ్ హొక్ట్ ఫోల్క్హైతో
సూడసూడ రుస్సుల్ ఝూడాయేరు" అంటూను!

సంగీత—సంస్కృతంలో శ్లోకాలు పాడతారు.

భావ—రాగం కానటువంటి ఫణితిలో చదువుతారు.

సంగీత—నీది కుతర్కంరా. రసానికి అనుగుణంగా రాగాలున్నాయిట. తెలుగుపద్యాలు పాడవలసిందే!

భావ—నాదం బ్రహ్మం. గానం అనంతం. తెలుగు గానం అంతే. అట్లాంటిగానంలో ఉండగల రాగాలికి పట్టీరాసిన అనంతు డెవడూ? గానశాస్త్రాలన్నీ తణిఖీచెయ్యి. ఉచితమైనచోట ఉచితరాగం అని ఉంటుంది ఎక్కడ వెతికినా! రసానుగుణరాగవిషయంలో ఏ ఇద్దరి అభిప్రాయాలూ ఏకీభవించవనికూడా ఉంటుంది. కొందరు వీరం, శృంగారం, కరుణ, హాస్యం——వీట్లకి సంపూర్ణరాగాలనీ, వీరానికి షాడవాలనీ, శోకభయానకాలకి ఔడవాలనీ అంటారు, మరికొందరు...

సంగీత—ఏమిటి నువ్విప్పుడు మాట్లాడేది?

భావ—నువ్వేచెప్పిన 'రసానికి అనుగుణంగా రాగాలు'

అనేవాక్యానికి అర్థం.

సంగీత—అబ్బా! ఏమిటోయ్! ప్రతీదానికీ ఏదో తెచ్చుకొస్తావు? భూపాలరాగం కోపం చూపించడమేటోయ్!

భావ—భూపాలరాగం శాంతరసంలో పాడమని మా శాస్త్రంలో ఉంది. కొందరు కోపానికి వాడి చూపెట్టారు.

సంగీత—మెల్లిగా చెప్పు! ప్రతీచోటా రాగం ఉండచ్చు!

భావ—ప్రతీఅప్పుడూ సాధ్యమూ కాని పనికొస్తుందట. అదీ గాక, కోపాలకు రాగాల్లో కూడా ఆడమగ వివక్షత గురించున్నా,

సంగీత—అబ్బా! చాల్లా!

భావ—ఒకాయన రాగాల రంగులను గురించిచెప్పి, ఒకాయన వాళ్ల రూపాలను గురించి చెప్పి.

సంగీత—అబ్బ! ఉండవోయ్ సాధూ! నీదంతా కాకిడంగా పరీక్షలా ఉందే! ఎక్కడోగాని! నువ్వు చెప్పిందాన్నిబట్టి మరో ప్రమాదం వస్తుంది. పద్యాన్ని ఉత్తవచనంలా చెప్పి పారెయ్యమంటున్నావు కదా, అల్లాయితే పద్యం ఎందుకు? మాటల్ని తీసికెళ్ళి కష్టపడి అతుకులెట్టి మార్చి బాధపడ్డం ఎందుకు? తెలిసీ సీమాలుపెట్టుకుని రాస్తే వచ్చిన గొప్పేమిటి? 'నేనెంతకష్టపడి ఈమాటల్ని గణరూపంలో పడేసి మేకులు కొట్టానో చూశార్రా' అనడానికా? గణాలు తెలియని గనక కవి అని పేరుపెట్టుకోడానికా? వచనమే రాస్తే పేచీలు వదుల్తాయి. వచనంలో మాత్రం కవిత్వం ఉండకూడదూ? యతీ ప్రాసా మిషమీద మంచిభావాన్ని పాడుచెయ్యడం

ఎందుకు ?

భావ—పద్యాలకి నియమిత గణాలవల్ల జనించే నడక లుంటాయి. గణాల్ని నియమంలో చూపెయ్యొచ్చు గాని, వాట్ని నడిపించడం వేరు. మాటాడుకేకి చూసీ చూడడం తోటే నడిపించడం చేతకాదు. శాశ్వతత్వంపొందిన ప్రపంచ కవిత్వం పద్యరూపంలోనే నిల్చి ఉంది. నడక అనేది వేదపురుషుడి పాదాలు అని అందుకనే అంటారు. సముద్రంలాంటి ప్రాచీనానుభవం పైకి పొంగే వాక్కులకవికి నడక ఈతలాంటిది. కవిత్వానికీ పాడే పదాలకీ నడకే అనుకూలదాంపత్యం ఉండాలంది. ఇట్లాంటి పదాల్ని పెంచి ఆనందాన్ని పేర్చే స్తే పదాలూ, నడకా పాడా జీవం తోగొట్టుకుంటూ ఉనికి స్తుంటే. యతీ, ప్రాసా పద్యరాగానికి నాలుగు చక్రాలు, గండం, వ్యాఖ్యానం. ఒకొక్క పద్య మీదాను, గద్యంఅయినా సరే, చిరకి శాస్త్రరాసినా సరే సొగసుగ్గా అతుక్కుంటూంటాము. నిశాసకూడా పాడుచేసేవాడు ఉండొచ్చు. నన్నిప్పుడు పద్యం, రాగం అనేవి ఏమిటో చూడమంటారా నే పద్యం రాగంతో వ్యాపలి సిందే అంటున్నారు. అగ్గానే కొందరు గణాలువేసి పద్యాలు కట్టి నడిపిస్తూ కొట్టాడని నా చేసేదాన్ని ప్లాండడచ్చు. కాలప్ర మాన్ని వాళ్లు వొత్తి గణాధ్యక్షంగా ఉండినట్లు మాటిమాటికి నిర్భయంగా మార్చారు. కవి అంటాడు వసంతం అంటూ ఒకటి ఉంటే, అది వాళ్ల నడవలో అనుభవించి తరవాత ఆపదాలే పద్యంలో సరిపోయేటట్లు సాగగొట్టి సర్దుతు. ఒకొక్క కవి

ఆసక్తి నిబట్టి పద్యరూపం వాడికి స్వాభావికం అయి పోతుంది. "కవిత్వంబులు నాకు చెందనివి యేమో యంటివా నాదుజిహ్వాకు నైసర్గిక కృత్య మంతియసుసుమీ" అని ధూర్జటి కాళహస్తీశ్వరుడితో అంటాడు. అల్లాంటివాళ్లు పద్యం చెప్పినప్పుడు అది వాళ్ళకి మామూలుగానే ఉంటుంది. మనం తెలుగుతప్ప మరేదో నేర్చుగుని తెలుగుమీద తీర్పుచెప్పడం అధర్మం. తెలుగులో ఉన్న పద్య భాగం అంతా చూస్తే నడక ఎందుకో తెలుస్తుంది. ఇంక మంచిభావం పాడుచెయ్యడం అన్నావ్. ఆలోచన పైకి రావాలంటే సాధన ఉండాలి. ఆ సాధనసముదాయమే ఆ భావానికి భాష. ఆ సాధనమున్నూ, చిత్తవృత్తిన్నీ మేళవించిన మీదట ఆ భావం పుడుతుంది. భావం పుట్టేటప్పుడే భాషలో పుడుతుంది. ఆ భాషలోనే ఆ భావం ప్రకటనఅయి జీవిస్తుంది. ఆ భాష పదం, స్వరం, రంగు, రాయి వగైరా ఏదేనా కావచ్చు. పదరూపంలో ఉన్న భావాన్ని ప్రకటించడానికి స్వరరూపంలో ఉన్న రాగం ఎందుకు పట్రావడం? ఒకపద్యంలో ఉండేభావం ఆపద్యమే చెబుతూంటుంది.

సంగీత— మాచెడ్డ చిక్కుగా ఉందే నీతో! సమర్థుణ్ణి నీవు కవిత్వం పద్యరూపంలో చెప్పనిచ్చినట్టుగానే సమర్థుడైనవాణ్ణి పద్యం పాడనీ.

భావ—మహారాజులాగ! పద్యాన్ని పాటకి అనుకూలంగా చేసి చూపెట్టేవాడు కవిత్వ గానాల రహస్యాలు తెలిసినవాడు అయిఉంటాడు.

స గీత—ఏమిటోయ్, ఆ చిదంబర రహస్యాలూ !

భావ—అవి అల్లాంటివే నిజంగా. అవి ఎవడి మట్టుకు వాడే గ్రహించుకోవాలి. పైకి అవి అందరికీ తెలిసినట్టే ఉంటాయి. కవికి కవితారహస్యం, గాయకుడికి గానరహస్యం తెలుస్తాయి. గానకవికి రెండూ తెలియడమే కాదు, గానకవిత్వాలు ఏక ముఖంగా నడిచే స్థలాలుకూడా కనిపించి అనుభవంలోకి వస్తాయి. ఆశువుగా స్వంతపదాలూ, స్వంతస్వరాలూ కూర్చి పాడే వాగ్గేయకారకులు తమకున్న ఉభయముఖ ప్రావీణ్యం వల్ల ప్రజల్ని ఆకర్షిస్తారు.

సంగీత—అల్లాయితే, రత్నశాస్త్రుల్లు నాతో మరో చూస్త రుగా చెప్పాడేం ? సంగీతం సాహిత్యం ఒక్కటే కాను, ఎవరెంత మొత్తుకున్నా ఆ రెండూ వికవ్, అది నించీ అల్లానే వస్తోంది, కాబట్టి కంఠం బాగున్నవాడు పాడితేగాని కవిత్వాలు జీవించవన్నాడేం ? బిల్హణీయంలో నారాయణభట్టు అల్లానే పట్టడతాట్టుగా ! శాస్త్రుల్లు ఎన్నో ప్రమాణాలు రాసిచ్చాడ్రా ! కాకితం ఎక్కడో పెట్టానూ ! (జేబు వెతికి) అఁ అఁ ఇదిగో !

భావ—రెండు సామాన్యంగా రెండే ! ఒకటి అవడం చివరకి ! "ఒకటి యక్షరవిలాసోల్లాసమున మించ, నొకటి తాళ ప్రౌఢి నుల్లసిల్ల" అని కాదూమూర్తికవి ప్రారంభిస్తాడూ! ఏమిటామూక్కరా! అను.

సంగీత—ఊఁ...(అని శ్రుతి చూసుకుంటాడు)

భావ—అందులో రాగం ఉందా ఏమిటోయ్, గొంతిగ

సాక్షీచేస్తున్నావ్ !

సంగీత—మరి లేకపోతే 'మ' అని ముందే ఎందుకు తగలే శాడోయ్ ? (అని మొఖం చిట్లిస్తాడు.)

భావ—ఓహో, అదటోయ్ ! 'మ' అని ఉంటే నువ్వు 'మామ' అనుకుంటున్నావా ? బాగానే ఉంది. నిన్నననవలసిన పనిలేదు. అది తెలుగుకవులు అనాలోచితంగా పాటిస్తూన్న ఆచారం. ఏ యితరభాషలోనూ ఈ ఆచారం ఉన్నట్టు కనపడదు. ఛందోజ్ఞానంలో కవులకుండే ప్రజ్ఞ ఎప్పటికప్పుడు ప్రత్యేకంగా ఇతరులకి తెలిపి తీరాలని గావును! అట్లాంటి చిహ్నాలు ఛందస్సు తెలిసిన వాళ్ళకి అనవసరం, తెలియనివాళ్ళకి నిష్ప్రయోజనం. పైగా అటువంటిచిహ్నం కనపడటంతోటే నీబోటిగాడు తనదగ్గిర ఎంత గానం ఉంటే అంతా తీసుకెళ్ళి దానిమీదకి 'ఉస్కో' కొలపడం, పాడుకోడానికే అని వేశాగని వాదించడం. పద్యం పేరేమిటో తెలిపే అక్షరాలు మొదట్లో పెట్టకుండా పద్యాలు ఇకనైనా ప్రకటిస్తారని మనం నమ్ముదాం. ..హంమీద పేరుగాసి నుసుపిం పంపించినట్టే ఉంటేనూ! తెలుగు చదువర్లలో చాలామందికి పద్యస్వరూపం అంటే ఆనవాలు తెలియదు గదా అని సాంప్రదాయకులకి అవిషన్నాయి! 'భైరవి' అని చెబుతూ భైరవి పాడినట్టే!!

సంగీత—అల్లాయితే నన్ను పాడ్దంటావా ఏమిటి?

భావ—ఆ ఆలోచన మాటల్లో ఉన్నట్టుంది. ఆమాటలు చెప్పవోయ్ !

సంగీత—నే పాడకమునుపే ఏ కూనిరాగమో పెట్టి. నువ్వు ఈ మాటలు చూసి చెప్పు చూస్తాం ఆ చెప్పడం ఏమిటో విందాం.

భాను—(సంగీతం చూసి) ఇదా! 'సకలాశాపూరక తాళవృత్తగతులన్ సంగీత సాహిత్యనామక విద్యాయుగళంబు పల్కు చెలికన్ పాలింపజోడై' (అని చెబుతాడు.)

సంగీత—బస్! ఇదా చెప్పడం! దీనికీ స్వరం ఉంది. ఇదీ ఓ రాగమే!

భాను—నాదం లేదని ఎవ్వడూ అనడు. కాని, నియమిత స్వరాల ఆగమనం అయివుంటేనే గాని తెలుగులో రాగం అనేది జనించదని గానశాస్త్రం తెలిసినవాళ్ళంటారు.

సంగీత—జనించకపోతే ఏడిసినట్టుంది.

భాను—ఏమిటి?

సంగీత—పద్యం.

భాను—అల్లాయితే ఆసంగతి రామరాజ భూషణుడికి 'వైర్ లెస్' కొట్టు, అంగారకుడులో ఉంటాడేమో, ఆగ్రహం ఇటీవల [illegible] సమీపంలోకి వచ్చిందట, భూమికి.

సంగీత—పద్యం అంటే నీ చదవడం అన్నమాట.

భాను—ఏవిషయం? అర్థమా, భావమా, ఆస్వాదనమా, నడకా, ఊపా, విరుపా, ఊతనా, యాసా, నొక్కా, జారుపా, ఏమిటి పాడుగా ఉంటూ?

సంగీత—అన్నీ బాగున్నాయికాని, నా కది పద్యం అని

తెలియడంలేదు.

భావ—అదా! అందుకని ఎవర్ని వేడవమన్నావ్! నువ్వు సర్వజ్ఞుడవనిన్నీ, అల్లాటినీకుకూడా అది బోధపడడం లేదనిన్నీ, నీ ఊహ అయిఉంటుంది. నీకు ఇది తెలియక పోవచ్చు, ఛందస్సు చూసేశానన్నావ్! "ఏరాగం విన్నా నాకు ఒకేమోస్తరుగా ఉంటుం" దని కొందరంటారు. వాళ్ళమాటపట్టుకుని రాగాల్లో తేడాలే లేవని నువ్వు సిద్ధాంతం చేస్తావా?

సంగీత—అబ్బ! చెయ్యనోయ్! నువ్వు ఇందాకా చెప్పినవన్నీ ఉంచి, చిన్నం ఎత్తయినా సరే రాగంగూడా రంగరించవోయ్!

భావ—ఏరాగం? ఈ మాటలకిగల అర్థభావరసాలకి సరిపోయేది చెప్పు.

సంగీత—ఏడిసినట్టే ఉంది. ఏదైతేం? ఏదోవొకటి.

భావ—అయినా, లేనిరాగం తెచ్చి దీనికి తగిలించి, ఉన్న తాళం మానెయ్యనా?

సంగీత—అబ్బ!

భావ—పోనీ తాళంకూడా వెయ్యమన్నావా? అక్కడికి కీర్తన అవుతుంది!

సంగీత—చంపుకుతింటున్నావురా, బాబూ! ఏ ఆనంద భైరవో విడిపి పదునుగా ఆ ముక్కలు కలపమంటేనూ!

భావ—ఎల్లా కలపడం? ఈ పద్యం మత్తేభం! మత్తేభంనడక కవులు చెవికోసుకునే ఒకానొక నడక! ఆనందభైరవిరాగపు స్వరాలనడక మరొకటి! వాటి నడకలకి

తాదాత్మ్యం లేదు. అయినా సరే వాటిని కలపమంటే, ఒక దాన్ని చెడగొట్టి రెండోదాన్ని కాపాడి కలపవచ్చు,—ఎవరట కలపనీ—నువ్వు తాళంకూడా గమనించవు గనక. దేన్ని ఉంచ మన్నావ్, దేన్ని చంపమన్నావ్ ? సాధారణంగా రెండూ చస్తాయి !

సంగీత—ము త్తైభంసడక ఎల్లాఉంటుంది ?

భావ—‘సనస నిసనన నాసనాస ననా నాసాస నానానసా’ అంటూ స్వరాలపోడుగుత్తేనే సంబంధించి ఉంటుంది.

సంగీత—ఆనందభైరవి ?

భావ—(ఆరోహణ అవరోహణలు చూపించి, ఆనందభైరవి పాడి) ఈరీతిగా స్వరాల స్థాయులతో కూడా సంబంధించి ఇది ఉంటుంది

సంగీత—ఆరి, నీతస్సలమందూ ! పాడ్తావురా ! కంఠం ఎత్త లేవుగావును. అసలు, అందుకని నీకు లేని విద్య విద్యేకాదని ఋజువుచేసే నమిత్తం ఏదో మడత పేచీ వేసి, ఏదైనావాదం ఓటి లేవదీశావేమో అనుకున్నాను—రిసర్చ్‌వాళ్ళు ఒక్కొక్కప్పుడు తనుకే గొప్ప రావాలని లేవదీసినట్టు !

భావ—అనుకో ! ఒకడు అనుకోకుండా కుడా ఇంకోడు ఎల్లా జాగరపడగల్డూ ? సంగతి ఇది. ఇంకో లక్ష్య ఉంది.

సంగీత—నువ్వుచెప్పేది కొంత నచ్చింది కాని, కొద్దిగా, ఏమాత్రమేనా, ఒక్కపిసర రాగం ఉంటేగాని పద్యం విన్లేంరా ఒకవేళ రాగం శూన్యంచేసి ఎవడేనా చదివినప్పుడు వినడప్పు

ప్రారబ్ధం పడితే, సచేలస్నానం చెయ్యాలి. పోనీ ఒకే! నాటకాల్లో పద్యాలుంటే దేవుళ్లు నెట్టిస్తాల్లే?

భాను—'నాటకం' అనేమాట అనాల్సిన్ అంటే కొంప తీశావ్ అన్నమాట! అన్యత్వారోపణ ప్రత్యక్షంగా చూపించవలసిన నాటకరంగంమీద స్వత్వస్థాపన చేసే గానం అభినయక్రియకి సుముఖంగా, విముఖంగా అనే సమస్య. ఆ దెబ్బతోటి మనం 'నాటక పద్యోచ్చారణ' అనే సుడిగుండ ప్రవాహంలో పోవాలి. అదో గ్రంథం!

సంగీత—ఏమైనా సరేగాని, నాకు నచ్చలేదు పూర్తిగా.

భాను—నచ్చినవాడే ఆయిరి పోనీ! నీమనస్సుకి మొహమాటబెట్టి నచ్చగొట్టకు, నీకు పుణ్యం ఉంటుంది. కొంప మునిగిం దేముంది! ఆలోచించు! అంతవరకు మన తెలుగు పద్య కవిత్వానికి ఉచ్చారణలో ప్రత్యేక జన్మ సిద్ధించదు.

సంగీత—ఏమోరా, అబ్బాయి, ఇదొక అభిరుచి జనాలకి. లోకం విధవిధాలు. కవనానికి గానం అలంకారం అన్నాగా!

భాను—ఎవరి కవనానికి ఏది గానమన్నాట నువ్వు చేసేది కవితాలంకృతీ గానాలంకృతీ కూడా చూసి, సిద్ధాంతం చెయ్యవలసిందని నిన్ను మళ్ళీ కోరుతున్నాను. ఉభయతారకం చేస్తావని బయల్దేరి ఉభయభ్రష్టత్వం చెయ్యకూడదుగా!

సంగీత—సరేలే. దయుంచు. మళ్ళీ కలుద్దాం.

(వెళ్ళిపోతారు)

—

పద్యం - అర్థం

[ఆనందం, శేషూ, ఒకబల్లకి ఎడాపెడా కుర్చీలమీద ఉంటారు]

ఆ—నువ్వు ఒక్క వాసని తిడుతున్నావుట!

శే—ఎవర్ని? ఎవడా అన్నవాడు?

ఆ—కవిత్వాలు విమర్శిస్తున్నావుట!

శే—అంటే తిట్టడం అనా! పోనీ. అయితే నీకేం?

ఆ—నా కవిత్వం ఎగో నువ్వు చెప్పుకొస్తున్నావుటగా!

శే—నువ్వు కవిత్వం చేశావా?

ఆ—నీకు తెలియనట్టే అక్కడికి. నా పద్యాలు ఉదహరించావుట.

శే—నీ పద్యాలు నేను ఉదాహరించినమాట నిజం. కాని అవి కవిత్వంకిందకి వస్తాయని నేను అనుకోలేను.

ఆ—అయినా సరే, వాటినిగురించి మాట్లాడ్డానికి నువ్వు ఎవడవ్? నీకెవడిచ్చాడు హక్కు?

శే—నువ్వు న్యాయమున్నవాడే!

ఆ—హోరి, నీల్లాంటి హక్కు ఉన్నవాళ్ళను కాస్త సాటి తెలుగువాణ్ణి పొగిడి పెద్దవాణ్ణి చేసి కీర్తి తెప్పించాలిగాని నిరసించుకుంటారా ఎక్కడేనా?

శే—నేను నీ పద్యాల్ని గురించి ప్రసంగించాను గాని నిన్ను గురించి కాదు. అనవసరంగా నువ్వు పూసుగురావడం ఎందుకు?

ఆ—బిడ్డకి అన్యాయం జరుగుతూంటే చూసి చూసి ఊరు

కోలేక!

శే—ఏమిటి ఆ అన్యాయం? ఫలానా అనిపించుకుని జీవించే దిక్కులేని బిడ్డల్ని మెడట్టుగుని గెంటి జనముఖ్యంలోకి తోయ్యడం ఎందుకూ? పనకాలే బయల్దేరడం ఎందుకు?

అ—ఆ పద్యాలన్నీ కలిపి వార్త 'భావకవిత్వం' కిం కి వస్తాయని టాకు వేస్తున్నావుట నవ్వు?

శే—రామరామ! వార్త! వార్తదీ ఉత్తదీనూ! ఆపద్యాల్ని 'కవిత్వం' అని టాకు వేస్తూన్నది నువ్వు. వాటి 'భావం' గనక ఏమిటో నాకు బోధపడితే తక్షణం ఆ టాకు నేను ప్రారంభిస్తాను.

అ—సరి సరి ఇదోటా! నీకు ఇంతా చేసి ఆ పద్యాలు తెలియనేలే దన్న మాట!

శే—భస్తే! (అని తల కదిపి చెయ్యి ఊపుతాడు.)

అ—(కొంచెం చిరునవ్వుతో) అల్లాంటప్పుడు నువ్వు నోరు మూసుకోడం ప్రశస్తమేమో, మన్లో మనమాట! అజ్ఞానంలో ఉండి అల్లా ఉన్నట్టు తెలిసింతరవాతకుడా, తనఅజ్ఞానం గురించి అల్లరిచేసుకునేవా డుంటాడా, సినిమాలో "చెప్పు!" లాగ?

శే—ఎన్ని మాసిగలేనాసరి పడి, ఎంత అప్రతిష్ఠకేనా సరే దోసిడట్టి, ని మాటల్లోఉన్న సంగతి గ్రహించి తద్వారా తరించవచ్చని!

అ—అయితే ఆక్షేపణ ఎందుకూ?

శే—తెలియలేదని చెప్పడం ఆక్షేపణకాదు.

ఆ కోట్లాది జనంలో నువ్వు ఒకడవ్. నీకు ఒక్కడికే తెలి యలేదని నే సేడవనా?

శే—పోనీ వద్దులే!

ఆ—అసలు నా కవిత్వం బంగారం.

శే—నాకి చెప్పాలి, నీదో దాందో!

ఆ - గుర్రంలా కదంతొక్కరకం, నా పద్యం.

శే—నీకే తెలియాలి గుర్రమో మరోటో! నాకు తలా తోకా తెలియలేదు.

ఆ—అయితే, ఓ సు చెయ్యాలి, చేస్తాను, నాసొమ్ము ఎంత మంది తిన్నారు గారూ!

శే—మొదట్లో! తరవాత నువ్వు వాళ్లనే తినేశావేమో! ఇప్పుడు సొమ్ముసంగతి ఎందుకు? ఇదా అర్థం?

ఆ—ఓ సఘుంటువు కొని నీకు దానంచేసుగుంటే నీకు అర్థం తెలుస్తుందేమో అని.

శే—ఎక్కడి కక్కడికే! పోనీ ఇల్లావారెయ్ సఘుంటువు, దక్షిణ అక్కర్లేకుండా దానం పట్టేస్తాను!

ఆ—నీకు సరిగ్గా చూసుగోడం తెలియుదేమో?

శే—నే నేదో తంటాలుపడతానులేస్తూ.

ఆ—అమ్మో! ఎంతాసీ! ఇదా ఎత్తూ!

శే—ఇదా ఎత్తూ, దాటుగుపోడానికి! గంటసేపు ఇతరపన్లు కట్టిపెట్టి ఈపద్యాలు పుచ్చుగుని కూర్చున్నాను. నీదయవల్ల మాటలు తెలిశాయి. తెలియక ఏంజేస్తాయి? "పరిపరి వీలు క

ద్బుర హార తృణనుడు" "స్వాంతన స్థిత బిడౌజ" వగైరాలగురించి కంటె నీ పద్యాల్లో మాటలకు ఎక్కువ నిఘంటువులు కోరవు. కాని వీట్ల భావం ఏమిటో తెలియదు కాక. 'దీనిభావ మేమి తిరుమతేశ' అనే పొడుపు కథ పద్యాలైనా వెంగ్రదాళ్ళే తేలాయి గాని, ఇవి తొడూ వెసూ తేలకుండా వచ్చాయి. సత్తీది 'గొ ప్తైనా మేకయూ !' అన్నట్టుంది.

ఆ—అసలు ఈ పద్యాల్లో చూడవలసింది భావమే, అర్థం కాదు. నేను రస కవిని.

శే—ఏ పద్యాల్లో నైనా అంతే. మాటలకి అర్థాలద్వారా భావం కలగాలి. "అర్థనశంబున ననుసను భావంబు" అనేది నమ్మావ్? 'భావసంగతి గమపట్టు రసము'.

ఆ—[illegible] అయితేం? నువ్వు, 'తెలియమీ వాడను' అని కూచున్నావుగా! ని [illegible] నెంజె య్యేమ? నీకు ఊహ నే నెక్కడ్ని [illegible] తెచ్చిపెట్టనూ! అనుగా హా నకి అర్హత ఏడవాలి. [illegible] తెలి యాలి.

శే—తెలుసును.

ఆ—ఇష్టం ఉండాలి. రసికత్వం ఉండాలి. అనూ నమ కూడద గు. ఇన్ని సరిగ్గా ఉన్నా భావం తెలియకపోతే, ఈ పవిత్వా నికి ఇన్ని నీళ్లు వదులుకో.

శే—తిలోదకమా? అబ్బే! అప్పుడే? ఉంచు. వెంకాయం దూ ఆలోచించనీమక! నువ్వనేది బాగానే ఉంది. నాకు భావం

ఆస్వాదించే శక్తి లేకపోకూడదూ? కావచ్చును నీశక్తి ఎక్కువ. నాభావుకశక్తి తక్కువా కావచ్చును!

ఆ—కావచ్చేమిటి, రూఢి! నువ్వు ఇంకా కొన్నేళ్లు తంటాలుపడితేగాని ఈకవిత్వపు అంతస్థుకి ఎగలేవ్. అల్లా ఎగిరితేగాని నీకిది తెలియదు.

శే—కాని, నీలో కొంత తికమకలు ఉండి ఉండవచ్చు. నీ ఆలోచనలోనూ, నీ రచనలోనూ...

ఆ—గ్రహింపులేదని తెగేసి ఒప్పుకుంటూ, పైపెచ్చు తప్పులు చూస్తూ ఎంచకు మరి! నాలాంటివాడి అఖండాలోచనకి తప్పులు పడుతూ ఉండడమూనూ నీలాంటివాడు ఎంచడమూనా! దశా, గతీ!

శే—నీ ఆలోచన స్పష్టంగా ఉండదేమో!

ఆ—ఉండకేం!

శే—సక్రమంగానూ సంశ్లిష్టంగానూ ఉండదేమో!

ఆ—ఉండకేం!

శే—సమగ్రం కాదేమో!

ఆ—కాకేం?

శే—అన్నీ సరిగ్గా ఉంటే, ఎవడికో ఒకడికేనా, ఎప్పుడో ఒకప్పుడు బోధపడితీరాలి స్పష్టమైనా సరే. కాక, నీ ఆలోచనని పూర్తిగా బయటపెట్టే రచన కాదేమో నువ్వు ప్రకటించడానికి పారేస్తున్నది?

ఆ—నీకు వెంటనే బోధపడితేగాని ఒకరచనలో సరియైన

ఆలోచనే లేదన్న మాటా?

శే—ఎంత నెత్తిమాట ఆడావ్?

ఆ—నీకు చేత కాదా? నేర్చుకోవాలా?

శే—ఎల్లా గ్రహించావ్?

ఆ—ఈ కవిత్వాన్ని నువ్వు 'భావకవిత్వం', 'అభావకవిత్వం', 'ముభావకవిత్వం' అన్లేదూ! ఇంకా తేలిగ్గా 'బావకవిత్వం' అనికూడా అన్నావుట! అక్కకి బావ ఏమవుతాడో తెలుసా?

శే—అమ్మకి నాన్నలాగే అవుతాడు! అన్నీ నువ్వే అనుకుంటున్నావు. ప. వచ్చే వార్తల్లో ఉండే అసంస్కారాలు చూసుకోడమే కష్టంగదా, పైగా నువ్వు వెళ్ళి సంగతులు కనుక్కొని అసందర్భాలు పెంచుకోడం ఎందుకు? నాకు తెలియంది ప్రతీదీ కవిత్వం కాదు అనుకునే మూర్ఖత్వంలో నేను ఇంకా పడలేను. నాకు తెలియకపోతే, ప్రాజ్ఞులు, దోషజ్ఞులు, అనుభవజ్ఞులు, రసజ్ఞులు ఉన్నారుగా! నిఘంటువులు ఉన్నాయిగా! పలు ముఖాలా చూసి ఎక్కడా సాయం దొరక్కపోతే ఏమవుతుందోగాని ఈలోపల తొందరపడి ప్రతీదీ కొట్టిపారెయ్యను. కవిత్వకళకి ఉన్న ప్రత్యేకలక్షణం ఒకటి గమనించాలి. మనకి దాని సారస్యం గ్రహించేపాటి తాఖతు లేకపోయినా అందులో మాటలకి అర్థాలంటూ తగులడిఉంటాయిగనక, సాహిత్యంలో మాటలకి లోకంలో సిద్ధించిన అర్థాలు నిల్చిఉంటాయిగనక, ఎల్లానో అవి సంపాదించి, మనం కూడా, కవియొక్క హృదయగర్భంలో ప్రవేశించలేక పోతే అదేపోయె, అధమం

పమాఖానికేనా వెళ్ళిపడచ్చు. ఇల్లా వెళ్ళిపడడం గానంలోనూ చిత్ర రచనలోనూ శిల్పంలోనూ అంతగా వీల్లేదు. ఒక వేళ ఒక కవి రచించిన పద్యంయొక్క జీవసారస్యాలు గ్రహించినవాళ్లు భూగోళంమీాద లేరనుకుందాం. పోనీ కవి ఉంటాడు. అతనికేనా తన కవిత్వపుమరాలు కొంతవరకేనా తెలిసి ఉండవ్? ఇప్పుడు నేను నిన్ను మొహమాటపెడితే నీ పద్యానికి నువ్వు అర్థం చెప్పవ్?

ఆ—అసలు అర్థాలు చెబుతూకూచోడం నేను ఒప్పను. కవిత్వం ఆనంది. చాలకేటు ఏకలాటుగా ఆనందించాలిగాని, దాన్ని ముక్కముక్కలు చేస్తే దాని సారసే పోతుంది. కవిత్వాన్ని చెక్కలు చేసేవాళ్ళ, దానిని రక్షించి వదిలేసేవ వచనమో పట్టుగుంటే మంచి దనుకుంటాను.

శే—నేను ఆస్వాదనలో ప్రథమదశగురించి మాట్లాడుతున్నాను, నువ్వు చరమదశగురించి చెబుతున్నావ్! ఆస్వాదన కూడా తెలిసినవాడవు నువ్వొక్కడవే నేవా?

ఆ—నా వయస్సు చిన్నదైనా నా హృదయం అఘాతం.

శే—అందరికీ అంతే.

ఆ—నా హృదయం మరీనూ. ఒక్కొక్కప్పుడు మిక్కిలి పరవశంగా, ఒకవిధమైన ఆనందంగా, చెప్ప వీల్లేని ఒకానొక మోనస్వరుగా, నా మనస్సు అయిపోతుంది. అప్పుడు అమాంతంగా ఈ ప్రకృతిలో సశరీరంగా లీనంఅయిపోవాలని నాకుఉంటుంది. మళ్లీ పద్యం పూర్తిచెయ్యడంగోల ఉండబట్టి ఆగిపోతూంటాను.

శే—ఒకవేళ నీకు ఏదేనా సుస్తీయేమో వినంతా? హృదయకంపనై ఆగిపోకూడదూ ?

ఆ—సమప్రాయులు అట్లానే నిజకవుల్లో ప్రేరణాన్ని నిరసిస్తారు. కాని, నేను అట్టి సమయాల్లో షెల్లీ, కీట్సు లాగ అయిపోతాను.

శే—వాళ్లెవరు ?

ఆ—నాకుమల్లేనే చిన్నతనంలో...

శే—వాళ్లకిమల్లే నువ్వూ అనుకుంటున్నావా? నీకుమల్లే వాళ్లూ వెనక అనుకునేవారా ?

ఆ—సరిగ్గా నాకుమల్లేనే వాళ్లు అనుకునేవారు పూర్వం !

శే—వాళ్లతో అన్నీ అన్నీ సాపత్యం తెచ్చుకోడం నీకు శ్రేయస్కరం కాదు. నువ్వనేదాన్నిబట్టి, చిన్నతనపు లక్షణం ఉండేసరా కవిత్వరచనకి ?

ఆ—నీపోటిగాను కాకుండా ఉండేదా! అప్పుడు నా మనస్సులో జరిగే పరివర్తనాలు అసలు మాటల్లో అనడానికి వీలే ఉండదు.

శే—పోనీ నువ్వు ఊహించుకున్నావుగనకనా! ఊరుకోడానికి వీలుండదుగావును !

ఆ—అంత బ్రహ్మాండంగా యుక్తమైన ఆ నా చిత్తవృత్తిని నేనొక్కణ్ణే అనుభవించి ఊహించుకుని పైకి అనకుండా ఉండడంఅనేది చాలా అన్యాయంగా ఉంటుందేమో అని భయం. అంచేత యథాశక్తిగా మాటల్లో అది చెబుతూంటాను. నీఅంత తెలియనివాడికి అది బోధించడం అసాధ్యం.

శే—నువ్విది రాసింది తెలిసినవాడి గా? నువ్వు పండితకవివా? పోనీ నాచన సోముడవే, గణపవరపు వేంకటకవివే! ఏ పండితుడికీ ఇది తెలియదే! కొరుకుపడదే! ఇది బోధపడితేనే పండితుగావును నీ ఉద్దేశంలో! లేకపోతే పండితుడు కాడంటావు తీరిపోతుంది! నీ హృదయం సమీపించడానికి ఎంత పండితుడైనా వెళ్లాలో కదా! నువ్విచ్చే పదాలు ఛేదించి అర్థంచూసుకుని అవి సంపుటీచేసుకో గలవాడికి భావం పుట్టాలా అక్కర్లేదా, నీకు ముందు పుట్టి ఉండడం నిజమేఅయితే? స్పష్టభావం ఏదీ ఇతరులకి నీమాటల వల్ల పుట్టకూడదు అని రాసిఉండవుగద!

ఆ—నే చెప్పదలిచింది ఆ ముక్కల్లోనే చెప్పేశాను! అవి స్పష్టంగానే ఉన్నాయి.

శే—నువ్వు చెప్పదలిచిందానికీ చెప్పగలిగిందానికీ తేడా ఉందేమో? చెప్పినవాట్లో లోట్లూ సమస్యలూమాత్రం స్పష్టంగా ఉన్నాయి.

ఆ—మెచ్చుకోవలిసొస్తుందేమో అని భయపడే వాళ్ల మాట అల్లానే ఉంటుంది.

శే—నీమాటలు జనాన్ని దగ్గిరికి లాక్కోవాలి.

ఆ—అనేకులవాళ్లు నావంటి హృదయంగలవాళ్లు అవాలి.

శే—అచ్చంగా నీ వంటి హృదయం నీకే ఉంటుంది. దేశకాలాలకి అతిక్రమణ గమనాలు ఉండడంచేత ప్రకృతిలో, నాటకపు సంగీతానికిలాగ "వన్స్‌మోర్" ఉండదు!! నీ మాటలు బతికున్న మనుష్యులకి రావు. అందుకని ముందు మానవహృదయం

ఏమిటో చూడు.

ఆ—మానవులసంగతి నాకెందుకు? నా ఆనందంకోసం నేను రాసుకున్నాను, రాసుకుంటాను. కోకిల ఆనందం కోకిల పాడుకుంటుంది.

శే—కాకి ఆనందం కాకి కూసుకుంటుంది. కాని ఎవరికేనా చెవినిగాని పడితే 'హుష్' అంటారు. నీయిష్టం వచ్చింది రాసి అట్టేపెట్టుకోక, అది నువ్వు ప్రచురించా వెందుకూ, ఇతరమానవులకోసం కాకపోతే?

ఆ—నాయిష్టం; సకాలీనుల్లో ఎవరేనా మెచ్చుకోగలరేమో చూద్దాం పోనీ అని.

శే—'పోనీ' అంటే?

ఆ—అంటేనా? "ఏ కృతి రచియించిరేని సమకాలము వారలు మెచ్చరే కదా" అని ఎరుగుదువు.

శే—మంచి కవిత్వంకూడా సమకాలంవాళ్లు మెచ్చకపోవచ్చు. అందుచేత విలోమంగా, సమకాలం వాళ్ళు మెచ్చుకోడానికిగాని, మరోటి చెయ్యడానికిగాని వీలు లేని స్థితిలో ఉండేదల్లా మంచికవిత్వం అనా నీ సిద్ధాంతం? మెప్పుఉండదని తెలిసి అచ్చెందుకు వేశావ్? అచ్చు పడిందల్లా శాశ్వతం అవుతుందని గావును నీఊహ. మానవహృదయాల్ని పట్టుకుని నిలవాలిగాని ఏదేనా, కాగితాన్ని తాటాకుని పట్టుకుకాదు. వేదం ఆదినించీ ప్రెస్సులోంచా వస్తా? ప్రపంచంలో కసిగల జనం ఉంటారు. దేనికేనా రచనకి విలవఉండి అది వాళ్లని ఆకర్షిస్తే, వాళ్లు

కంఠపాఠంచేసి దాన్ని నిలబెడతారు.

ఆ—అర్థం తెలియకపోయినా వేదం కంఠతా పట్టడంలేదూ కొందరూ, అల్లాగే నా కవిత్వం పడతారు.

శే—తమకి అర్థం తెలియకపోయినా అర్థం తెలిసినవాళ్లు మానవరూపంలోకూడా కనిపిస్తూండడంవల్లా, అసలు దానికి అర్థంఅంటూ ఒకటి ఉండితీరడంవల్లా, తమ అల్పప్రజ్ఞల్తో ఆ అర్థం అవగాహన చేసుకోడానికి జీవితాలు చాలవేమో అనేభయం వల్లా, కొందరు కంఠతా నేనా పడుతున్నారు.

ఆ—ఎవరో గట్టివాళ్లుండి నా కవిత్వం అంతే చేస్తారు. “విపులా చ పృథ్వీ” అన్నాడు భవభూతి.

శే—భవభూతి అన్నమాట ప్రతీఆషాఢభూతీకూడా అనడం మొదలెడితే, నువ్వుమాత్రం ఒప్పుకుంటావా? అతడు ఎందుకు, ఏసందర్భంలో, ఏరీతిగా అన్నాడూ?

ఆ—నీది మొండివాదనగాని, నువ్వనేమాట ఏమిటీ?

శే—నువ్వురాసేది తెలిసేటట్టు, తెలియడానికి, తెలుసుగుని మరీరాస్తే బాగుంటుందని.

ఆ— అయ్యో మూర్ఖుడా! తెలిసేటట్టు ప్రతీ పనికిమాలిన తెలుగువాడూ రాయగలడు. వెయ్యేళ్ళనించి తెలుగులో ఎంతమంది తెలిసేటట్టు రాయడంలేదుగనక! నే వచ్చేదాకా ఒక్క పీనుక్కైనా ఇలా రాయడం చేతయిందీ? కవిత్వంఅంటే అనేకరకాలది ఉంటుంది. కవిత్వం అనేమాటకి అర్థం పిరాయిస్తూ ఉంటుంది. ఈకవిత్వంలో సంగతి, వస్తువు, పదార్థం ఫలానాఅని

ఇదమిత్థం అని కవికే తెలియదు, కాని గొప్పభావం లోపల ఉంటుంది. "ఏమి టేమిటి ?" అంటూ చెప్పమంటు ప్రశ్నలు ఈ కవిత్వంలోనూ వెయ్యకూడదు, గానంలోనూ వెయ్య కూడదు.

శే—అందులో ఒకగొప్పభావం ఉంటుందా ? లేక, ఉంది అని మనం ముందే అనుకోవాలా ? అల్లా అనుకుంటే, భావం లేంది ఏదీ ? అభావమూ ?

ఆ—ఇటూ అటూగుడానూ! ఇక నే తెలుసు కోడం గురించా ? నేను రచనసమయంలో సమాధిలో ఉంటాను.

శే—ఇప్పుడు స్పష్టార్థం ఇస్తున్నాయి నీ మాటలు ! పక్షి పంలా ఉంటూ సమాధికర్థంఏమిటి నీకు ?

ఆ—"ఏకాగ్రత" అన్నమాట. అప్పుడు నేను తన్మయత్వం చెంది ఉంటాను. గొప్పగొప్ప రవీంద్రాదులు అంతా అంతే. నా కప్పుడు మానవులు జ్ఞప్తికి రారు. ఏం పదాలు పడ్డాయో, పడలేదో నాకూ తెలియదు. ఏకోపద్యం చక్కావస్తుంది. రచించి పారేస్తాను ; బస్.

శే—అల్లాఅయితే, నీ అపూర్వోద్రేకంతో కూడిన నీ ఉత్కృష్టభావన చల్లారి, నీ అఖండాలోచనతో మిళితమై, నీ అద్భుతతన్మయత్వంలాంటిది ఇతరులకి కలిగించడానికి వీలైన సక్రమభావపరంపర జనించి, ఉచితభాషలో గడ్డకట్టి వెలిసే వరకూ ఆగకుండానే నీ రచన ప్రారంభిస్తావా ఏమిటి ?

ఆ—ఓ. తక్షణం. అప్పుడే కవిత్వం వేడివేడిగా ఉండడం.

అసలు నా కవిత్వం ఉద్రేకపుముద్ద, రసధార. అందుకని దాన్ని వేరే తెలుగుమాటల్లో పెట్టలేం. ఇంకో భాషలోకి దాన్ని తర్జుమా చెయ్యడం అసాధ్యం.

శే—బాగా సెలవు. అర్థమై అపహాస్త్రీగా తర్జుమా తద్దినం! స్వభాష వాళ్ళల్లో పెద్దలకి గనక ఇది అభేద్యంగా ఉంటే, తర్జుమా తవాయి కలియుగంలో రానపోవచ్చు.

ఆ—ఏమో, వచ్చినా సరే, మానినా సరే. రాయడం అవతల గిరవాటెయ్యడం నా పని. అర్థజ్ఞానం లేని వాళ్లు దాన్ని హేళనచేస్తారు నాకు లెక్కలేదు.

శే—అందుకనే నేనా ఇతరుల్ని అంతి కనుక్కుని, నన్నంత అడిగావు?

ఆ—అందుకు కాదు మనుష్యులికి మాత్సర్యాలు ఎంతవరకుంటాయో చూద్దాం అని. హేళనకి హద్దుండాలి. నా కవిత్వం విని, కిక్కురుమనకుండా నోరెత్తకుండా ఆగిపోవాలసి రావడంచేత, కొందరు జనానికి లోపల ఎంతో ఎంత దుగ్ధ. వాళ్ళే అడ్డదిడ్డపు ప్రశ్నలు దీన్ని గురించి. పౌరుషం ఉంటే తమకుకూడా ఇల్లాంటిది రాసుకోగూడదమా? నువ్వు చెప్పగలిగితే ఇల్లాంటికవిత్వం చెప్పు చూస్తానూ!

శే—నేనా? శాస్త్రం చెప్పినట్టుంది. నా తరమా! నూటికో వెయ్యికో నీబోటివాడు ఉండచ్చు.

ఆ—అంత అపరూపమైంది నేను చెప్పకూడదనా, నీ వాదం?

శే—రామ రామ! అపరూపం కానిదికూడా చెప్పమనే!

తెలిసింతరవాతగాని అది అపరూపమో సామాన్యమో తెలియదు! ప్రతీ ఘంతా తొక్కి—చూడ వలిసిందే. అదోఘంత!

ఆ—నేను భాషకి సేవచెయ్యడం నీకు అయిష్టను '

శే—భాష ఏ ఒక్క డిసామ్మో కాదు. ప్రతీ మనిషీ భాష వాడతాడు. మామూలుగా మాట్లాడ్డంలోనే కొందరు 'ఆహా!' అనేటట్టు మాట్లాడతారు. అది భాషాసేవ కాదా? ఎదేనా కాగితంమీద రాసింతరవాతా ఏమిటి కవిత్వం అవడం? పత్రికకి రాసినవాళ్ళు మాత్రమేనా భాషాసేవ చేస్తూన్నది? రాయనక్కర్లేదు. భాష ఆడడం వాడడం అసలైన భాషాసేవ. అది జనం అంతా చేస్తున్నారు. వాళ్ళు కష్టపడి ఆర్జించింది నొల్లుకుని కవి తిందే అంటున్నాను. భాష సముద్రం లాంటిది. సముద్రంలో అట్టడుగున పడిపోకుండా పైపైకి తేలగలిగిన అంద్రపర్వతంలాంటిదాన్ని ఆధారంగా చేసుగుని సంగతి సంకల్పాల్ని కవ్వంగా చేసుగుని నాలికలనే తాళ్ళతో, జనం అంతా కలిసి మథనంచెయ్యగా చెయ్యగా బయల్దేరే హాలాహలాన్ని లయకర్తకి వదిలేసి అమృతాన్ని మాత్రం తినకి చేతయినంత పట్టి నిలిపేవాణ్ణి కవిఅంటారు. కవి తనజీవితం అంతా ప్రజలు ఆడేమాటలు విని, తన ఆలోచన అంతా ఆ పదాలల్లో చేస్తే, తన భావాన్ని జనహృదయాలకి వీలైనంత తక్కువశ్రమతో పాకించవచ్చు. కవి ప్రతిభకలవాడుగనక, ప్రజలభాష నిమిషంలో పట్టగలడు. కాని, కవి వాడినభాష యావత్తూ ప్రజల కందరికీ అబ్బడంఅనేది ఓపట్టాన్ని ఉండదు. ఒకవేళ ఆ కవి

అఖండుడైతే అబ్బవచ్చు. అప్పుడేనా విశేషకాలం పడుతుంది. అందుకని భాషా సేవగురించి ప్రసంగంలో ఒకవ్యక్తి చెయ్య గలిగినపని మాత్రమే చెప్పడం అవసరం! అందులో, నీ భావ వింతభావకూడానూ!

ఆ—నాకు మామూలు సందర్భాలు తగుల్తాంటే నేను మామూలు భాషలో రాసేసి ఉండేవాణ్ణి. నాకు తారసిల్లేవన్నీ వింతసందర్భాలూ కొత్తసంఘటనలూనూ! వీటికి కవిసమయాలూ భాషాకూడా వింతగా ఉండాలి మరి, నే నేం జెయ్యను?

శే—సందర్భాలూ సంఘటనలూ ఎంత వింత రకంవేనా కావచ్చు. అవి, పైకి చెప్పుకోగలిగిన వ్యక్తి వ్యక్తికీ వేరు వేరుగాకుడా ఉండచ్చు. కాని ఎల్లాంటి పరిస్థితుల్లో నేనా సరే, ఎవడైనా ఒకమానవుడు, అనగా శిలావిగ్రహం కానివాడు, తన భావ వాడు, ఎట్లా ఎట్లా ఆలోచించిఉండేవాడో అట్లా ఆలోచించి అప్పటి చిత్తవృత్తిని మాటల్లో బంధించేవాడే కవి. అందుచేతే, ఎప్పుడో పూర్వం ఒక్కొక్కకవి రాయగా నిల్చి మనదాకా వచ్చిన పదాలవల్ల మనకి జనించేభావం మన మనస్సులోకుడా అనాదినించీ వాసంచేసిఉంటూ, అప్పుడు కవిచేత నిద్దట్లోంచి లేపకొట్టబడ్డట్టు కనిపిస్తుంది. నీకు వింత భావ బయల్దేరడానికి కారణం నీ స్వాంతపైత్యం అయి ఉంటుంది. స్వాంతపైత్యం స్వాంతానికి ఖర్చుపెట్టుగోడం మంచిది గాని, దేశంమీద రుద్దడం ధర్మమా?

ఆ—ఏమిటి నీమాటలూ? కుమిలిపోయిన హృదయంతో

మానవజీవితంయొక్క పునాదుల్లోంచి పైకంటా ఉండే ప్రణయాది రహస్యాలు పెల్లగించి...

శే—ఒప్పుగున్నాం!

ఆ—నా సున్నితమైన మనస్సులో వాటిని భరించలేక...

శే—కావచ్చు!!

ఆ—మనస్సు విప్పి...

శే—విప్పి చెప్పాలనుకుని, భాషతో దాన్ని తాళం వేసేస్తున్నావ్. "ప్రకటయు గూఢయునునగు సరస్వతి" అన్నవాళ్ళిద్దర్నీకూడా ఏమంటావో తెలియదు. నీ తరం దాటింతరవాత ఎవళ్ళైనా ఏదేనా భావం తమరిదని ప్రకటిస్తే అదికూడా నీ పద్యాల గర్భంలో ఉందని పేచీకూడా పెడతావేమో!

ఆ—అన్నట్టు జ్ఞాపకం వచ్చింది. నేను ముందు ముందు శతాబ్దాల జనంకోసమే రాస్తూంటా!

శే—ఈమాట బాగుంది. వ్యాకరణాలూ నిఘంటువులూ ఎదురుగుండా పెట్టుకుని కొందరు కవిత్వం చెబుతారు. వాళ్లు రాసేది గతించినవాళ్లకోసం. నువ్వు ముందుముందువాళ్లకోసం రాయి. "మనం మాట్లాడుకునేది ఓ తాటాకుగ్రంథంమీద రాసి పారేశామంటే ఓ రెండువందల యేళ్లయేసరికి ఓ టాంబాకోపనిషత్ అవుతుంది" అన్న గిరీశం మాటలు నీకు శరణ్యం గావును! బతికున్న కవులు కొందరైనా అట్లా వెనకాముందూ చూడగలవాళ్ళున్నారు నయమే. కాని, బతికున్నవాళ్ళ కోసం కూడా రాయడం ధర్మం. ఒకరోజులో ప్రపంచం బోలెడు

సాగిపోతోంది. నిన్నటిదే ఈవేళ అక్కర్లేదు. ముందుముందు వాళ్ళకి మనమాటలు దిగమడుపుకేనా పనికిరాకపోవచ్చు. బతికున్నవాళ్ళల్లో కొందరేనా హర్షిస్తే వాక్కు సఫలం అనుకోడంలో ద్రోహం లేదు.

ఆ—ఇంత మీమాంసలో పడితే నువ్వు దమ్మిడీ యెత్తు రాయలేకుండాపోతావు చివరికి, జాగ్రత్త! నా కవిత్వం ప్రకృతిని అనుసరించి ఉంటుంది.

శే—అంటే !

ఆ—ప్రకృతికి అర్థంఏమిటి ? ప్రపంచానికి అర్థంఏమిటి ? జీవితానికి అర్థం ఏమిటి ? ఏదో ఉంటుంది, ఉండితీరాలి, మనం చెప్పలేం ! అల్లానే నా కవిత్వంకూడానూ! ఇదీ, ఒక మిథ్య. పురుషుడికిమల్లే ఇదీ అవాఙ్మానసగోచరం !

శే—అగమ్యగోచరం ! అల్లానే కానీ. ఎవరిఇష్టం వారిది. నీ యిందుండే మమకారంకొద్దీ ఇంత అనవలిసొచ్చింది.

ఆ—అర్థం అయో కాకో, తిట్టడానికో దీవించడానికో, ఎందుకైతేం నువ్వుకొంతసేపు నా మాటలుపుచ్చుకు కూచోడమే నాజన్మకి సార్థకం ! నీవంటివాళ్ళు మరినలుగురు నామాటల్లో అర్థంలేదని గోలచేసిన కొద్దీ నాకు సుఖం. ఎల్లాఅయితేం, నా మాటలకి ఒకవిధమైన వ్యక్తిత్వం ఏర్పడుతుంది. అంతేగా ఎవరు కోరుకున్నా !

శే—నిందాస్తుతులు నీకున మంగనక నమస్కారం. అయినా, నీ మాటలున్న కాగితం పట్టుగుని ప్రతీవాడూ నీ దగ్గిరికి

రాదుకదా!

ఆ—వచ్చినా లాభంలేదు.

శే—మనిషిమనిషికీ దగ్గరకీ నువ్వూ వెళ్ళలేవుకదా !

ఆ—వెళ్ళను!-నా కేంపనీ !

శే—ఈ మాటలఅర్థం ఏమిటి అని నిన్ను, కూడదని తెలిసీ, అడిగాను. ఒక వేళనువ్వు చెప్పగలిగిఉన్నా అది ఒప్పుకోకపోయే వాణ్ణే. ఎంచేతంటే, చెప్పదలచింది ఆముక్కలు చెప్పాలిగాని నువ్వుకాదు. నువ్వైతే, అందులో లేనిపదాలు కొన్ని సర్దడం, ఈ పదాలుచూసినప్పుడు పండితుడైనవాడికికూడా స్ఫురించని కమామీషులు కొన్ని జొప్పడం లాంటి గారడీలుచేసి ఏదో అర్థంతియ్యొచ్చు.

ఆ—అసలునేను పద్యం పాడేసరికి నన్ను అర్థమే అడగరు.

శే—క్షమించు. పద్యంలో ఉండగల కవిత్వానికి, అగమ్యత్వం మొదటిపూత! రాగాలుతియ్యడం రెండోపూత!! సగం వినపడి కడంసగం వినిపించకుండా మింగెయ్యడం మూడోపూత!!! పూతమెరుగులు కవిత్వంకిందకి రావు. ఎల్లానో జనాన్ని ఆకర్షించడంకాదు నీ పని; ఆకర్షణ సక్రమంగానూ, సవ్యంగానూ ఉండాలి. పాత్రప్రతిష్ఠచేసి ఆకర్షించు. మొదట్లో నువ్వు అతీతుడవని బయల్దేరకు.

ఆ—జనం అంతా మూర్ఖులు. నే నేంచెయ్యను?

శే—మూర్ఖుల్ని ప్రేమించు. వాళ్లని పాడలగొట్టకు. ఎవర్ని ఉద్దేశించి రాస్తావో వాళ్లసంగతి గమనించు. వాళ్లభా

షవాడు. వాళ్ల అంతస్థులో చేరు.

ఆ—పోదూ! నేను కవిని. కవిత్వం చెబుతాను.

శే—నువ్వు మాటలు చెప్పు. అవి వెళ్ళి జనాన్ని ఆకర్షించేటట్టు చూడు. అప్పుడు అవి కవిత్వం అని జనం అంటే, నువ్వు కూడా అనుకో. కాలమే కవిత్వాన్ని నిర్ణయిస్తుంది.

ఆ—మనస తెలివి అవతలవాడికి ఏమీ తెలియదు అనడంలోనే ఉంటోంది.

శే—ఎక్కువన్నా సరే, అసలుండేను పోతాను.

(అని నిష్క్రమిస్తాడు. తెర.)

వేషంతగాదా

[సభనిమిత్తం సరంజామా అయి ఉంటుంది. వేదిక. దానిమీద అధ్యక్షులవారికి ఒకకుర్చీ. బల్ల. దానిమీద నల్లగుడ్డ. రెండు దీపపు స్టాండులు. ఎదట చాపలూ, తివాసీలూ, బెంచీలూ, కర్రకుర్చీలూ వగైరా. జనం కూర్చునిఉంటారు. కొందరు వస్తూంటారు. శేషు, ఆనందం, సభాపతి, భావరాజు, రత్నశాస్త్రి వగైరాలు వారిలో నాయకులు. ఉపన్యాసకుడైన బలవంతరావు వస్తాడు. కార్యదర్శి ఆయన్ని, నమస్కరించి, ఒకకుర్చీ చూపెట్టి గౌరవిస్తాడు. సంగీతరావు దర్జాగా వస్తాడు.]

ఆనం: రావోయ్, రా. (అని తనపక్క ఖాళీచేస్తాడు).

సంగీ: (వెళ్ళి అక్కడ కూచుంటాడు).

శా[స్త్రి : కార్యదర్శిగారూ! అధ్యక్షులు, బసలోంచి బయల్దే రిన ట్లేనా?

కార్య : చిత్తం ఏం అల్లా అడిగారు? అని తెలియకం కంటె వారే పుంచొస్తారు.

శా[స్త్రి : ఏమీ లేదు, వచ్చింతరవాత జరగవలసిన లాంఛ నాలూ దానాదీనా సభ [ప్రారంభించే సరికి ఆలస్యం అయిపోతుం దేమోనని.

సంగీ : కాదు

శా[స్త్రి : ఏడిసినట్టే ఉంది. ఈ సభకి ఈ రోజున ఫలానా వారు అధ్యక్షత వహించాలని ఉపపాదించడం వగైరాలు జర క్కుండానే అధ్యక్షుడు వెళ్లి కుర్చీలో కూచుంటాడా?

సంగీ : సర్వమూ పుందే స్థిరపడిపోయి నవరస రావుగారు అధ్యక్షుడు అని అందరికీ తెలిసే ఉన్నప్పుడు ఆయన ఇల్లా వస్తూనే అల్లా వెళ్ళి కుర్చీలో కూర్చోవచ్చులెండి. తమరు ఊరుకోండి. తమకు "ఎట్టికెట్టు" తెలియదు.

శా[స్త్రి : ఎమో! ఆ వెధవటికెట్టు నాకు తెలియదు.

[కారు చప్పుడు వినబడుతుంది. కారు ఆగిపోట్టవుతుంది. అధ్యక్షుడైన నవరసరావుగారు వస్తూంటే కార్యదర్శి వగైరాలు ఎదురుకోలు ఇస్తారు. ఆయన చిరునవ్వుతో వెళ్ళి గబగబా వేదిక ఎక్కి అగ్రాసనాధిపత్యం వహిస్తారు. కార్యదర్శి ఆయన మెళ్ళో దండవెయ్యగానే ఆయన దాన్ని ముళ్ళకంచె తీసేసిన ట్టు తీసి బల్లమీద పెడతాడు. అందరూ చప్పట్లుకొడతారు.

నవరసరావుగారు ఒకసోడా తీసుకుంటారు. తరవాత ఆయన తనఎదట బల్లమీద పెట్టిఉన్న కాగితపుముక్క తీసి, సులోచనాలు తుడిచి, పెట్టుగుని, చూసి, సకిలించి, లేచి]

నవ : కార్యక్రమములో, అనగా ఈ ప్రణాళికలో, మొదటి అంశము దైవప్రార్థన.

[అని చెప్పి కూర్చుంటారు. కార్యదర్శి సంగీతరావు కేసి చూసి తల ఎగరేస్తారు. సంగీతరావు వేదిక నరసకి వెళ్ళి నిల బడి, కళ్ళు మూసుకుని, చేతులు జోడించి, గొంతిక సర్దుకుంటారు.]

శాస్త్రి; అంతా లేచి నిలబడడం ధర్మం మరి.

[ఎవడో ఒకడు అల్లా పైకి అనేసినతరవాత బాగుండదని చెప్పేసి కొందరు లేచీ, కొందరు సగంలేచీ, చాటువాళ్ళు కూర్చునీ, కొందరు పక్కవాళ్ళని పట్టుగువేళ్ళాడీ ఎల్లానో ఇబ్బవుతారు.]

సంగీ: "నిటలాక్షుం డిపు డెత్తివచ్చినను రానీ..."

[అనేది పూర్ణకల్యాణిలో పాడబోగా నలుగురూ పకాలు మంటారు.]

శాస్త్రి : (సంగీతరావుదగ్గర కెళ్ళి అతడిచెవులో, తెలుగని ప్రార్థనేమిటి నీమొహం ? దేవుడికి తెలుగురాదు. సంస్కృతాన్నికానీ !

సంగీ: (కొంచెం కోపం నటించి) "వృక్షాగ్రవాసీ...న చ పక్షిరాజీ..."

[అనేది ప్రారంభించినా అందరూ గోలగానే వర్తిస్తారు. సంగీతరావుకి చాలా కోపంవస్తుంది.]

నవ: (కంగారు చేసుకోకపోతే బాగుండదని) కార్యదర్శిగారూ! ఇదంతాయు మున్ముందే నిష్కర్ష చేసి యుండవలసినదే!

ఆనం : 'జనగణమన' పాడవోయ్!

శేషు ; అందులో "ఆంధ్ర" అనేమాటగాని, కృష్ణా గోదావరీల స్మరణగాని లేదు, కనక వద్దు.

భావ : 'వందేమాతరం' పాడండి.

శాస్త్రి : దేవుణ్ణి గురించి అయితే 'వందేపితరం' పాడాలి

భా : 'పితరం' అంటే మాత్రలు చెడతాయి.

శాస్త్రి : 'మాతరం' అంటే గోత్రాలు విడతాయి.

నవ : (కొంచెం తీవ్రంగా) అయ్యా! ఇదె నా శాసన! సంగీతరావుగారూ! తమరు తమచిత్తమునకు వచ్చిన దైవప్రార్థన మాకు చేసి పెట్టుడు.

సంగీ: చిత్తం. కాని, శృతి లేదు గనక నేను పాడనే పాడను, క్షమించాలి.

కార్య : పోనీ నువ్వు రావోయ్! ఆనందం !

శేషు : చచ్చాం ! ఆనందం వస్తే అతని పదసంపుటికి అర్థం బోధపడదు.

శాస్త్రి: దేవుడికి గానంతోపాటు అదీ బోధపడి తీరుతుంది.

నవ: ఆర్యులారా ! ఇట్టి పరిస్థితులలో నేను ఏదైనా చర్య తీసికొనవలయు.

భా.: (గబగబా వచ్చి) "జయ జయ జగన్నాథ! జగజ్జనన స్థితిసంహారకర! సనాతన! శాశ్వత! విశ్వతోముఖ! నిర్వికల్ప! నిరాకార! అదిగ్దేశకాలవ్యవచ్ఛేద్య నిరయ! ఆది మధ్యాంతశూన్య! అవ్యయ! అవాప్తసకలకామ్య! అనంత! అద్వితీయ! నిరస్తసమస్తోపాధిక సచ్చిదానందస్వరూప! నమస్తే నమస్తే నమః".

[అని లయ లేకుండా పాడతాడు, అంతా కూచుంటారు.]

నవ: లేచి కాగితం చూస్తూ) తరువాత విషయము అధ్యక్షుని ప్రారంభోపన్యాసము.

[అని చదివి, కొంచెం మొగమాటం అభినయించి, చిరునవ్వు నవ్వి, బల్లమీది స్టాండు కొంచెం జరిపి మళ్లీ అసలుచోట పెట్టి దండలు కట్టుగుని]

నవ: సభ్యులారా! ప్రస్తుతపరిస్థితులలో నేటిదినము ఈపురమున మిగా సంఘముతరపున ఈ సభ ఇంత జయప్రదముగ జరుగుట మిక్కిలి గొప్పసంగతి.

శాస్త్రి: అప్పుడే!

నవ: ఈ సంఘకార్యదర్శి నన్నిచ్చటకు ఆహ్వాన మొనర్చుటలో నామొడ చూపిన ఆదరణయు, నాకు చేసిన మర్యాదయు (జేబుల్లో చేతులు) ఎంతయు శ్లాఘాపాత్రములు. యువకులింతపట్టుదల చూపుచుండ వెనుకంజవేయుట పిరికితనమని నేను నా ఆధిపత్యమునకు ఒప్పుకొంటినిగాని వేఱొండుకాదు. (సులోచనాలు తీసి కుడిచేత్తో పట్టుగుని) ఇదివరలో ఈ కుర్చీ అలంకరించుచుండెడివారు అపార ప్రజ్ఞావంతులు, అగణిత శే

ముష్టి ధురంధరులు. వారి మేధకును నా మేధకును హస్తిమశ కాంతరము కలదు. ఆ కారణమును పురస్కరించుకొని నిరాశ చెందుట మానవ ధర్మ విరుద్ధమని యోజించి, ఉష్ణకరముల తో కరములతో, కార్యసానుకూలము చేయవచ్చునుగదా యని నమ్మితిని. చాలమంది అభ్యర్థులు తమ ప్రారంభోపన్యాసము అంత్యమున చేయుదురు; అనగా వారు మొదట నేమియు చెప్పక, అంతయును చివరకు దాచి యిచ్చెదము అని వాగ్దానము చేయుదురు. అట్లు చేయుటవలన రెండులాభములు గలవు.

సంగీ: (శాస్త్రితో మెల్లిగా) అట్లు చేయడంవల్ల ఒకలాభం తినెయ్యడం. రెండో దేమిటీ?

నవ : అయ్యా! "ఎట్టికెట్టు" లేనిచే, నేను చెప్పజాలను.

శాస్త్రి—(సంగీతరావుతో) అయిందా! నీకుమాత్రం ఎక్కడ దొరికింది ఆ టిక్కెట్టు?

నవ—మొదటి దేది యన, ప్రస్తుతవిషయములో లోగడ తనకు ఏవిధమైన తయారీ లేకపోయినను, అప్పట్లో ఇతర ప్రసంగములు వినుచుండుట తటస్థించును కాబట్టి కొండొకచో అవి తెలిసినచో వానిలోకి ఘాటుభావములకు విరుగుడు పెట్టియు, క్రూరభావములను దువ్వియు, ఖండభావములను పూరించియు, సమధాతు విమర్శ చేయవచ్చు. రెండవ దేది యన ఒకవేళ ఇతరులమాటలు జాగ్రత్తగ వినినను అవగాహన కానిపక్షమున, తన అభిప్రాయము వారియభిప్రాయముతో నెక్కి

భరించె ననియు, ఆ అభిప్రాయమును గ్రహించిన పార్టీవారలగు సభ్యులకు తెల్లమే కదా [illegible]యు, దానిని వారల ఏకరువు పెట్టుట చర్విత చర్వణ మగుటయు [illegible] సభ చాలింప వచ్చును.

శేషు—అవును. ఆ [illegible] ఉపన్యాసాలు తెలియవ్ ?

సన—అట్టి కారణములచే నా ఉపన్యాసమును కొనసాగింపకపోయి నను మీతో [illegible] చెప్పెదను, [illegible] ఉపన్యాసకులుగు బలవంత రావుగారి పిలుపుగలవారు [illegible] మానసముల దళుకొత్తుచున్న కౌతూహలము [illegible], మరి యితర కారణములవలననైనను, [illegible] కార్యక్రమము విరమించి, మించి, బలవంతరావుగారి 'వేషం' అనెడి విషయమును గురించి, తమరి ఉపన్యాసము [illegible] కోరు చున్నాడ.

[అని నవనీతరావుగారు [illegible], [illegible] లోచనాలు నుదుటిమీద పెట్టుకొని, [illegible]. ఆయన సోడా తాగుతాడు. [illegible] వస్తాడు.]

బల—మిస్టర్ ప్రెసిడెంట్.

కొందరు—టెలుగు, టెలుగు స్పీ, టెలుగు స్పీచ్.

శాస్త్రి—శాంస్క్రిట్, సంస్కృట్.

ఆనం—హియర్ హియర్ !

బల—లేడీస్ ? అండ్, జె——

నవ—(లేచి ఉపన్యాసకునితో) ఆగు డాగుడు. ఏమయ్యా కార్యదర్శిగారూ?

కార్య—(వస్తూ) చిత్తం.

నవ—ముందు వారితో ఉపన్యాసం ఆంధ్రంబుననే యని ఏర్పాటుగ చెప్పకపోతిరా?

కార్య—చెప్పానండి. చెప్తే వారు అప్పుడప్పుడు మాత్రం ఆంగ్లపదాలూ, ఆంగ్ల ఇడియమాలూ ఆంగ్లసంప్రదాయాలూ అప్రయత్నంగా దొర్లుతాయేమో గాని, ఆంధ్రాన్నే ప్రసంగిస్తానన్నారు. దానికేమండి, ఆమాత్రం అర్థమైనవాళ్లకీ దొర్లుతున్నాయి అనేశాను. కాని వారు తోడుతూ మజ్జిగపోసుగున్నట్టు మొదణ్ణించీ ఇల్లా చేస్తారని నేను అనుకోలేదు.

సభా—అల్లాయితే ఈ సంగతి వోటుకి పెట్టండి.

నవ—మీా రిక్కడకు వచ్చి అదేటిదో తీర్మానపూర్వకముగా మున్ముందు శ్రుతపరపుడు.

సభా—ఇవేమన్నా కోర్టు కెక్కుతాయనా మీాభయం? పోనీ అల్లానే చేస్తాను.

"బలవంతరావుగారు 'వేషం' అనే విషయం గురించి తెలుగులో ఉపన్యసించాలని ఈ సభవారి ప్రార్థన."

శే[illegible]—ఈ ప్ర[illegible]దన నేను బలపరుస్తున్నాను.

—ఎవరి[illegible] [illegible]ణ ఉన్నదా? లేక ఈ మాట చిట్టు[illegible] మునిచి ఓటుస[illegible]ం బట్టనగునా!

సంగీ—కొద్దిగా సవర[illegible] అవసరమండి. 'తెలుగులో' అనే

మాటకి పూర్వం- 'అర్థ భావ గనములు జారనీయకుండా ఉచిత మైన సంగీతము కలుపుతూ' అనే ముక్కలు చేర్చాలి.

శాస్త్రి—మరో సవరణ మిక్కిలి అవసరం. 'తెలుగులో' అనేపదానికి వామభాగమందు "గ్రామ్య తెలుగు కానట్టి" అనేమాటలు వెయ్యాలి.

శేషు—"అగమ్య, అస్పష్ట, అనర్థ పదాల నిండియుండని" అనే షరతు "తెలుగులో" అనే మాటమీద పెట్టాలి.

భావ—అయ్యా! అందరికీ నమస్కారాలు. కొత్త సందర్భం మనకి ఘటిల్లినప్పుడు దాన్ని అవగాహన చేసుకోడం మన ధర్మం. మనస్వంత ప్రత్యేక విశేషాభిరుచులకి కొత్త సందర్భం అనకూలమా ప్రతికూలమా అని మొదట్లోనే బెదిరి బేజారై పోవడం అజ్ఞానం. ఒకవిషయంలో మనకి ఉండగల కాస్తజ్ఞానమూ పట్టిగెళ్ళి మనకి సంబంధం లేని ప్రతీకొత్త సందర్భంలోనూ మనమనకి తోయ్యడంగాని, తత్ప్రకారమే ఆ కొత్తసందర్భంయావత్తూ నడవాలని పట్టుబట్టడంగాని చాదస్తం. ఎవర్నో ఉపన్యసించ రమ్మనడ మేమిటి, ఓట్లేమిటి! ప్రతీదానికీ ఓటే సాధనమా? ఒకానొకసభ ఒకరోజున జరపడమా, ఆపడమా అనేది ఓటుకి పెట్టారు, బాగుంది. ఒకాయన తనకి అప్పట్లో ఆకలి అవుతోందా లేదా అనే విషయం కడంవాళ్లు ఓటుకి పెట్టాలని కూచున్నాడు. ఒక పండితుడు ఒకానొకదినం బుధవారమా గురువారమా ఓటుకి పెడితేగాని ఆగ్రహాలు వస్తాయన్నాడు. వ్యాపారం అల్లా రానీయక మాకు ఇష్టం

అయితే అసలు చెప్పదల్చుకున్నది వినకుండి లేకపోతే ప్రయో జనం లేని చోటకూడా కత్తిపిడిసూత్రాలు సంఘటించటం ఎందుకు కనక, ఇంట్లో సోడా ఇచ్చి జనాన్ని సాగనంపండి.

కార్య—(సోడా బాట్లు తెచ్చి గ్లాసులు ఇస్తాడు.)

నవ—మీరు చెప్పినమాట బాగానే వున్నది అబ్బా! ఇప్పుడు స్వతంత్రులమయాము కదా? కల్లులూ! త్రుటికాల మానాయనా! ... మానునో ఏ తెలుగువాడు?

కార్య—ఎట్లా అయినా సహించేసేరండి! మిగిలిపోతే ఇంకెవరు ఉంటారు?

నవ—సరేలెండి. అయితే కాసింత. ఏదేమైనా ఇంచుమించు ధైర్యం "ఏదో కాయిన్నాప్పుడో" చెప్పేవారా గడుసువాడైన సేటివాడు మనలేరు.

[అని కూర్చుంటారు. సోడా తాగుతారు.]

జగ—భాష్యకర్తా, సభ్యులారా! మీరు నాభాషగురించి తగాదా పడ్డారు. మీకార్యదర్శిగారు నన్ను ఆహ్వానించుట ఇంగ్లీషులోన జరిపినది. నేను తెలుగులోనే అంగీకరించాను. ఆయన అప్పుడే ధోరణిబట్టి ఇప్పటి ప్రసంగం ఆంగ్లంలో నేమో అని భ్రమించాను. ఒకతెలుగువాడు సాటితెలుగు వాడికి తన భావం ఇంగ్లీషులో చెప్పవలసిరావడం తెలుగువాళ్ళ అస్పష్టంగాని తెలుగుభాష ఔన్నత్యంగాని కాదు. తమభాషని తమరేవాడక ప్రపంచభాషల్లోకెల్లా తెలుగుభాషే మిక్కిలి

గొప్పదని, ఇతరులు — అంటే తెలుగు తెలియవలసిన అవసరం లేనివాళ్లు — అంటున్నారు. మేము ఇంగ్లీషులో సంభాషించడం తప్పదు. తెలుగువాళ్ళు గ్రంథ [illegible] కాదు! నాకు తెలిసిన స్వల్ప ఇంగ్లీషు భాషలో చెప్పలేకపోయినా నా తెలుగులోనే నేను చెప్పగలను. చెబుతాను.

భాస్క—[illegible].

శాస్త్రి—సరేకానీ, ఇదా 'వేషం' మీద ఉపన్యాసం? నోటికి వచ్చినట్లల్లా చెప్పడమా?

బల—అప్పుడు శాస్త్రిగారడిగితే నేను భాషను గురించి అన్నాను. భాషఅనేది భావం దాచిపెట్టే సాధనం అనుకుంటే నా 'వేషం' గొప్పకి హద్దులు లేవు. భావం అవ్యక్తం, వేషం ప్రత్యక్షం! ప్రకృతి భగవంతుని వేషం. కానీ, 'వేషం' అనేది మనం సాధారణంగా మనుష్యుల దుస్తులూ, మనుష్యుల అలంకారాలూ, మనుష్యుల ఆచారాలూ అంటే వాడుతాం గాని ప్రకృతిలోని స్వభావాలకు అంటే వాడం.

సంగీ—చాలా [illegible] ఉంది.

శాస్త్రి—వేషం అనే మాట పుట్టె నాటకరంగంలో పడ్డాడు.

బల— వేషం అనే మాటకి నాటకం పరిమితంగా ఉందా. 'పిడివేషాలు నా దగ్గరా?', 'ఒట్టి వెర్రివెర్రివేషాలు వేస్తున్నావు చితక పొడిచేను' 'వేషం మట్టుకి దర్జాగా ఉంది' -లాంటి మాటల్లో. వీటిల్లో 'వేషం' అనే మాటకి అలంకారం, టక్కరితనం లాంటి అర్థాలు స్ఫురిస్తాయి. అయితే 'వెధవ వేషాలు' అనేమాట కూడా ఉంది.

శాస్త్రి—ఎంత ప్రాలుబ్ధం వచ్చిపడిందిరా దేవుడా! అన్నీ అప విత్రపు కూతలేనూ.

సభా—ఇంకా సంస్కృతంగా ఉంటేగాని ఆయనికి నచ్చదండి.

సవ—అయ్యా! ఈనాటు అసభ్యముగను, ఆటంకముగను వర్తించెడివారిని పంపివైచెద.

(అని కూచుని సోడా తాగుతాడు)

బల—కాని 'దొంగవేషాలు' అనే మాటకూడా ఉంది. అంత మాత్రాన్ని వేషం దొంగతనం ఒక్కటే అని మనం నమ్మకూ డదు. ఎంచేతంటే దొంగాడు వేషం వేసుకోకపోవచ్చు, వేషం వేసుకున్న వాడు దొంగాడు కానక్కర్లేదు. వేషం అంటే అంద రూ ఎరుగున్న దొంగతనం.

"పగలెల్ల నాటల భ్రమయించుచును, సందుగొందులెల్ల నెఱిం గికొనుచు, రేలు కన్నగాండ్రగుచు నిండ్లు ప్రవేశించి..." అని సూరన్న చెప్పింవాల్లోకూడా ఆ తేడా కనపడుతోంది ఎటొచ్చీ అల్లాంటి దొంగతనాలు రాత్రెళ్లే అంటాడు సూరన్న నేటికాలంలో కూడా "ఈరోజున పగటివేళే వేషంలో వచ్చి అన్యాయంగా మీకు కనిపిస్తాను నన్ను పోల్చండి" అని ముందే జనానికి నోటీసిచ్చి, అల్లా వచ్చి, ఎవరు ఎంత కష్టపెట్టుగుని పగటి వేళ ప్రయత్నించినాకూడా గుర్తింపబడకుండా వర్తించిన సున్నం వీరయ్యగారిని మనం ఎరుగుదుం. అయితే సూరన్న...

ఆనం—అయ్యా! అధ్యక్షులవారు క్షమించాలి. ఒక చిన్న మనవి.

(బలవంతరావు కేసి తిరిగి) సూరన్న ఏమంటాడో పేరన్న ఏమన బోతాడో మాకక్కర్లేదండీ! మీరేమంటారో అదే కానీండి. వారూ వీరూ చెప్పేసినదాంతో రచనలు కొట్టిపారేసినట్టు మీ ఉపన్యాసం దంచకండి మరి ?

బల—ఎవరామాట్లాడుతూన్నదీ ?

శేషు—ఆనందంగా రండి. ఈయన కవిత్వంచేసేటప్పుడు తప్పకడంఅప్పుడు భావం బోధపడేలాగే వ్యవహరిస్తారు.

ఆనం—వీరు శేషుగారండి. ఈయన రాసిందీ చేసిందీలేకు గాని ఉండడమే జరిగితే తప్పకుండా బోధపడుతుంది.

నవ: (లేచి) క్షమించవలె. పానకములో పుడకలకైవడి అడ్డువచ్చువారిమీద చర్యతీసుగొనక మరి ఆగ లేను. (బలవంతరావుతో) కానిండు.

[అని కూచుని సోడా తాగుతాడు.]

బల—ప్రస్తుతవిషయానికి సంబంధించిన పూర్వరచనలు తెలుసుకోడం నేరంకాదు సరిగదా తెలుసుకోకపోడం ద్రోహం. ఏమి ఉండేసిందో తెలిసి నప్పుడుగాని మనుష్యులకి ఇక ఏం ఉండాలో తెలియదు. పూర్వుల అనుభవం దూరంగా తోసి స్వాతంత్రయత్నంమీదే ఆధారపడేమానవుడు తనజీవితం అంతా తనబుద్ధిబలం వెచ్చించి వెయ్యేళ్లకిందట స్పష్టంగా గుర్తింపబడి రూపం తాల్చి ఉన్నసంగతే నేడు కని పెట్టడం దేవుడిచ్చిన బుద్ధిని సద్వినియోగం చెయ్యడంకిందికిరాదు. కాబట్టి క్షమించాలి. 'వేషం' అనేమాట ఇంకా ఇతరపద ప్రయోగాల

లలో ఉంది. పగటి వేషం, భాను వేషం, పంతులపటాణీ వేషం, నాటక వేషం, వేషగాని వేషం ... అబ్బ!! ఒకటు, అసలు ఎవడో ముందు మనకు తెలిసినవాడిని బుద్ధిపూర్వకంగా ఇంకోడు లాగ మసికి ... , ఆ ... స్థలో జనాన్ని - వీ లైనంతమటుకు - నమ్మగొట్టగలిగితే ఆ ఒకటు వేషం వెయ్యగల డన్నమాట. ఇన్ని జీవితాల్లోనూ ఒకరి వేషం ఇంకోరిది కాకపోడంవల్లే ... అవసరం కలిగింది. కాని, పట్టి బాహ్యానేం వేషమున్నంతమాత్రాన్న అన్యత్వం సరూ పణ కాదు.

శాస్త్రి—(అసహనంతో ...) సరే. నీకు నాటకాల బాతురోయ్

నవ—(లేచి) ఎవరది ?

శాస్త్రి—చెప్పండి. ... ఏదో చెప్తున్నాను. తరవాత జ్ఞాపకం రాదేమో అని. ఇక వెళ్ళి వేటు.

నవ—రహస్యంబా! మేమును వింటిమే! సరి నిశ్శబ్దముగ మాత్ర ముండుడు. (... వంతరావుతో) మీరు కానియ్యండి.

(అని కూచుని సోడా తాగుతాడు).

బా—ఆంతర్యంలోకూడా అన్యత్వాన్ని సాధించుకున్నప్పుడు గాని వేషధారణకి సార్థకత లేదు! తనమనస్సూ తనస్వత్వం తాత్కాలికంగా చంపేసుకుని, ఆ స్థానంలో ఒకానొక కల్పితపాత్ర యొక్క మనస్సూ, స్వత్వం, వేషం, భాషా తెలుసుకుని అనుభవించి తెచ్చి తనమీద పెట్టుకుని, అంతటితో ఆగక, అప్పు

ట్లో ఉండే శ్రోతల్నీ ప్రేక్షకుల్నీ - "మనం అనుభవించుతూన్నది మనం ఎరుగుండగా ఇక్కడ ఉన్న ఫలానా వేషధారి అవస్థా, లేక కేవలకల్పితం అయినప్పటికీ ఆ వేసిన ఫలానా పాత్రయొక్క అవస్థా అని మిథ్యలో నింపి జీవితం యొక్క మిథ్యాత్వం అందరికీ చిటికెలో తమాషాగా బోధపడగలగడం అంటే మానవజన్మ యొక్క సార్థకత్వము [illegible]. అట్లాగా నటించడం మహా కార్యం.

శాస్త్రి—నాటకాల్లో తెరకడమూ?

[illegible]—వేషాలు వేసేవాళ్ళల్లో కొందరు [illegible], పాడై పోయి వేషాలేసేవాళ్ళున్నారు. కాని, ఎన్ని విధాల తను పాడైనా ఎంత చక్కగా [illegible] ఔచిత్యం కలిగి ఉంటాడు. ఔచిత్యం మనస్సులో ఉంటేగాని నటించడానికి మానవుడు వెళ్ళనే వెళ్ళడు. నటుల్లో [illegible] వాళ్ళు కొందరంటే నటే తరుల్లో [illegible] ఉన్నారు. కాని, నా ప్రసంగం వ్యక్తుల గురించి కాదు. కొందరి నటులకి ఇంకా అంతర్యసంగతి తెలియకపోవచ్చు [illegible] గా మారని [illegible] తనస్వత్వాన్ని స్థాపించి తనవ్యక్తిత్వాన్ని సిద్ధాంతీకరించే గానాన్ని — (అదీ మళ్ళీ పావలారకం) —వదల్లేని నటులున్నారు. 'వేషం' అనేపదానికి అర్థం కొందరి చెవుల్లో కొట్టుకుంటోంది [illegible] వారిహృదయంలో ప్రవేశించలేదు. అంతర్యం మార్పులో దానికి మానవుడి మనస్సు పెట్టిపుట్టింది. అంతర్యంలో మార్పులేకుండా ఊరికే బహిర్వేషం వెయ్యడం దొంగవేషం వెయ్యడం.

సభా—సభవారిమీద త్రచాలా వేషాలు ప్రయోగిస్తున్నారు.

నవ—ఎవరది ?

శేషు—వారు సభాపతిగారు.

నవ—నిజమే ?

సభా—కాక పోడం ఏమిటి ? నేనే సభాపతిని.

నవ—కార్యదర్శి గారూ ! ఇదియా మీ వేషము ? మీ కుట్రయును.

శాస్త్రి—అధ్యక్షుడుకూడా 'వేషం'లో పడ్డాడు.

నవ—మీరు అసలు సభాపతిని వేరే ఉంచుకొని నన్ను కుర్చీ మాత్రునిచేసి ఇక్కడ నియమించితిరా ? అట్టిచో నేనేగెదం (అని వెళ్లబోతాడు.)

చాలామంది : రామరామా! అది ఆయన పేరండీ!

నవ—(ఆగి, నవ్వుతూ) అటులనా ? రూఢియే ?

శాస్త్రి—అవునో కాదో టికెట్టు చూపెట్టమనండి.

సభా—లేకపోతే ఓటుకి పెట్టండి, తమదయ.

బల—ఆగ్రహిస్తే కార్యంలేదు. దయచెయ్యాలి.

శాస్త్రి—దయచెయ్యడంఅంటే ?

బల—(నవరసరావుతో) భుక్తం తమదేగా కూచోండి.

నవ—సరేత్వరగా తెముల్చుడు. ఇది ఇటులనే యేడ్చుచుండును.

[అని మళ్ళీ కుర్చీఅలంకరించి సోడా తాగుతాడు. అంతా చప్పట్లుకొడతారు.]

బల—జీవితంలో దిగంబరమత సిద్ధాంతులు ఏకొందరో ఉన్నా, చాలామంది మానవులు ఏదో వేషం వేసుకునే ఉంటారు. ఆవేషం దేశకాలపాత్రల స్థితి గతి వైపరీత్య స్వభావ అవశ్యాలబట్టి ఉంటుంది. నాటకరంగంమీదికి పాత్ర ఏదో విశేష వేషంలో వెళ్ళాలా అక్కర్లేదా అనేది తంటా విషయమే. ఏదో కొత్తగా ఉండే వేషం భాషా అక్కర్లేద నేవాళ్ళు జ్ఞాని,—'తస్యకార్యం న విద్యతే'. కొంత అదనపు వేషంతో అక్కడ నిలబడితేగాని మామూలుగానేనా ప్రేక్షకులకి అనిపించదనిన్నీ, జీవితంలో మామూలుగా ఉండే వేషంతోమాత్రమే రంగంమీద సిద్ధం అయితే, ఆ దృశ్యం, విశేషభావనాశక్తిలేని జనానికి పేలవంగా ఉండి పట్టివ్వదనిన్నీ, అన్యత్వస్ఫురణకీ తరతమ భావకర్ణయానికీ విశేష వేషం దోహదం అనిన్నీ, కొందరు జ్ఞానుల విశ్వాసం. అందువల్ల, పాత్రయొక్క వయస్సుని బట్టి (—బాల్యాద్యవస్థలల్ని అనుసరించి), పాత్రయొక్క తాఖతును, బట్టి(—వర్ణ ఆశ్రమ ఉద్యోగధర్మాల్ని అనుసరించి), పాత్రయొక్క పరిస్థితుల్నిబట్టి (—ఆపాత్ర ఉన్నది గృహమా, ఆరామమా, దుర్గమా, ఆస్థానమా, అంతఃపురమా, అరణ్యమా, యుద్ధరంగమా, ఘంటాపథమా అనేదాన్ని అనుసరించి), పాత్రయొక్క కాలాన్నిబట్టి (—అదిభూతకాలం అయి ఫలానా అని తేల్తే ఆకాల భాగాన్నిగురించి వర్తమానకాలంలో జనానికి తెలిసినదాన్ని అనుసరించి), పాత్ర ఎవరిసమక్షంలో అభిన

యింపబడుతోందో ఆసభవారి విజ్ఞాన ఔన్నత్య అభిరుచుల్ని బట్టి, నాటకం ఆడే వేదికంటూ ఉంటే వారి కృషిపరిశోధనలూ [illegible] కళాభిలాషా వారి సత్యస్థాన ప్రియత్వమూ వారి [illegible] నాటకాలు ఆడే కిరాయి నటుల క్షణిక సమాజం కాక [illegible], ఉంటుంది, ఉండాలి. పైగా, ఆయనా వే[illegible] [illegible] ప్రేక్షకులకి స్ఫురింప చెయ్యడమే [illegible] [illegible], ఆనాటకాన్ ఉ[illegible] [illegible] బుజం తెచ్చిన [illegible] [illegible] ఆ అసలు [illegible] [illegible] చి[illegible] [illegible]రు! [illegible] విస్తారం అనడంవల్ల నాటక వేదికా తృప్తికరం గా ఉండదు. వృత్తి[illegible] ఏమీ కాలంలేదు చాలా [illegible]గం [illegible]నాటకాలు. [illegible]రాణ నాటకాలు [illegible] చరిత్రంలో సమ[illegible] [illegible]. నూతన పాత్రసృష్టి అవసరం లేదు. "ఈ నాటకము[illegible] వచ్చు పాత్రలు అప[illegible]కీర్తి క[illegible] పెట్టేసరికి కా[illegible]లసిసం [illegible] [illegible]కే[illegible] వాళ్ళ [illegible] [illegible] [illegible]తాయి. [illegible]స్తువులు[illegible] [illegible] [illegible] ప్రస[illegible] [illegible]. ఇక్కడ [illegible]మాత్రం మొదటే దొరుకుతాయి, నాటకరపు వస్తువులు పుట్టనే పుట్టవ్. కథాకల్పనా ప్రశ్న అవసరంలేదు. బాగుండకపోతే, [illegible]గడే అల్లాఉంది నన్నెంజెయ్యమన్నారు అనడానికి వీలుంది. మన దేవుళ్లు స్వయంగా నాటకరంగంమీదికి వెలిసి పావలాతో మనకి మోక్షం ఇచ్చేస్తారు. దొరికిన కాడికి అదిమనం ఇంటికి పట్టుకుపోడమే తరవాయి అనే నమ్మ

కంతో నాటకానికి ఎగడే అంధజనాన్ని విరివిగా ఆకర్షించ వచ్చు. నేటికాలపు సంగతులతో నాటకం అయితే వీక్షంట వెళ్ళే అడ్డమైనవాడూ దానియొక్క యోగ్యతాయోగ్యతలు తరిచి చూసి విలువకట్టేస్తాడుగాని, వీలైనంత జనకటకథ క లదీ, కాలనిషయంలో అస్పష్టతగా ఉండేదీ, దేవుళ్ళులాడే దీ అంటివైన అయితే ఎన్ని అసందర్భాలు అందులో సాగుపడ్డా 'వాళ్ళు సహింపగలవాళ్ళుగదా, ఈ ప్రాంతీతోటలోనే, సాక పెళ్ళు ఎందుకు ఉండి ఉండకూడదూ!' 'వాళ్ళు ఇచ్ఛారూపాలు గదా, చమూర్డెపూ ఎలెక్ట్రిక్ బల్బు కాంతికోసం దానికి వాళ్ళుమాత్రం ఎనుగు ?సలుచేసి ఉపయోగించదగా!' 'ము. కే ఇంగ్లీషు వచ్చినప్పుడు దేవేంద్రుడు సహాయం హిప్ హిప్ హు ర్రేలాంటి ఇంగ్లీషు ఎందుకు ఎరువు చేసుకుని ఉండకూడదూ!' లాంటి సమస్యల్లో ఎల్లాంటివిచిక్కైనా సిద్ధ గోష్ఠి చెయ్యొచ్చు! అదీగాక, నేటిసందర్భాలు పట్టిగెళ్ళి వాళ్ళకి ముడిపెట్టి అప్ప ట్లో వాళ్ళకిమాత్రం ఈ సమస్యలు ఎందుకు ఉండిఉండకూడదూ అనివాదించవచ్చు. భూపరిమాణమూ స్వాతంత్ర్యమున్న వాక్యేష్ట లూగల మనుష్యులు పాత్రలుగా రంగంమీదకి వచ్చిపోయే పురాణనాటకాలు బయల్దేరింతరవాత ఆ పురాణపాత్రల వేషాల చిక్కు తటస్థించింది. చారిత్రక నాటకాల్లో శిల్పపాత్ర పదరచనల సహాయ్యంవల్ల వేషంయొక్క పరిణామ వర్ణ రూ పాలు జ్ఞానులు స్థిరపరుచుగోవచ్చు. సాంఘిక నాటకాల్లో మరీ స్పష్టంగా వేషనిర్ణయం జరగవచ్చు. పురాణపాత్రలవేషమే

తగాదా. వాళ్ళ వేషాలు పురాణనాటక కారులు ఎరుగును రేమోంకాని చెప్పరు. 'అంతట బ్రహ్మ ప్రవేశించును' అంటారు అంతే. ఏ తిట్లక్లో సిద్ధమై నటులే ఏదో ఏడుస్తారు. పురాణపాత్రలు ఆంధ్రనాటకపాత్రలుగా మారిపోడంలో నలిగి క్షుణ్ణంఅయిపోడం జరిగిందని తెలిసిన పండితులు బాధపడి చెబుతూంటారు. జనరంజకత్వం- ఒక్కొక్కప్పుడు అపసవ్యమైన రకం- మనస్సులో పెట్టుగుని, నాటక కారుడో, నాటకంఆడించేవాడో నటుడో, మాట లందించేవాడో తెలిసో తెలియకో ఆ పుణ్యం కట్టుగుని ఉంటా డనుకుందాం. ఆ పాత్రలు నగపాలు దేవుళ్ళు, ఇమిటేషన్ దేవుళ్ళు, ఇప్పటి జపాన్ ఉనుసులాంటి చౌకబారు దేవుళ్ళు, దేవుళ్ళలాంటి మనుష్యులు, మనుష్యుల్లాంటి దేవుళ్ళు, శుద్ధ పచ్చి మనుష్య మాత్రులు - ఈరకం అయితే వాళ్ళ పతనంగురించి ఎవరైనా దుఃఖించడం అనవసరం. ఆ మాత్రం కష్టాలు ఎవరికేనా వస్తాయి. ఋషుల్నిగురించైనా చింతిల్లడం అనవసరమే - ఎటొచ్చీ వాళ్ళకి కాస్త జనపనారగడ్డలూ నాటి కంపూతప్ప ఇతరబాధ లేదు. మరీపెద్ద దేవుళ్ళకి మరీకష్టాలొచ్చాయి. ముఖ్యంగా బ్రహ్మ విష్ణు-శివుడు, వీళ్ల భార్యలు, నారదుడు. బ్రహ్మాదులు వరాలివ్వడంతప్ప ఇతరత్రా ఏమీ ఎరగని అమాయికులే. అయితేం, వీళ్ళని లాక్కొచ్చి నాటకకారులు వీళ్ళవేషం వేయించితీరతారు. నాటిమానవుడి హృదయంగాని, స్వంత హృదయంగాని మానవుడికి బోధపడదే, వీళ్ళహృదయం నాటకకారు

కి ఎల్లా తెలిసిందీ అంటే ఏమో తెలిస్తే తెలియవచ్చు. ఆదర్శంగా పెట్టుగుని ఆరాధించుగునేనిమిత్తం సామాన్య బుద్ధికి అతీతమైన సంకల్పాలతో ఉత్తమ లక్షణసముదాయాలకి మూర్తులుగా దేవుళ్ళని మానవులు భావనలో సృష్టించుగుంటారు. దైవసంపద గాని అసురసంపదగాని మానసిక లక్షణసన్నివేశమేగాని స్థూలశరీర సంబంధి కాదు.

శాస్త్రి—ఓరిబాబో! పురాణనాటకాలు కూడవంటావా?

నవ—తమకు తరుణము ఇచ్చినప్పుడే తమరు మాట్లాడుదురు.

సభా—వీరు తమకి తరుణం ఇచ్చినప్పుడుమాత్రంతప్పకడం ప్రతీఅప్పుడూ మాట్లాడకుండా ఎంతమాత్రం ఉండలేరు.

నవ—అయినయెడ చర్యతీసుకొనుట రూఢి.

శాస్త్రి—తమరు ఏం తీసుగున్నా సరే. బద్ధుణ్ణి.

[నవరసరావుగారు సోడా తీసుగుంటాడు.]

బల—ఆయా దేవుళ్ళనుగురించిన ఊహలు శిలారూపంగాని చిత్రరూపంగాని ధరించి విగ్రహాలుగా గాని బొమ్మలు గాగాని మారి సంకుచితంఅయినా అవి వ్యాగ్రహితం అవడంచేత మానవుల మన్ననకి పాత్రం అవుతూనే ఉన్నాయి. కాని, ఒక మనిషి—వాడికి ఎన్నిరాగాలొచ్చినాసరే — దేవుడిరూపంలో వచ్చానంటూ మాట్లాడ్డం మొదలెడితే నవ్వులాటే. అతిపవిత్ర విషయం ఆచరణలోకి దింపగా అతిఅపవిత్రంగా పరిణమించడం ఇదే. అసమర్థులైన నటులు దేవపాత్రధారణం చెయ్యగా చూసి మోసపడి నేను ఇట్లా అంటున్నానని తమరు

మోసపోవద్దు. వెయ్యవలసిన వేషం నుక్కీ గొప్ప దేవుడిది అయిన కొద్దీ అందుకే మరీ నటేశ్వరుడుగాని అసలు అంగీకరించడు. అందుకనే కొత్తవాళ్ళకీ, పాటా రాక మాటా ఖణీగీబిణీగీ చెప్పలేని వాళ్ళకీ, ఏదో వేషం సరదా వాళ్ళకీ, అసలువాళ్లు దగా చేసి ఇష్టంగా పూజీ గడిపేటందుకు వచ్చే ధర్మాత్ములకీ అవి వస్తుంటారు. ఆఖరికి దేవుళ్ళ వేషాలికి కూడా సన్యాసుల్ని తేవలిసొస్తే వచ్చే యెత్తున్నుందగా నాటకాలు ఆడించే వాళ్లు అటూరు అయితే మహోత్తరంగానూ ఆచరణీయంగానూ ఉన్న పురాణగాథ సర్వజనసమ్మతంబయి ఉంటుంది గనక దాన్ని విసర్జించుకో వక్కర్లేదు. ఎందుకంటే కథ సృష్టించడం అంటే మజాకా కాదుగనకనున్నా, మనం సృష్టించే కథలు ఎల్లా ఉంటాయో మనకి తెలుసు గనకనున్నా. కాని పేర్లు మాత్రం పురాణాలలోవి ఎత్తుగుని, వాటిని గురించి జన బాహుళ్యంలో ఎంత మాత్రమూ ప్రచారంలో లేని తిరుకాలు ఆ పేర్లలో జతపరిచి సంగ్రహం చెయ్యడం అధర్మం. మార్పులు అవసరమే. దేనికేనా ఓ దారీ, ఓ తెన్నూ, ఓ పద్ధతీ, ఓ సంప్రదాయమూ, ఓ క్రమమూ, ఓ అనుశాసనమూ, ఓ నేర్పూ, ఓ కూర్పూ, ఓ పంపాడి తనమూ ఓ బోధనాత్మకమూ ఉండాలి.

పురాణబ్రహ్మ చతుర్ముఖుడు, వారిజాసనుడు, సృష్టికర్త, వేదమూర్తి...ఇల్లాగా భాషింపబడ్డవాడు. నాటకబ్రహ్మ సాధారణంగా యంత్రబ్రహ్మ. ఒక్కొక్కప్పుడు తలకాయలు మాత్రం నాలుగుంటాయి. ఒకసారి ఆ పెట్టుడు తలకాయలు వేష

ధారి చెవులు మూసెయ్యడంవల్ల అతడికి ప్రాప్టింగ్ అందక, ఆ బ్రహ్మఒక్కమాటకూడా ఆడలేకపోయాడు — వీడి వేదాలు బంగారంగానూ! ఒకసారి ఒక నాటకహిరణ్యకశిపుడు పెద్దవచనం చదివి బ్రహ్మని వరాలు కోరుకోగా, బ్రహ్మ కనుసంజ్ఞలు చేసిచేసి, "సరే ఇచ్చితిని" అని తన పార్టు కాస్తాఅనక, డిచ్‌లో వాళ్లకి వినపడేలాగు "నాకు పార్టు రాదు. నేను రైల్లో ఇప్పుడే వచ్చాను" అని హిరణ్యకశిపుడితో అన్నాడు. పురాణవిష్ణువు, లోకస్థితికరుడు, సర్వవ్యాపి, అవతారధారి, శేషశయనుడు,...ఇల్లాగ్గా ఊహింపబడ్డవాడు. నాటకవిష్ణువు ఏ ఒకటి రెండు లక్షణాలో కలవాడైవచ్చి ఊరుకోక మామూలుమనుష్యులకంటె హీనంగా ప్రసంగిస్తాడు. ఎంత సంగీతం వచ్చిన నటుడైనా అదేరకం. పురాణశివుడు అర్ధనారీశ్వరుడు, అనిలాక్షుడు, మంగళకరుడు, లోకసంహారి, తాండవమూర్తి...ఈలాగ సంకల్పించుకోబడ్డవాడు. మనసాప్యదృష్యుడు అని మహాకవి అభిప్రాయం. నాటకశివుడు త్రిశూలం గాని చందమామను గాని పామునుగాని, దొరికిన పరికరాలతో డబ్లీపన్నాగడ్డంతో తయారు.'శివశివా! నీకెంత గతి పట్టిందిరా!' అని ప్రేక్షకులూ శ్రోతలూ అనుకునేటట్టుగా నాటకశివుడు సంభాషణవగైరాలు చేసి, తాండవం వగైరాలులేకుండానే పారిపోతాడు. పురాణఇంద్రుడే అసలుఒక అసందర్భపు కల్పన. ఆయనమీద ఎప్పుడూ విశ్వాసరాహిత్యమే. ఆయనపదవికి ఎప్పుడూ భయమే. ఆయనకెప్పుడూ ఉల్లాసీదాభయమే. ఇతరులనిష్ఠ చెడగొట్టడాని ఆయన ఎప్పుడూ

స్త్రీలని పంపడమే. నాటక ఇంద్రుడు ఎప్పుడూ సభ చెయ్యడమే. మామూలు సంగతులు ఎప్పుడూ ఇతరుల్ని అడగడమే. భాగ రాయుడు గనక వారి కోర్టులో ఎప్పుడూ భోగం ఆటే. వీటై నంత వచ్చినా ఆ మేళం జొనవడం నిమిత్తమే కొన్ని నాటకాల్లో ఆ కోర్టు. నాటక ఇంద్రుడు అయిదారు రాగాలు అనడం వచ్చిన వాడున్నా చమ్కీ వేషం (—పువ్వులతో సహా—కళ్ళు నిమిత్తం) తొడుక్కున్న వాడున్నా అయితే నవ్వు తెప్పించడు. ఇంపు రాణ నారదుడు. ఈయన ఒక గొప్ప కల్పన. "అధ్యాత్మవేదియుం గృపాళువునైన నారదుండు—పారదరుచి దేహుఁడు—అతుల భాగ్యోదయుఁడు-అపార దయామతి—వివేక విశారదుండు-ప్రాచీన బర్హికి ఆత్మతత్త్వ ముపదేశించినవాడు— ఈశ్వరదత్తమై బ్రహ్మాభివ్యంజకములైన స్వప్తస్వరంబులు తమయంతన మ్రోయుచున్న వీణాలాపనరతిం జేసి నారాయణకథాగానంబు సేయువాడు- భగవంతుండగు నారదుండు" అని పోతన్న (—వ్యాసుడు) పొగిడిన భాగవతోత్తముడు, భక్తశిఖామణి. న కనారదుడు పరమ పాపిష్టి రకం. వాడి వేషం—బొంబాయి బాపతుగావును— తలంతా బాగానున్నగా గవ్వమెరుగు వచ్చే లాగు డెక్కించిఉండడం, వెనక్కి నిగిడే పిలక ఉండడం—అది అచ్చంగా ముచిగి ఫళంగా ఉన్న గంగాబొండం అనిపించడం! పాంకోళ్ళు—వాయించని చిడతలు —చేతులో తీగలులేనివీణ (—పోతన్న రాసినదాన్ని బట్టి నారదుడు. నారదుడు ధరించే మహతి వానంతట అదే విష్ణుకీర్తనలు మోగుతుంది గనక

కొందరు నటులు ఆ సంగతి గ్రహించి తమ కర్రకి తీగెలు లాగేసి ఉంటారు), తీగెలున్నా చేత్తో ముట్టుకోరు; ముట్టుకున్నా ఒకచేత్తోనే శల్లకిందులా వాయింపు. నాటకనారదుడు 'అగ్గిపెట్టెగాడు'ట. అందుకనే మాటలు వినిపించని పాట పాడుతూ పాడుపన్లు చేస్తూంటాడు. పాడతాడని మనం క్షమించాలి. నాటకనారదుడు దేవుడూ కాడు, ఋషీ కాడు, మనుషీ కాడు, మంచి రాక్షసుడూ కాడు—ఒకటోరకమైన లుచ్ఛా. అటువంటి వాణ్ణి, పట్టుబడితే, మామూలుగా తన్ని పాతరేస్తారు. విశ్వప్రపంచమూ సత్యాధారం అనిన్నీ, సత్యం తెలియడంవల్ల కలహాలు ఎక్కువే అనిన్నీ సూచించడానికి పురాణనారదుడు కల్పింపబడి ఉండవచ్చు. రాగాలు మనకి లంచంగా ఇవ్వలేని నారదుణ్ణి నాటకంలో చూస్తే ఆ పాత్ర ఎంత అపాత్రం అయిపోయిందో తెలుస్తుంది. ఇక లోకమాతలుగా ఊహించుకోబడ్డ లక్ష్మి, సరస్వతి, పార్వతులు. ఎవరో మాతలు ఆ రూపాల సీరెట్టుకుని కనిపించినప్పుడు దేవత్వపురస్కారణ ప్రేక్షకులకి అవుతుంది అనుకోడం హాస్యాస్పదం.

ఆనం—లేకపోతే మగళ్ళు ఏమిటి ఆడవేషం వెయ్యడం? భ్రష్టులిన్ని బాగు వెనకేసుకొస్తావు !

బల—వెనకేసుకురాను. భయపడకండి. అయితే, కళలో శాసనం చెయ్యడం సాహసం అనిమాత్రం అంటాను. ఎంచేతంటే వ్యర్థం. భ్రష్టులైనా శోకరసం ఒప్పించడంలో ప్రచారం లేని ఆ రోజుల్లోనే విశేషఖ్యాతి గాంచిన కీ. శే. జగ్గరాజుగార్ని

ఎరుగుదుం. నేను శృంగారం ఒలికించుతూన్న నరసింహారావు గార్ని ఎరుగుదుం. ఆ భుకుంసుల్ని మించిన నటీమణులు రంగంమీద ఉన్నారేమో వెతగాలి.

మొత్తంకి, పురాణంలో ఉన్నంతవరకు అల్లాంటి పాత్రలు జనంయొక్క భావనలో ఉండేవారు తీరిపోయేరి. వాళ్లని నలుగురి ఎదటికీ మనిషి వేషాల్లో ఈడ్చి వాళ్లచేత నిత్యాకృత్యపు సంగతులు మాట్లాడించే సరికి, వెంచాలా గొప్పవాడని పేరు మోగిపోడంచేత వాడి దర్శనభాషణలు జన్మతారకం అనుకుని వాణ్ణే ఆహ్వానించగా వాడు నోరు విప్పేసరికి "ఛాసె! వీడా ట్రా" అనిపించేట్టు, నవ్వులాటగా తయారయింది. నాటకదేవుళ్లు పరిహాసానికి అనుకూలం అయిన సరుకుగా మారడం జరిగింది. ఇది మంకోద్ధరణమా మోక్షప్రాప్తా?

సం—అది భావనలేనివాళ్ళ దెబ్బలాట.

బల—ఇతరులు తమభావనలో అట్లా అనుకుని తీరాలి అని మీరు కోపపడితే, మేం భయపడేసి అట్లానే అనుకోవలసివస్తుంది. అది కాదు పనివాడితనం. అదే ఇతరులకి అట్లా అనిపించాలి.

సంగీ—పోదూ! పాట తిన్నగా పాడిజేసరి! వేషంలో ఏముందీ! మాటల్లో ఏముంది, నటుడు సంగీతం తియ్యడంలో ఉంది.

బల—నాటకాలు గొప్పవైనప్పుడుగాని గొప్పనటులు పుట్టరు. ముందు నాటకకారుడూ, తరవాత నాటకాలూ, తరవాత నటులూ, అదీ క్రమం! ఏమైనా, దేవతలు తమకు ఏయే వేషంలో ప్రత్యక్షం అయ్యారో ఆయొక్కవయినం, ప్రబంధకవుల్లాగ, నాటక

కారులు చెప్పడం నయం. మానవ పాత్రలవల్ల ప్రత్యక్షంలో సాధించడానికి వీలులేనంత అఖండం అయిన కార్యాలు నాటకకారుడి దృష్టిలో ఉండి దేవుళ్లని రంగంమీదకి 'సమను' చెయ్యడం అతనికి తప్పనిసరి అయితే, ఆ నాటకకారుడు, ఆయా దేవుణ్ణి ఒకలిస్త కనపడమని తక్షణం అతడు అంతర్ధానం కావడానికి సెలవు ఇవ్వడమో, మాటలు పెట్టకుండా మొగ్గులాగ కనపడేటట్టు చేసి శాస్త్రపట్లో తెరవేయించి ఊరుకోవడమో, అశరీరుణ్ణిచేసి కంఠధ్వని పరోక్షంనించి వినపడేటట్టు చెయ్యడమో అవలంబిస్తే, కొంతవరకు పరిహాసం కట్టచ్చు.

శాస్త్రి—నాటకం అంటే విలాసం, వినోదం. 'వేషం' అంటూ పెట్టి ఏమిటి ఊహలుగావూ?

సవ—ఆగుడు. శేసురు త్వరలో ముగింపుడు.

బల—నాటకం వినోదమే, నాటకంరాస్తే గొప్ప. చూస్తే తమాషాయే. కానివేస్తే నీచం అని కొందరి వాదన. అనవసరపు అల్పరాగప్రజ్ఞనే పరమావధిగా పెట్టుకుని సాధారణ ఆంధ్రనటుడు ఎందుకూ కొందనివాడు అయాడు. నీచమైనా పెద్దవాళ్ళు వేషాలు వేశారుగదా! రాముడు వనంలో వేషం. సీత అగ్ని సాక్షివేషం రావణుడు సన్యాసివేషం, పాండవులు విరాటరాజుఇంటో వేషం. సతి పార్వతివేషం పార్వతిపెళ్ళికి అచ్చరలవేషం. విష్ణువు మత్స్యకూర్మాదివేషాలు. కృష్ణుడే వేషం. పైగా ఆ కృష్ణుడి మాయవేషాలు అనంతం, అని వింటాం.

వేషంచూడ్డం విలాసంకావచ్చు, వినోదంకావచ్చు, వేషం

వెయ్యడం అంతకంటె ఎక్కువ దే. ఒకొక్క వేషం సజీవంగా ముందు వ్రాసినవాడిచేతా, తరవాత వేసినవాడిచేతా ఒప్పించ బడితే, అదినిజంగా మహోత్కృష్టం. అట్టివేషం ఒకొక్కక్కటి నూరుగురి మనుష్యుల స్వభావలేశాల్ని లోపల ఇముడ్చుగుని ఉంటుంది. ఆవేషంవంటివాడు ఏ ఒక్కడూ ప్రకృతిలో దొరక్క పోవచ్చుగాని, ప్రకృతిలోవంటి మానవుల లక్షణాలు ఆ వేషంలో చాలాదొరుకుతాయి. అట్టివేషాలుగల ఒక్కనాటకంతో చాలామంది మనుష్యుల్ని మనం గ్రహిస్తాం. అట్లాంటి నాటకాలు చాలా చూస్తే మనకి ప్రపంచంలో మానవుల ఆనందాలూ క్షోభలూ వేడుకగా బోధపడతాయి—ఎదటజరుగుతూన్నది అబద్ధంఅవడం చేత వేడుక, మన మనస్సుకి నాటడం వల్ల బోధ. అనగా ఒక్క జన్మలో అనేకజన్మల వృత్తాంతాలు మనికి తెలుస్తాయి. అట్టినాటకాలుచాలా వ్రాస్తే, మనస్సుమనం ఈజన్మలోనే అనేక ఇతరజన్మలు ఎత్తినట్టు. అట్టినాటకాలు చాలా వేస్తే,మనస్సుతో నేకాకుండా శరీరతః కూడా అనేక ఇతరజన్మలు మనం ఎత్తవలిసి రావడంవల్ల మరీజన్మసాఫల్యం. తన వేషం తన భాషా తనసర్వం వదలడంలో మమకారం విడిచి, తనేకనిపించకపోడంలో అహంకారం చంపేసుగుని, రాజూ మంత్రీ బంటూ లాంటివేషం ఏదే నా సరే వేసి సర్వభూతసమత్వం స్థాపించి, తనే ఒక కల్పితపాత్ర అవస్థగురించి ఏడిచి నవ్వి మొత్తుగోడంలో ఆత్మవత్ సర్వభూతాని ఋజువుచేసి, తన నాశనంవల్ల ఏదోకల్పితపాత్రకి జీవం పొయ్యగల త్యాగి నటుడే! ఆ దే మానవ జీవిత పరమావధి

ఈ రహస్యంలోనే మానవుల నాటకప్రీతికి కారణంకూడా ఉంది. హృద్దేశంలో వేంచేసి, చరాచరాల్లో నిండి, నాటకం ఆడిస్తు న్నాడో ఆడుతున్నాడోగాని, ఆ దివ్యనటుడు అందర్నీ రక్షించు నుగాక! నమస్కారం.

శాస్త్రి—అయితే ప్రతీనాటకవువాడూ ఇంతే?

బల—ఆ, సంగతి తెలిసిన ప్రతీవాడూ!

శాస్త్రి—అయ్యా! అధ్యక్షులవారు! రెండుముక్కలు నా డొక్కలో నున్నవి. అవిక్కడ కక్కెద. లెక్కకు మిక్కిలివై, బంగరకక్కరములతో చెక్కుట కెక్కులై, పెక్కు టక్కుటిక్కులు గలిగి, మిక్కుటమ్మైన మక్కువ గలిగి, చక్కని చక్కెరముక్క లును, అక్కడక్కడ ఉక్కుచెక్కులవంటియు ...

సభ—అయ్యా! చాలును. దిక్కులు పిక్కటిల్లుచున్నవి.

శాస్త్రి—వేరు దిక్కుల కొన్ని డొక్క వాలికలుచేయు నవియు ...

భావ—మహాప్రభో! ఆగండి! మీరు రనేమా టేమిటి?

శాస్త్రి—నాకల్లాంటి గొప్పప్రమాణాలు ఉన్నాయి. ఆయిన ఇప్పుడు చెప్పింది శుద్ధకోత.

సభ—మీరు అంతటితో ఆగుడీ! ఇంకను మాటాడెడివారు న్నవారా? ఎవరును లేరని యనుకొనెద. తరువాతవిషయము— 'అగ్రాసనాధిపతి— అంత్యోపన్యాసము'

[కొంచెం దగ్గి, గొంతిక ఝూడించి సులోచనాలు ముక్కు మీాదికి తీసి]

సభ్యులారా ; చాలా కాలాతీతమైనది. ప్రప్రథమమున మీకు నేను చేసియున్న వాగ్దానము నుపసంహారము చేసివైచికొనవల సి వచ్చుచున్నది గదా యని బెట్టువగచెద. జరిగినదాని లోని సారస్యము ను గ్రహించుకొంటకై, యద్దానిని మీకే వీడెద. ఉపన్యాసకులు గోరంతలు కొండంతలు చేసినారు. అసలు ఇది తగాదాయే కాదు. గ్రహింపనలయునుగాని, ఏదియు తగాదా కాదు. ఉచితనాటకము చక్కగ వ్రాసి, ఉచితనటులు రమ్యముగ నద్దానిని జదివి, ఉచిత వేషములు సుందరముగ ధరించి, ఉచిత రంగముపై లీలగ నెక్కి, ఉచితాభినయమును రమణీయముగ నెరపి, ఉచితరాగ మద్దానితో కోమలముగ మేళవించి, ఉచిత రస ముప్పతిల్ల చేయునెడ, ఉచితముగ నుండునని నా సముచితాభిప్రాయము. సభ ఇంతటితో నరి.

[అని కూచుని సోడా తాగుతాడు. అంతా చప్పట్లు కొడతారు.]

భావ—అప్పుడు మేం అంతా ఉచితంగా విని ఉచితంగా చూస్తాం

కార్య—ఆర్యులారా! నేటి కార్యక్రమం ఇంత జయప్రదంగా జరిపి, ఇంత ఉచితంగా ముగింపజేసిన శ్రీశ్రీ నవరసరావుగారికిన్నీ, నేడు ఉపన్యసించిన బలవంతరావుగారికిన్నీ శ్రమకోర్చి దయచేసిన సభ్యులకున్నూ, అనేక శతసహస్ర వందనాలు. నమస్కారం.

సమాప్తము.

తుక్కుముక్కల హక్కుచిక్కు

మా నవరసపురంలోకల్లా మా సమాజం సమోన్నాజ్ఞానదీపం. దీన్లో అల్పులుండరని తెలియడానికి దీన్ని అతీతాంధ్ర సమాజం అన్నారు. ఇందులో ప్రతిసభ్యుడూ విద్యలో అయితేను, లేక చేవిద్యలో అయితేను, ఉద్దండుడే. నిర్వాహకవర్గంలో పనివీలుకోసం తొమ్మండుగురునే ఉంచారు. వీళ్లంతా పిడుగులే. అధ్యక్షుడూ, ఉపాధ్యక్షుడూ, అతిజన, మహాజన, తర్జన, భర్జన, గోరోజన, నిరంజనులూ-అన్నట్టు నేనూనూ! తమదగ్గిర అగ్గం ఎందుకు, కార్యదర్శిని నేనే! మంత్రిత్వం నాదే-చెప్పకపోడమే! అయ్యా! మాతొమ్మండుగుర్నీ నవనిధులన్నా, నవగ్రహాలన్నా కుడా లోపమే గాని పాపంలేదు, ఏమనుకున్నారో! విలాసం, వినోదం, కాలక్షేపం, ఆటలూ, ఆరగింపూ, భోగమూ ఇవిమాత్రం వినయపూర్వకంగా సమాజాదర్శాలుగా పెట్టుగుని, ఇవి సాధించుకోడంలో అవుతూండే ఖర్చుకి ఎంతమాత్రమూ వెనుతియ్యని యథాశక్తిస్వార్థత్యాగంచేస్తూ, చుట్టుపట్ల ఉండే ఆంధ్రమూర్ఖుల్ని (మా సమాజంలో సభ్యులు కానటువంటి ఏ కొన్ని రకాలో తప్ప తక్కిన అందర్నీ అన్నమాట!) జ్ఞానవంతుల్నిగా చెయ్యడానికి అంతా కంకణం కడితేగాని లాభం ఉండదని ఉరమగలవాళ్ళచేత ఉపన్యాసా లిప్పించడంలో మా దేశసేవ ప్రకటించుకుంటూ, మేం తంటాలు పడుతూంటాము. గతించిన వార్షికోత్సవానికి సమావేశం

జరపడానికి మేంజేసిన ఆలోచనా, పడ్డపాట్లూ, అష్టాల్ని సమ్మాసం చెయ్యడానికి (—ఇది సమ్మాసయుగం అన్నారు పెద్దలు !) మేం వెచ్చించిన బుద్ధీ 'జయప్రదం' గా (అనగా మనోళ్ళకీ ఇంకోళ్ళకీ జయం ప్రసాదించే రకంగా) సమావేశం జరిగిన వార్త ప్రకటన చెయ్యడంలో మేం పడ్డ జాగర్తా అయినాసరే చివరకి మాకొచ్చిన నిష్ఠూర్యమూ, ఈ సంగతులు కొంచెం మన విచేస్తాను ! గౌరవించి న్యాయం విచారించండి పుణ్యానికి పోతే పాపం ఎదురవడం అన్నా, డబ్బెట్టి తద్దినం కొనుక్కోడంఅన్నా ఏడిచిపోతాడని అసర్వుడికి చేసిన సత్కారణం తస్కరణంగా పరిణమించడమన్నా, ఇదవునో కాదో చిత్తగించండి !

వార్షికోత్సవదినం వారంరోజు లుందనగా ప్రణాళికాలోచన గురించి వాహకులం సమావేశంఅయినాం. తర్జనభర్జనలుతప్ప తక్కిన ఏ ఆగురూ వాజరయారు. అధ్యక్షుడే కుర్చీ 'తీసుకున్నాడు.' దీర్ఘచర్చ నడిచింది. ప్రతీ తభిసీలూ సమగ్రంగా తలపోశాం. శక్తిసామర్థ్యమూ కొలుచుగున్నాం. వీలూ సాలూ గుర్తించుగున్నాం. అగమ్యాలకీ అసాధ్యాలకీ నీళ్లు వొదులుకున్నాం.

అ—వార్షికోత్సవం వచ్చేఆదివారం వీలేమో !

గో—అసలు వచ్చే శుక్రవారం గావునుగా, ఆ రోజే పెటండి.

నే—శుక్రవారం అయితే అంతా రారు - బహిరంగసభకి !

గో—అంతా ఎవరూ ? అసలు బహిరంగసభ ఎందుకూ

అని నా ప్రశ్న.

ఉ—సరిసరి. మన సంస్థ వెల్లడి నిమిత్తం సభ చేసుకోవద్దూ! ఘోషణ అనేది ఈ రోజుల్లో ఎంతేనా అవసరం. ఘోషణ వల్లే పోషణ జరగడం!

మ—మనకి ఘోషణ ఎందుకూ?

ఉ—మనం చేస్తూండే దేశసేవ మూర్ఖజనానికికూడా బోధ పడగలందులకు.

గో— మన పన్లవల్ల తెలుస్తూనే ఉంటుంది కదా?

అ—నిశ్చయంగా! ఆ పన్లన్నీ తిన్నగా తెలియనివాళ్ళలో కూడా ప్రచారంచేసి ప్రచలనం కలిగిస్తే ప్రశస్తం కదా!

గో—తెలిసేటట్టు ఒక్క డప్పు వెయిస్తే చాలేమో, టూకీగా పదుల్తుంది!

అ—డప్పు మరీ కఠోరంగా ఉంటుంది. బహిరంగసభే నాజూకుగా మైన డప్పు.

ని—జనానికోసం చేసినపన్లు జనానికి తెలియకుండా ఎల్లా ఉంటాయీ? డప్పు ఏమనీ?

అ—అబ్బ, కొన్ని కొన్ని ఉండవచ్చునండీ! అల్లా అంటారేమిటీ! మనం అంతా ఈ సమాజం ఉద్యోగపదవుల్లో ఉండడమూ, వ్యవహరిస్తూండడమూ ఇదంతా ప్రజాబాహుళ్యంలో ప్రకటన కావడం అనేది మనకి ఉత్తరోత్తరా శ్రేయస్కరం అవునంటారా? కాదంటారా?

ని—అయితేకావచ్చు కాని మనం జనానికి చేసిందేముందీ?

అ—ఈ దార్ని వెళ్లే గొప్పగొప్ప వక్తల్నీ, కవుల్నీ ఆపి, గంభీరోపన్యాసా లిప్పించలేదా, కావ్యపఠనాలు చెయించలేదా!

ని—ఇప్పించాం, చెయించాం! మనం చేసిందేముందీ?

అ—ఓయి వెర్రివాడా, అప్పుడు మన పేరు ఎంతయిందికి తెలిసిందయ్యా మరీ! మన యాజమాన్యంకింద అవన్నీ జరగనివ్వడంలో మనం ఎంత ఔదార్యం కనపరిచామో, చూడవేమయ్యా? మన ఆసరా లేకపోతే ఉపన్యాసపు ముక్కలూ పద్యం ముక్కలూ ఎప్పుడేనా మూచూస్తాడా? అయ్యా బహిరంగసభ తప్పకుండా ఉండాలి. ఓటుకి పెట్టమంటావా?

ని—అవసరం లేదంటూన్నది నే నొక్కణ్ణేగా! ఓటెందుకూ? మీదే జయం.

అ—ఇది స్థిరపడ్డది గనక, మరి అధ్యక్షుడు ఎవరూ అనేది ఆలోచిందాం. ఆంగ్లభాషలో ఉన్న "పలితకేశాల్ని మన్నన చెయ్యవలెను" అనే సామెతని బట్టి, ఒకసారి ఒక తాతను పిలిచాం ఆయన మన్ను గురించి వణుకుతూ ఒకటోరెండోగా [illegible], జనం వినుపించుకోక గోలగానే ఉండిపోయారు. మనకి ప[illegible] విరాళం ఇవ్వకపోతాడా అనుకుని మరోసారి ఒక ధనకుణ్ణి అధ్యక్షుడుగా తెస్తే అతగాడు ప్రయాణంఖర్చుకూడా మనదగ్గిర వసూలు చేసుకుపోయాడేగాని గవ్వేనా మనకి రాల్చలేదు. ఇంకోసారి, ఎదురుకోలు సన్నాహానికి రెండుమూడు వందలుకూడా తగలేసి, ఒక మహాధికార్ని పిలవగా, వాడు మన సమాజానికి సెంటు భూమేనా రుద్రభూముల పక్కనేనా మంజూరు చెయ్యలేదు.

వేరే ఒకసారి, ఒక పండితుణ్ణి పిలవగా, ఆ ఘటం మన్నీ ఊర్నీ కలియగట్టి హడలతిట్టి, ఎవణ్ణీ నోరెత్తకుండా నొక్కేసి, చక్కా పోయాడాయన. అందుకని, మనం ఈ విషయం బాగా ఆలోచించాలి.

ని—అన్ని అధ్యక్షలక్షణాలూ మీలోనే ఉన్నాయిగనక, మీరే అంతరంగంలో ఉన్నట్టే బహిరంగంలో కూడా అధ్యక్షుడుగా ఉండరాదూ ఆ పూటా ?

అ—మీరు ఇష్టులుగనక అల్లా అన్నారు. కాని బాగుంటుందా మరి ! లోకానికి వెరవద్దూ ?

ని—మూర్ఖలోకానికి జ్ఞానబృందం వెరవవలసిన పనేమిటీ?

గో—పోనీ, మన సమావేశ అధ్యక్షపదవికి- ప్రజ్ఞలూ,బిరుదులూ, యోగ్యతాపత్రాలూ గుదిగుచ్చి అధ్యక్షుల్ని దరఖాస్తులు పంపుకోమంటే బాగుంటుంది. చిన్న దరఖాస్తు ఫీజు కూడా పెట్టచ్చు.

అ—మీరు వికటంగా మాట్లాడకండి.

గో—నేనట్లా మాట్లాడవలిసిన పరిస్థితులు మీరు కల్పించకండి- క్షమించి !

అ—ఇప్పుడు విషయం ఏమిటంటే, బహిరంగసభాధ్యక్షుణ్ణిగా ఎవర్ని పిలిస్తే మనకిలాభమూ అని ?

గో—అదేనండి నేచెబుతూన్న దీనూ !

నే—నాదొక మనవి. మన్ని ఏకకుండా, ఉభయఖర్చులూ అతడే పెట్టుగుని, గొప్ప ప్రభుత్వోద్యోగంలో వెనకఉండం

చేత ఘాటుగా విమర్శించడం మానుకుని, ఇప్పుడు విరమణంలో ఉన్నవారిని వెతికి, రాసి ఒప్పించి, మీతో చెబుతాను. పేరు వొదిలిపెట్టి తీర్మానం రాయండి.

అ—సరి. మరి కార్యక్రమం నిర్ణయిద్దాం.

మ—సమావేశానికి 'ఓపెనరు' కూడా ఉండద్దూ?

అ—అంత అవసరం లేదండి.

మ—అదేమిటండీ అల్లా సెలవిస్తారూ! 'ఓపెనరు' మామూలు సోడాబుడ్డికే అవసరం అయినప్పుడు, సమావేశానికి అవసరం కాకపోవడమేమిటీ!

అ—ఈ మధ్య అదో ఫాషన్ అయినా, లేకుండాకూడా బోలెడు సభలు జరిగాయి. మీరు ఊరుకుందురూ! అధ్యక్షునికు దొరకడమే దుర్ఘటం అవుతూంటే, మరో ఘటంకుడా దొరుకుతాడు ఓపెనరుగా!

మ—అల్లాఅయితే సరే, పోనీ కొట్టెయ్యండి, ఎల్లానోఅల్లా!

అ—ఉహూ కార్యక్రమానికేనా ఏముందీ! నిరుటి కార్యక్రమం దగ్గిర పెట్టుకోవడమునూ, అప్పటిఅసందర్భ ప్రమేయాలు ఏమన్నా ఉంటే విసర్జించి తాజావి ఏమన్నా అవసరంఅయితే తగిలించి గ్రంథం నడపడమునూ.

ఇంతలో అర్జెంటుగా "నలుగురు రాజుల" దగ్గిర్నించి అధ్యక్షుడికి ఆహ్వానం రాగా ఆయనా, సంభాషణలో ఎన్నడూ పాల్గొనక కాఫీమాత్రం గొంటూండే అతిజనుడూ వెళ్ళిపోయారు. తక్కినవాళ్ళయిదుగురం ఉన్నాం. 'కోరం' రెండే! చాలా

త్వరగా సమావేశాల్ని నెరవేరడానికి 'కోరం' ఒకటిగా ఉండే నియమం అనేటువంటి తీర్మానం ఒకటి గోకించడా ముందట పట్టడదాం అనుకుని, అధ్యక్షుడు తను అనవసరం అయిపోయానని ఇనవుతాడేమో అని మళ్ళీ అనుకుని ప్రతిపాదన సంహరించుకుని 'కోరం' రెండుగా లోగడ నిర్ణయించాను. అధ్యక్షుడు వెళ్ళిపోడంతోటే ఉపాధ్యక్షుడు కుర్చీ అలంకరించాడు —ఇంత మొహంచేసుకుని !

ఉ—సరే. గగబా చూడండి. మొదట ప్రార్థన. 'జన గణమన......'

ని—తెలుగువాళ్ల ప్రార్థనగా మరోటి ఉంటే నయమేమో!

గో—లక్ష ఉన్నాయి. ఉంటేం, తెలుగువాళ్ళందరికీ భర్జించేది తెలుగుంగో నిమిత్తంలేనిదే అనే సిద్ధాంతం మనం మరిచి పోకూడదు.

ఉ—పోనిస్తురూ, గుంపం శేరిగా, అదే కానిత్తాం. అయి న్దానికీ కాన్దానికీ మూర్చెంకు.కూ ?

ని—పోనీ, ఎక్కడేనా అందులో 'ఆంధ్ర' రానీండి. వ్యక్తుల్ని బట్టిగదా సంఘం !

చే—అబ్బ ! సంఘంకోసం వ్యక్తి పోతేమండీ ? అదీకాక, పాడే వాళ్ళకి ఇప్పుడు కొత్తఅలవాటు ఎల్లా అవుతుందీ ! బాగా పాడితే ముక్కలు ఎవైతేం ?

ఉ—అది సరే. అల్లానే ఉంచుదాం. తరవాత అధ్యక్ష పారంభోపన్యాసం. సరే. పిదప కార్యదర్శి నివేదిక.

నే—సరే, తయారుచేస్తాను.

ని—తెలుగులో నేనాండి ?

నే—సరిసరి. మనం తెలుగువాళ్ళమని అమోఘుని సంగా ఉండడానికోసమేనా అది ఆంగ్లంలో ఉండడం కర్తవ్యం కదండీ! అప్పుడుగాని నివేదికకి తగ్గ దర్జా, తగ్గ గాంభీర్యమూ ఉండవ్ - అని మీరే అంటారు రేపు.

ని—మూర్ఖజనానికి తెలియొద్దూ !

నే—ఒక్కముక్క తెలియకూడదు.

ని—మరి సభ ఎందుకూ ?

నే—ఇందులో ఏదో ఉందిగోయ్ అని మూర్ఖులు భయపడేటట్టు భాష ఉన్నప్పుడే మూర్ఖులు దణ్ణంపెట్టి ఒప్పుగునేది, తెలుసా ! అందుకని, ఇంగ్లీషునివేదిక ప్రశస్తం. సంస్కృత నివేదిక కూడా పనిజరుగుతుందిగాని ఇప్పుడు కష్టం. తేటతెలుగుని మూడు ముక్కల్లో సంగతి ఇదీ అనిచెప్పండి. 'ఛీత్, ఇదిట్రా' అంటాడు సభకొచ్చిన ప్రతిమూర్ఖుడూనూ !.

ని—అయితే మనసంగతి వెల్లడవడం ఎల్లా ?

నే—మన సంగతియొక్క వయినాలు వెల్లడవవుకాని మన సంగతి ఏదో గభీరమైంది ఉందని వెలడవుతుందిగా !

ని—చిత్తం. మీయిష్టం. నివేదిక యూవత్తూ పదిహేను నిమిషాల్లో అయిపోతుందా !

నే—ఇంగ్లీషులో పది నిముషాలే చాలు— నా ఇంగ్లీషు తమకి చెప్పాలా !

ని—తరవాత సభ ముగియచ్చుగా, మరేముంటుందీ !

నే—ముగియచ్చు. కాని కార్యక్రమం ఇంతే అయితే జనం దండిగా రారు. అసలే రారేమో !

ని—అనేక అనవసర జనం ఎందుకూ రావడం ? ఇష్టులు వస్తారు. చాలదా ?

నే—బహిరంగ సభ అని పేరెట్టినా, అంతరంగికులు మాత్రమే అక్కడికి వచ్చి, ఆ వచ్చినవాళ్లుకూడా చెప్పుల్లో కాళ్లెట్టుగుని కూచుంటే, అధ్యక్షుడు నీళ్ళుకారిపోతాడు, సభ 'జయప్రదం'గా అయిందని పత్రికకి పంపడానికేనా వీలుండదు.

మ—ఏదో ఆకర్షణ ఉంటేగాని అంతా రారు. బాలాదిగా అంతా వస్తేనే శోభ. లేకపోతే దాగుడుమూచ్చి లాడినట్టుంటుంది.

ని—'అందరూ విచ్చేయ ప్రార్థితులు' అందాం.

మ—అన్నా సరే రారు. వచ్చినవాళ్ళుకూడా, అధ్యక్షుడు ఎల్లాఉంటాడో చూసేసి, పలుపుల్తో కట్టిపెట్టినాసరే ఆక్కుండా తెంపుగుని పారిపోతారు.

ని—'జనం' అంటే మీ ఉద్దేశం ఏమిటీ ?

నే—ఉద్యోగులూ, ఆంగ్లోపాసకులూ, విద్యార్థులూ, విద్యార్థినులూ, పిల్లలూ తల్లులూ, కుంకుమమ్మలూ బోడెమ్మలూ- వీరూ బస్తీలలో సభాజనం ! ఆంగ్లశూన్యులు విస్తారం పల్లెలలో సోద్దెంచూడొచ్చే జనం !

ని—వీరందరినీ మన భవనాంతరణలోకి ఆకర్షించే నిమిత్తం మనకి నిమిత్తంలేని కార్యక్రమం ఇంకా ఉండాలంటారా ?

నే—ముఖ్యంగా ఉండాలి !

ని—మన వ్యవహారాలు మాట్లాడానికీ మన బాధ్యతలు ఎంతవరకూ నిర్వహించామూ వివేచించడానికీ వీరందర్నీ పోగు చెయ్యడం ఎందుకూ ? పెద్దలు నలుగురు చాలరూ ?

నే—మీకు ఆంధ్రాభిమానం లేనట్టుందే ! అడ్డంగా వాదిస్తున్నారూ ?

ఉ—కొన్నికొన్ని ఆకర్షణాలు ఉండాలండీ నిరంతరం గానూ ! మీ తెరగరులెండి. నె ట్టించీ అల్లానే వస్తోంది. వాదన క్రియ తెలిసినంత గొప్పవాళ్ళ ప్రతివాళ్లోనూ వాదనకి చోరపడడమేనా ! తగ్గండి.

గో—అల్పాహారం పెట్టించండి. అంతా వస్తారు.

ఉ—ఇదా తమ సలహా ! వేరే అడగక్కర్లేదు.

నే—చందావసూళ్ళు నిత్యాఖర్చుకి చాలక ఛస్తున్నాం. మూకజనానికి అల్పాహారాలు కూడానా ?

గో—అయితే తమరే సెలవివ్వండి.

గో—దిగ్గంతుల్లాంటి శాస్త్రపండితులున్నారు. వార్ని సశరీరంగా రమ్మని పిలిపించి జనానికి బోధ చెయించండి.

నే—అంతమందిలో బోధ ఎల్లాగండీ ? ఒక మూర్ఖుణ్ణి కూచోపెట్టి బోధించేటప్పుడే గురువు చెవులొంపి చేతులో పెడతాడుగదా, సలక్షైమందిని కూచోపెట్టి బోధ చెయ్యడం

పొందుతున్నాంగదా, ఒక్కక్షణంలో మహాప్రజకి బోధచెయ్యడం ఎలా? బోధనవాసన కొట్టగానే వక్తని దిగు దిగు అని లేపిడి కొడతారు.

గో—అయినా సరే సమస్తుల్ని తెచ్చి బలవంతాన్ని ఉపన్యాసాలు చెప్పించి ముఖ్యసభ్యుల అజ్ఞానం పోగొట్టి దేశం యొక్క, అనగా నగరం యొక్క, అనగా ఆసభ యొక్క సాంధానా జ్ఞానప్రముద్ధిం లేపగొట్టాలి. ఉపన్యసించేవాడు వేదికమీంచి దిక్కుపోతే సరి!

నే—దక్కపోతే రాళ్ళేస్తారు.

గో—పోనీ, మరి ఇతర ఆకర్షణాలు ఏమిటీ? మీరూహిస్తే కళలా?

నే—అవును. లలిత కళ లున్నాయి. కాని వాటిల్లో చెవికి తగిలే కళలు మాత్రమే సభకి మరీ తాజా!

గో—మన తజ్జనభజ్జన సోదరుల గానం పెట్టించండి.

నే—వాళ్ళ గాలిపాట సభకి చాల్తుందా?

గో—చాలకపోతే చందా వెయిద్దాం.

నే—అది కాదయ్యా! వీళ్ళపాట సామాన్యప్పాట! అది తెగ ఎరుగుదురు గనక సభ్యులు ఆ గానం మెచ్చకపోతే?

గో—పోలీసుల్ని కాపలా వేసి, మెచ్చుగునేటట్టు లాటీలతో తాళం వెయింతాం.

నే—జనం లేచిపోతే?

గో—ఆవరణ గోడ దాటి వెళ్ళిపోడానికి అనా అనా

టిక్కెట్టు పెడదాం.

నే—ఇంతే మీ సలహాలు.

ని—గాత్రపాటా, యంత్రమా మీ రనేది?

నే—యంత్రమయేది గాత్రమయేది లోగడ ఎంతో కొంత మందిని ఆకర్షించి ఉన్నవాడు— ఎంతో మొహమాటం ఉంటే గాని ఊరకే రాడు. ఉల్లాగా వస్తేగాని మనకి 'జయప్రదం' కాదు. పోనీ వార్తాపుణ్యానికే వచ్చి పాడేవాళ్ళని ఒప్పాగుందాం అంటే, అప్పుడుకూడా మద్దెల ఫిడేళ్ళలాంటి పరికరాలకి బోలె డివ్వాలి; వచ్చిన జనాని కందరికీ 'క్లోరోఫారం' ఇవ్వాలి.

ని—అయితే ఈ మధ్య భరతనాట్యం ఊరేగుతోంది, పెట్టించండి.

నే—అందునిమిత్తంకూడా ఖర్చు తప్పదు. అదీ కుదరదండీ!

గో—ఏదీ కుదరకపోతే, ఎందుకయ్యా నీ కీ కార్యదర్శిత్వం? శ్రమ మరోళ్ళకీ పేరు నీదీనా? ఏ ఖర్చూ కూడదూ? నీసొమ్ము కాదే. సంఘావసరమైన ప్రజ్ఞ గల వ్యక్తిని సంఘం పోషించక పోవడం అట్లా ఉండగా, ఆప్రజ్ఞ నేర్చినందుకు శాస్త్రీగా త్యాగంకూడా వాడే చెయ్యాలనా ఆ రెండూ లేనివాళ్ళ వాదన!

నే—కార్యదర్శికష్టాలు తెలుసుగుని మరీ మాట్లాడండి. మీరు కానీ వసూలు ఇవ్వలేదు సరికదా,...

గో—చిత్తం చిత్తం. తమరు అప్రస్తుతాలు రానీకండి. చాలామట్టుకి వెళుతుంది.

ఉ—స్వామీ, అసలుసంగతి చూడండి. నాకు అర్జెంటు పనుంది. పోతాను.

గో—నాకు అర్జెంటుపని ఎంతమాత్రం లేదుగాని, నేనూ పోతాను. మొదట కాఫ్యా పట్టుకోను, తరవాత సేరూ జూరుకోను.

(అని వాళ్ళిద్దరూ వెళ్ళిపోయారు. మహారాజదుగారూ, పరం జనం గారూ, నేనూ మిగిలాం.)

నే—ఏమయ్యోయ్, మీరేనా ఉండి ఈసూష్టి కార్యక్రమ నిర్ణయం తుద నెగ్గించాలి.

మ—పోనీ మనవాళ్ళచేత ఏదేనా నాటకం ఆడించండి, జనం విరగబడివస్తారు.

ని—నిజమేనండి. మనం విద్యావంతులంగనక, చక్కటి సంస్కృతనాటకం కట్టించండి. బరువుకి బరువూ ఉంటుంది, ప్రతిష్టకి ప్రతిష్టా ఉంటుంది, ఆనందానికి ఆనందమూ ఉంటుంది, ఒకవేళ మన యత్నం పాడై ప్రదర్శనం ఎంతో ఏడిసినట్టున్నా సరే 'శాకుంతలం' లాంటిది ఆడా లంటాను. చావు తప్పనప్పుడు సరియైనవాడి చేతులో చావమన్నాడు.

నే—నిజమేగాని, మనకి మాటలు తెలియాద్దూ, నోరు పెగలద్దూ?

మ—అందుకని, అభినయం ఎక్కువచేసేసి, మాటలు భాషా తగ్గించేసి, ఆ కాసినీ తెలుగు లిపిలో రాసేనుగుంటే! మూణ్ణిమిషాల్లో ఆడచ్చు!

నే—అడక్కు. మీరు దుష్యంతుడు వేస్తారా?

మ—బాబో, అదేమిటండోయి, నేను మా అమ్మకి ఒక్కణ్ణే కొడుకునిగుడాను.

నే—సంస్కృతనాటకాలు రెండుమూడు హృద్యంగా ఉండేవి ఉన్నా అసలు క్రైం లేదండీ! విన్నారా! అదే అసలు ఇబ్బంది. అరగోటీనూ, ఇంకా తంటాలుపడి మనం చివరదాకా ఆడినా, నాటికి కొన్యాముండకి అది తెలియదు.

ని—అయితే, మనం ఇంగ్లీషువాళ్లం గనక ఆంగ్ల నాటకం కడితే, చుట్టుపక్కలనించి ఆంగ్లేయులుకూడా వస్తారేమో!

నే—మూఢంగా వస్తారండీ, వచ్చి మరి వెళ్లగుక్కడానూ! కాని మనకి మాతృభాషాభిమానం లేదని ఎవరేనా అనుకోగలరు గనక ఇంగ్లీషు మనం మానాలి. సత్తా లేక కాదు, టకటకలాడించెయ్యగలం! తెలుసుగోలేనివాళ్ళుకూడా మెచ్చుకుని పారిపోతారు.

ని—మన కెవరికీ హిందీకూడా రాదుగనక. పోనీ, తెలుగు నాటకం ఏదేనా తియ్యండి, మరి గత్యంతరం లేదు.

నే—అదే నాకు తోస్తోంది. ఒక వెయ్యి తెలుగునాటకాలున్నాయికాని నాబోటిగాడు వేషం వేద్దామంటే మంచిది ఒకటీ లేదండీ.

ని—పోనీ ఒక్ఖ ఆదర్శనాటకం మీరు రాసిపారేసి, తయారుచేసిపారేసి, ఆడేసిపారేసి, ఊరుకోకూడదూ?

నే—నిమిషం. నేను నాటకం పుర్రకాల్లో రాసేస్తాను. కాని

యుద్ధం మూలాన్ని సందేహిస్తున్నాను.

మ—అదే చిక్కొచ్చింది. పోనీ రాయద్దు. పాతది ఏదేనా తియ్యండి. పద్యాలూ రాగాలూ లేకపోతే ఆ నాటకాన్ని తంపచెయ్యాలి, చూసి మరీ తియ్యండి. మీరు పాడగల్రుగా అన్నట్టూ!

నే—పాడతానుగానండీ, కళాదృష్టితో పాడతాను, వినేవాళ్లు కళాయిదృష్టితో విని, మన్ని వృత్తినటుల్తో పోల్చి, హేళనచేసి చెప్పులు గిరవేస్తారు.

ని—ఒఖనాటికి గిరవెయ్యరు. ఇప్పుడు చెప్పులు చాలా ఖరీదు. తెలుసునా?

మ—అయితే మన సభ్యులింకేమంటున్నారు. ఒఖ్ఖ రాగనాటకమేనా ఆడకేరుటండీ! రాగనాటకం లేకపోతే జనం ఛస్తే రారు. సుప్రసిద్ధ రాగనటుల్ని వచ్చి, ఉచితంగా, ఒక్క అరగంట, ఏదేనా ఆడిపొండర్రా అంటే రారూ?

నే—వస్తారు. మీరు ఎన్ని వందలు ఇస్తారు పెట్టుబడికి?

మ—నేను ఉచితం అన్నాను.

నే—నేనూ అంతే అంటున్నాను. వందలు రాకపోకల ఖర్చుల నిమిత్తంమాత్రమే! ఆడేది ఉచితంగానే!

ని—పోనీ వచననాటకం ఆడిచూస్తేనండీ!

నే—తద్దినంలా ఉంటుంది.

ని—అందుకనే! వార్షికం అన్నా తద్దినమేగా!

నే—ఇన్ని కళలు తెలిసినవాళ్ళం, మనం వచననాటకం ను

తరామూ ఆడకూడదు, మన పవిత్రసమాజంగడ్డమీద అటువంటి పని జరగనియ్యకూడదు. తెలుగు వచనమ్మొహానికి నాటకం ఏమిటండీ, బోడికి విగ్గులాగా!

మ—పోనీ ఏదేనా పొట్టినాటకం ఆడితే!

నే—మనం అంతా పొడుగేగా! పైగా, జనం ఇంకా పొడుగు ఎగిరితే గాని పొట్టినాటకం అనుకోలేరు. పొట్టినాటకాని కిప్పటి జనం బలాదూర్!

ని—కార్యదర్శీ! నువ్వే సమర్థుడవయ్యా! ఏదో కార్యక్రమం చూడు. జనాన్ని ఆకర్షించడానికి ఏవేనా ఉపన్యాసాలు పెట్టిస్తే!

నే—పెట్టించావచ్చు, పద్యాలు చదివించావచ్చు.

మ—వెనక పీష్వానారాయణరావుప్పుంటివి ఉండేవి, అటువంటి ఫార్సు ఏదేనా ఆడిస్తే! ముతగరకంఫార్సులు లక్ష ఉంటాయి వెధవ్వి!

నే—నే చెప్తాను వినండి. ఉపన్యాసమూ, కావ్యపఠనమూ ఫార్సూ—ఈ మూడూకుడా మాటలతో పన్లే అనగా విలువ శూన్యంగా గలవి, గనక మనకి ఖర్చు లేనివి. దేశంలో ఉపన్యాసకులు రకరకా లున్నారు. శూన్యవిషయంమీద ప్రసంగించేవాళ్ళూ, నియమితవిషయం పుచ్చుగుని అది తప్ప తక్కిన, లోకమంతా ముచ్చటించేవాళ్ళూ, విషయం నిమిత్తమాత్రంగా పెట్టుగుని స్వాంతదస్తరం విప్పేవాళ్ళూ, తమరు చెప్పే గొప్పవిషయాన్ని స్వీకరించిన సభని చూసి కోపగించేవాళ్ళూ—ఇల్లాగా.

వీళ్ళలో అనుభవం అయినవాళ్లు రైలుఖర్చులు ముందు పంపిస్తే గాని రారు. తెలివిలేని కార్యదర్శులు అల్లా చేస్తూంటారు. నేను అల్లాంటి పని చెయ్యను.

ని—మరి?

నే—"నీవంటివాడు ఆంధ్రదేశంలోనూ, భూమిమీదా దాకూడా లేడూ! నీ ఉపన్యాసం మాఊరిదాకా ప్రవహించింది. మేం అందులోనే స్నానం రోజూనూ! నువ్వు వచ్చేదాకా ఈ ఊరంతా ఉపోష్యాలుంటారు. పాపం మూటకట్టుకోకు!" అని అతడిమీద కవిత్వం చెబుతూ రాస్తాను. వచ్చేస్తాడు.

ని—వచ్చి ఖర్చుసొమ్ముకి పేచీ పెడితే?

నే—పెట్టడు. వాడూ చదువుకున్న ఆసామీ కదా! మనంత బరితెగి వీథిని పడతాడా? లోపల ఏడుచుగుంటూ, పని చేసి పోతాడు. ఒకవేళ నోరుచెడి అడిగినాగానీ "ఉత్తరంలో రైలుఖర్చు ఇస్తామని ఉందిటయ్యా! బుద్ధిలేదుటయ్యా నీకూ? ఈమాత్రం త్యాగం లేందే ఎవడికొక్కవాలయ్యా నీ చవటోపన్యాసం. ప్రజ్ఞ నీకు ఉందని నువ్వు కనిపెట్టడంతోటే సంఘం నిమిత్తం అది ధారపొయ్యద్దుటయ్యా! నే చెప్పినతరువాతేనా నేర్చుగోనచ్చునే స్వార్థత్యాగమూ!" అని మనం కొంచెం జోరు చేస్తిమా, నోరు మూసుగుని రోడ్డుచ్చుగుంటాడు. వాణ్ని మరి పిలవం. ఇల్లా పడగొట్టేగా వంటలాటి మ్లెళ్లనించి నేను కొత్త కొత్తటి ఉపన్యాసకుల్ని మన సమాజానికి తోలుకొచ్చింది! కాని, యిప్పుడు, గట్టివాళ్ళు ఖర్చులు లేందే వచ్చి చేతిచమురు

భాగోతం కట్టరు.—అనగా ఉపన్యాసం కక్కరు.

ని—సరే. ఎవర్ని స్థిరపరుస్తారూ!

నే—నా దృష్టిలో ఇద్దరున్నారు. వాళ్ళిద్దరుకూడా కొత్తగిత్తలే. ఒకడు ఖండాంతర పరిశ్రమలగురించీ, రెండోవాడు లోకాంతర కవిత్వం గురించీ 'గంభీరోపన్యాసాలు' 'జయప్రదంగా' ఇస్తామని ఊటలూరుతున్నారు. వాళ్ళకి ఛాన్సు ఇద్దాం.

ని—సరే. కావ్యపఠనం?

నే—ఒకతను రాత్రివచ్చాడు. తొమ్మిదణాలకాపీకి బేరం స్థిరపడచ్చు.

ని—తొమ్మిదణాలు ఏమిటి?

నే—అతని పద్యాలు పావుగంటసేపు మన బహిరంగ సభలో అతనే చదవడానికి మనం తేణాం ఇస్తే, ఆంగ్లకవి ఒకడన్నట్టు, కొనునాడు మన సమాజానికి అర్ధరూపాయి బహుమతీ ఇస్తానన్నాడు.

ని—మీరేమన్నారు?

నే—తొమ్మిదణాలు ఇమ్మన్నాను.

ని—ఎందుకూ?

నే—నిర్వాహకసభ్యుల్లో ఒక్కొక్కడికీ ఒకఅణా తేలిగ్గా పంచడానికి వీలుపడుతుం. అతడు ఒప్పుకున్నాడు.

మ—ఇంకా ఎవర్నైనా అల్లాంటి పద్యకర్తల్ని తనతో తీసుకువస్తానండి. పోనీ ఆ రేటుచొప్పునే సమ్మానిద్దాం, వాళ్ళని కూడా!

ని—అతడు పాడతాడా?

నే—ఆ, కాని ఆ పాట వినపడ్డంత మేర గ్రహబాధలు తొలగుతాయి అని భయం!

ని—అయితే పద్యసారస్యం యావత్తూ ఒక్క దెబ్బకి జనానికి తెలుస్తుం దంటారా?

నే—తెలియకపోతే, అందుకనే, అటువంటికే, ఆంధ్ర మహాజనం మెచ్చరని అని చెప్పానుకదండీ. ఈ మహాజనానికి అల్లా మెచ్చడం అలవాటైపోయింది.

ని—మరేం ఖర్మం? అటువంటి అభిమానం మరి జనంలో కలిగించవలసింది?

నే—అందుచేతే అభిమానమేమిటీ—అందుకు వార్తియది. అనగా తెలియకుండానే మెచ్చడం. అదే నవీనమైన ఒక ఆంధ్రకళ!

ని—తెలుసుకోకుండా మెచ్చుకుంటారేమా! అవ్యాజంగాని మెచ్చేమిటీ!

నే—తెలుసుగనా? సాధారణసభ్యుణ్ణి ఎవణ్ణేనా పెట్టుకు "ఏమిటి ఈ పద్య తాత్పర్యం" అని అడుక్కోండి. "నాయనా నువ్వెవడవు, నన్నడక్కడానికీ!" అంటూ కొప్పడతాడో లేదో! సభలో అల్లా అడిగేవారుండరుగదా అని ప్రతివాడికీ ధైర్యం. 'ఓహో' అంటే తీరిపోతుందని మెచ్చుకుంటున్నారట, దెబ్బలా ఎందుకని— నేను చాలామందిని తరవాత కనుక్కుంటే చెప్పారు.

ని—తేరభోజనం పెట్టేవాడు భోక్తల ఎదటికి స్వయంగా వచ్చి 'పదార్థాలు' ఎట్లా ఉన్నాయండీ అంటే, "దివ్య చకోరం

గా ఉన్నాయి, స్వర్గతుల్యాంగా ఉన్నాయి, ఫస్టుక్లాసుగా ఉన్నాయి" అంటూ రేగాని, తింటూ మరో మోస్తరుగా మాట్లాడతారా? అదే ఫ్రూటుకూళ్ళ సంగతి—అనగా చెక్కట్టు పెట్టండి, అప్పు డు యోజనాలు అడగా అడగడు, అడక్కపోయినా భోక్తలు ఊరుకోరు!

మ—అబ్బ! చాలా ఆలస్యం అవుతోంది. ఈ కుక్కమూతి ప్రహసనం ఏదేనా ఓటి ఇస్తారూ, అక్కడితో సభ విరగడై పోతుంది, తీరిపోతుందీ!

ని—ప్రహసనం నీచం కదా! అందులో పాషండులూ చోరులూ పాత్ర లుండాలిగావునే! అప్పుడుగాని నవ్వు వస్తుందా మరి? ఏమ య్యా, కార్యకర్తా!

నే—మీరు చెప్పేది 'సంస్కృత' ప్రహసనంగావును! అది కాదుగా ఇప్పుడూ!

మ—ఏమైతేం, నవ్వు వచ్చేది ప్రతీదీ నీచమే అంటాను! మీరు ప్రహసనాల్లో వేషం వేశారుగా! మీరే అభ్యాత్మ ఏటి లో చెప్పండి.

నే—చిత్తం. నేనన్నమాటేమిటి, అడ్డమైనవాళ్ళూ ప్రహసనంలో వెయ్యొచ్చునండి. నీచత్వానికి తయారీ ఏం కావాలీ?

ని—అంత పీలా?

నే—అవునండి. ఇందులో పాట అవసరంలేదు, కవిత్వంలేదు, తాళంలేదు, మేళంలేదు, వేషంలేదు, పాట్లు రానక్కర్లేదు.

ని—అదేమిటీ! మరెల్లా?

నే—పద్యాలైతే మనం మధ్యమధ్య ముక్క సద్దలేంగాని, ప్రహసనంలో మన స్వంతముక్కలూ స్వంతపైత్యమూ, మనం హాస్యం అనుకున్న నికారుచేష్టలూ తిట్లూ, సంబోధనలూ కలిపేసి మాటలసంపుటి అప్పటికో, పూర్వంపుదో తెలియకుండా మొత్తంమీద పనిచెయ్యడానికి అవకాశా లున్నాయి. ప్రతీ చోటికి కర్తభస్తాడా! ప్రహసనం పట్టిచ్చిందా, మనదే ప్రయోజకత్వం. పోయిందా, కర్తని తిట్టిస్తాం.

మ—ఎవడేనా ప్రహసనం రాయడంలో టే నీచుడు. సత్తా ఉంటే గొప్పవేమన్నా రాయాలిగాని, అశ్లీలపు తుక్కుముక్కలు పోగుచెయ్యడానికి తుంటరి ఎవడైనా సరిపోతాడు.

ని—అల్లాంటి ముక్కలన్నీ కంఠతా పట్టి రెండుమూడు సార్లు మన కార్యదర్శిగారే వేషం వేశారుట, ఆట్టే తిట్టకండి. వీరు అంతకంటె నీచులని అర్థం అవుతుంది.

నే—ఎంతమాత్రం కాదు. నేను ఆకర్తతో చెప్పకుండా గుప్తదానం మంచిదిగనక, అతని ప్రహసనాల్లో వేసింతరవాత కర్తముక్కలయొక్క నీచత్వం పోయి, నామూలాన్ని గౌరవం హెచ్చింది ఆముక్కలకి.

ని—కదందిక్కు ఏదీ లేకపోడంవల్ల జనాన్ని ఆకర్షించడానికి మనం ప్రహసనం, తీసుకుంటున్నాంగనక, మరి యాగీ మాని, ఆ ప్రయత్నం ఏదో చెయ్యండి. జనానికి గానమేనా ఉండాలి, హాస్యమేనా ఉండాలి. సార్వత్రికమైనవి మరి ఆట్టే లేవు.

నే—గానానికి డబ్బు పొత్యాలేం. దిక్కుమాలి హాస్యానికి సానుభ్మగొడవ లేదు. మనలో విద్యాధికులం గాని చేపట్టడమే దాని జన్మకి మహాదశ! మనం ఇస్తున్న గౌరవమే దానికి వెయ్యి వేలు.

మ—సరే. కొందరు ఉపన్యాసాలూ, కావ్యరచనమూ, ఒక నీచపు ఛాయ్ పూర్వ—ఇవన్నమాట జనాన్ని ఆకర్షించడానికి మనం నిర్ణయించుకున్న పద్ధతులు.

నే—చిత్రం.

మ—మరి సరే. నాటక క్రమం పూర్తిచేసి, అచ్చుకి పంపెయ్యండి.

నే—సరే. అప్పుడేనా. అధ్యక్షుడి మాట తీసుకుని మరీ యిస్తాను.

తరవాత సంచి కంగారు యావత్తూ నాదే అయింది. అల్పాహారాల ఏర్పాటు, డిన్నర్ ఖంజాయింపు, సభలో కూర్చోడానికి కట్టుదిట్టాలు, అధ్యక్షుడి ని సగుంచీ, ఆశ్రయించిన వక్తల్ని ఉపన్యాసకుల్ని ప్రణాళికలో జొనపడాన్ని గురించి తంటాలు—ఇల్లాంటివన్నీ నామీదే పడిపోయాయి. ఇవన్నీ ఓ యెత్తూ, ఆ మాయధారి ప్రహసనం ఓ యెత్తూ అయింది. నేనందులో వెయ్యాక తప్పింది కాదు. ఆడవేషానికి మొగాడు కుదరక స్త్రీ వచ్చే ప్రహసనం పోనుకుని అయిదారు వేషాలుండే ఓ తుక్కు ప్రహసనం తీశాం. మా బృందాన్ని కేకేశాం. నామనట్లు, నటయోగి, హాస్యార్ణవం, హాస్యవానరం, నవ్వురేడు మొదలైనవాళ్లని. వీళ్లకి

నాకూగుడాఫార్సులో ఉండగల తుక్కు మాటలతో లెఖ్ఖ లేదు. నా మాహాత్మ్యం వల్ల జనం నవ్వేస్తారు. నాకునచ్చు హాస్యకర్త రాసిన వంకరమాటలకి తగిలిబిగిపట్టి నునుపుచేసి నవ్వించే జీనియస్ కాని, పాట్టు గాదు, చేష్ట లేదు, చేతకాదు. నటయోగెది యావత్తూ ఇంగ్లీషునవ్వుట, అతడు పల్లెటూళ్లన్నీటా పట్రలన్నీటా పడి ఫార్సు ముక్కలు మూటకట్టుగుని కష్టాలూ నుడిల్బూ లాగేశాడు. హాస్యార్ణవం ఎప్పుడూ ఇవతలకూడా నవ్వించే మాటలు చెబుతాడుగనక, అతనికి ఫార్సే అక్కర్లేదు. హాస్యనానగం మొహం కేసి చూస్తే ఎప్పుడుకూడా నవ్వుతూన్నట్టు కనిపించడం వల్లనేమో, అతనికి కోపం వచ్చేటట్టు మనం తిట్టినప్పుడు అతడికి మరీ నవ్వుమొహం పుట్టడంచేతనేమో, అతణ్ణి తెగతిట్టడానికి ఒక మనిషిని పెడితే చాలు అతడి దంతా నవ్వే. నవ్వుగేమ ఎంత మాత్రం గానం రానివాడవడంచేత, హాస్యానికి నిధి అని పేరు పొందాడు. ఇంకా ఇవతల సత్యకృత్యంలో బూతులు మాట్లాడేవాళ్లనీ, తోరణాలు తెంపేవాళ్లనీ మేం అవసరాన్ని బట్టి ఉపయోగించుగోడానికి నియమించుగుని, ఎంతమంది కూడితే అంతమందితో రిహార్సల్సు వేస్తూ, పేలవంగా ఉన్నట్టు మాకు తోచినచోట్ల మాటలు లాగేస్తూ చాలాశ్రమ పడ్డాం! నాకు వీలైనప్పుడల్లా వెళ్ళి నేను మా అధ్యక్షుడితో పరిస్థితి చెబుతూండే వాణ్ణే గాని, మా కార్యనిర్వాహక వర్గం మళ్ళీకలియలేదు. కార్యక్రమం వెయించేశాను. లండన్ దిగుమతీ అయినడాక్టర్ అఖండ్ గారు అధ్యక్షుడు, ఎ. బి. ఘన్, సి. డి. ఖర్ లు ఉపన్యాసకులు,

సవాంక బిసుదక విగారి కావ్యపఠనం, చివరకి ఫలానా ఫార్సు అని మాత్రం రాశాం-ఆ పేరుతో ఎవ్రైనా సరే ఆడెయ్యొచ్చునని.]

వార్షికంరోజు వచ్చింది. 'జయప్రదంగా' జరిగిపోయింది. జనం చాలామంది వచ్చారు. చోటు చాల్లేదు. అబ్బో! స్త్రీలూ వచ్చారు. నాటకాలు పోయాయికాదూ! ఇక్కడ మేం తేరగా ఆడేవాళ్లం దొరికాంగా! మొదట కార్యక్రమం ముసుగుముసుగుగా ఉందిగాని, క్రమేపీ తెరిపిచ్చింది. ప్రహసనం రాకుండానే నవ్వేశారు. అసందర్భాలు జరిగిప్పుడు నవ్వేశారని మా అయిష్టులు అంటారుకాని, రాబోయే ప్రహసనాన్ని తల్చుగుని అని నే నంటాను. నాకు ఓ మెడ లిచ్చారు. వద్దంటే విన్నారు. కారు. నటయోగికి నామీద కోపం వచ్చింది. నామనట్టు ఉరెట్టు గుంటానన్నాడు. అయినాసరే నాకు మెడల్ ఇచ్చారు. మొర్నాడుఉత్తో ఒక మహారాజు ఈ ప్రహసనంలో అశ్లీలా లున్నాయి, మర్యాదస్తులువినచ్చునే గాని ఆడకూడ దన్నాడు. అశ్లీలా లెక్కడ అని అడిగాం. అంతటా అన్నాడు. నమస్కరించాం. తనురాలేదు, అల్లాఅని విన్నా నన్నాడు. కొన్నిచోట్ల చప్పగా ఉందని మా మేలు కోరేవా రన్నారు. హాస్యకర్తముక్కలవే అని మేం అనేశాం. కొన్నిచోట్ల జోరుగా ఉందన్నారు. ఆ స్థలాలన్నీ మా స్వరచనే అని చెప్పేశాం. తరవాతరోజు పత్రికలో డాక్టర్ అఖండ్‌గారి అధ్యక్షతకింద మా సమాజవార్షిక సభ 'జయప్రదంగా, జరిగిందని పడింది. అంతటితో అయిందనుకున్నాను. ఒక్కొక్కటిచొప్పునే వస్తూండే బిల్లులు చెల్లించుగుని బయటపడడం

ఎల్లానా అని చూస్తూండగా, ఒక ఉత్తరం వచ్చి, నా మనశ్శాంతి అంతా పాడుచేసింది. నానాశ్రమలూ పడి, మేం, పోనీ అని జాలి పడి ఓ ఫార్సు ప్రదర్శించాం అన్నానే, ఆ కర్త దగ్గిర్నించి! తన ఫార్సుట, తనకే వాక్కుండిట, ఇంతోటి వాక్కు తనతో చెప్ప కుండా పల్లీగ్గా అది ఆడి మేం భంగపరిచాంట, మాది నేరంట! మొదట్నించీ అనుకుంటూనే ఉన్నాను. ఆ ఫార్సు అసలు తుక్కు రకం. కడంవాళ్లు పట్టిస్తారు గాని, లేకపోతే, అంత నాసిరకం నేను తలపెట్టను. ఎంతమంది ఫార్సుగాళ్లు నా కాళ్లమీద పడ్డారూ త మవి ఆడమనీ! వాళ్ల పేరు నిలిచేటందుకు వాళ్లవి మానేసి' నాకు నచ్చినవాళ్లవి వాళ్లతో చెప్పేదేమిటని ఆడేసి- ఈరీతిగా రచయి తల్ని అందర్నీ నిత్యము గౌరవిస్తూనే ఉంటాను. వీడికేంవచ్చిం దో! ఈ మాటు కార్యక్రమంలో వెయ్యకుండా పల్లీగ్గా ఆడిస్తా ను, ఎవడు చూడొచ్చాడూ వీడివి ఆడద్దని ప్రచారం చేస్తాను. దూరపు ఊళ్లల్లో ఆడొస్తారు! వెనకాలే వస్తాడా? పాండిత్యం లేని ఈ మాటలు వాడి ముత్తాతమూటట: పైగా, మేం ఏమి బావు కున్నాం చెప్పండీ, ఇంకోళ్లని ఆనందపరచడానికేకదా మేం తీసు కుంటూ, అతడికి ఇంత ఏముపెందుకు చెప్పండీ! మేం ఏమీ లాభం పొందలేదే: నీచత్వంఅంటే ఇల్లా ఉంటుంది. కష్టపడి ఉన్నానేమో నాకు ఒళ్లు మండి పోయింది. తక్షణం మాసటప్పం దాన్నీ, మహాజనుణ్ణే కేకేశాను. అప్పుడే నిరంజనంకూడా వచ్చాడు. ఆ ఉత్తరం అందరికీ చూపించాను.

ని—ఇది చిక్కేనండీ! అతడికి రాయకపోయూరా.

నే—ఇదోటా! నేను లోగడ మూడుసార్లు ఆడాను. అప్పుడు ఏమయ్యాడు వీడూ!

ని—ఆ సంగతి అతనికి తెలియదేమో!

నామ—నేను బోలెడుచోట్ల వాక్యాలు దిద్ది వాటికి మెరుగు పెట్టి అందులో ఏ కోశాన్నీ స్ఫురించని హాస్యచేష్టలు చేసి, చచ్చి చెడి జనాన్ని నవ్వించాను. అంత శ్రమా పడితే నాట నేరమా? వీడా అల్లా అనడం!

నట—నేను ఇదే ఆడి మెడల్సుకూడా పుచ్చుకున్నాను. ఇల్లా అని తెలిస్తే ఈ దిక్కుమాలి ముక్కలు కంఠతా పట్టక పోదునే? ఛీ, జిహ్వా కాలిపించుగుంటా!

ని—తొందరపడకు. ఎక్కడని కాలిపిస్తావ్! నీపెదివి మొదలు గుండెవరకూ ఆ దిక్కుమాలిన ముక్కలు వ్యాపించిఉన్నాయి.

నట—ఏడిశాయి.

నే—ఆ రచన అతనిదిట.

నట—ఏడిసింది! ఇందులో ప్రతిముక్కా చెత్తరకపు నిఘంటువులోకూడా ఉంది. రచన వాడిదేమిటీ?

నామ—చాలామాటలు నిఘంటువులోకూడా లేవు. కుళ్ళిపోయిన పాతఫక్కీ బజారు సరుకు. అధముడుకూడా ఇంతకంటె అరిందాగా రాయచ్చు.

నామ—నే నల్లాంటి ఫార్సులు య్యాభై రాస్తాను ఎడంచేత్తో.

నట—నేను రాసి ఎవళ్లకీ చూపించను, లాగేస్తారు.

నామ—అసలు ఇతర ప్రహసనాలు లక్ష ఉన్నాయి. ఇదే

ఫార్సా, బోడిఫార్సు!

ని—అల్లాంటప్పుడు, ఈ చవటమాటల ఫార్సే దిక్కుగా మీరెందుకు బయల్దేరారయ్యా?

నాయ—మా మంచితనంకొద్దీనూ! వాడిపేరు కొంచెం ఈ ప్రాంతాల మూర్ఖుల్లో ప్రచారంచేసిపెడదాం, అహంకరిస్తున్నాడని.

ని—మీతో అహంకరించాడా?

నట—లేదు. మేం జాలివెయ్యగానే, ఆగలేం! వెంటనే సత్కరిస్తాం! మేం ఏమీ విలువ కోరలేదే? వాడిదేగా పేరూ?

నే—ఆ పేరు అందరికీ తెలుసునుగదా, ఇంకా వేస్తే ఓపూ యిత్వం, పైగా కాగితంకరువురోజుల్లో జాగా కుశలం అని చెప్పేసి కార్యక్రమ పత్రాల్లోకూడా అతని పేరు మేం రానియ్యిందే! జనం ఒక వేళ ఆటని తిడితే, అతడిపేరు మరుగ్గా ఉండడం మాకంటె అతడికి ఎంత నయమో తెలుసా!

ని—అతనికి మీరు మొదటే రాయవలిసింది. మనం అర్థాలమో అనర్థాలమో అతనికి తెలియద్దూ! పాడైతే?

నే—అందుకనే కాదుటయ్యా, అతని పేరు లాగేసింది! ఎవడేనా ఆ బుక్కు చదివి వస్తాడేమో అనేభయంచొప్పునా!

ని—హక్కు వొదులుకోమనడం న్యాయమా!

నే—ఉందని స్పష్టంగా అతడేడవ వద్దుటయ్యా! ఆమాటల అస్తి వాడిదనీ!

ని—అల్లా ఉంటుందే!

నే—లేందే !

ని—మీరు చదువుకున్న వాళ్లు గదా అని ఊరుకుని ఉంటారు. "సర్వ స్వామ్యసంకలితం" అని ఉంటుంది.

నే—ఓరి దాని మొహంమండా! దాని అర్థం ఇదా !

ని—అయిఉండాలి కొంతవరకు. నేరాలూ శిక్షలూ ఎందుకు, మీరు కృతజ్ఞతకోసం కూడా తెలియపరచవచ్చును గదా—అనుభవం గల విద్యావంతులు!! కర్త మాటలవల్ల నటుడు పుడతాడు. మీరు ప్రత్యక్షం చేసే ఆనందం గురించి వినడానికి కర్త తగడా ?

నే—సరే, యిప్పు డేమిటంటారు ?

ని—మామూలు ప్రకారం చేసెయ్యండి. ఊరుకోమనండి. ఖర్చులేని పనేగా !

నే—సరే. మీరు రాయండి. చెప్తాను క్షమాపణ.

ని—రాస్తాను. "కర్తకు—' జమే. మీరు ఏడవవద్దు. ఎంచేస్తాం? మీకు గౌరవం తేవాలని మేం పడ్డ శ్రమకి మీకు చూపిన కృతఘ్నతవల్ల రోజులు ఎల్లాంటివి వచ్చాయో మీరు చూపించారు! ఇష్టులమీద ఎవడేనా ఈ పని చేస్తాడా? మీ యందు ఎంతఅభిమానం ఉండడంచేత మీ పేరు నోటీసులో లేకుండాచేశామో మీ కేం తెలుసూ !కొద్దివాళ్ళ పేర్లుమాత్రమే అందులో వేసి, గొప్పవాళ్ళవన్నీ తీశేశాం. అందుకని మీ పేరు దాల్లో లేదు. అదికాక, మాకు మరో దిక్కు-లేక మీ దిక్కు-మాలిమాటలు ఆడుతున్నాం అని మొదట్లోనే మీకు రాసి ఉండవలిసిందే.